

REPUBLIKA SLOVENIJA
DRŽAVNI ZBOR

* * *

*Oddelek
za informiranje*

*Odbor za spremljanje Resolucije o izhodiščih
zasnove nacionalne varnosti Republike Slovenije*

Javna predstavitev mnenj

Z OGROŽANJEM NARAVE OGROŽAMO SVOJO NACIONALNO VARNOST

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

Člani odbora 1992-1996

dr. Leo ŠEŠERKO	predsednik, LDS
Franc ČERNELIČ	podpredsednik, SKD
Franc AVBERŠEK	član odbora, ZLSD
Polonca DOBRAJC	članica odbora, SNS
Alojzij METELKO	član odbora, SLS
dr. Jože PUČNIK	član odbora, SDS
Vika POTOČNIK	članica odbora, LDS
Danica SIMČIČ	članica odbora, DS

Uredniški odbor: Mag. Franc Avberšek, dr. Leo Šešerko in dr. Branka Berce-Bratko

Lektorirala: Tanja Ser nec

Redakcija: Margarita Kompare

Uredila: dr. Branka Berce-Bratko

1. izdaja 1 - 70 str., oktober 1996, generalni sekretar Državnega zborna RS Bogdan Biščak

2. izdaja 1 - 160 str., april 1997, generalna sekretarka Državnega zborna RS Jožica Velišček

**JAVNA PREDSTAVITEV MNENJ
VARSTVO OKOLJA,
VARSTVO NARAVE
IN NACIONALNA VARNOST**

APRIL 1997

Zahvala za grafične priloge:

Ministrstvu za notranje zadeve

Ministrstvu za obrambo

Ministrstvu za okolje in prostor

Ministrstvu za promet in zveze

Ministrstvu za zdravstvo

Urbanističnemu inštitutu Republike Slovenije

Zavodu za gozdove Republike Slovenije

KAZALO	stran
JOŽICA VELIŠČEK	
UVODNA BESEDA GENERALNE SEKRETARKE	5
UVOD PREDSEDNIKA ODBORA	6
JAVNA PREDSTAVITEV MNENJ - VPRAŠANJA	8
dr. LEO ŠEŠERKO	
POJEM POLITIKE NACIONALNE VARNOSTI, VARSTVA NARAVE, VARSTVO OKOLJA	10
dr. BRANKA BERCE-BRATKO	
CELOVITOST POJMOVANJA IN IZVAJANJA NACIONALNE VARNOSTI	13
MINISTRSTVO ZA OBRAMBO	
VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN OBRAMBNI SISTEM	15
MINISTRSTVO ZA OBRAMBO	
UPRAVA ZA CIVILNO ZAŠČITO	
CIVILNA ZAŠČITA IN NACIONALNA VARNOST	18
MINISTRSTVO ZA OKOLJE IN PROSTOR	
PRIPRAVA STROKOVNIH PODLAG NACIONALNEGA PROGRAMA	
VARSTVA OKOLJA REPUBLIKE SLOVENIJE	22
Mag. MIRAN GAJŠEK	
PROSTORSKO PLANIRANJE IN NACIONALNA VARNOST	29
PAVLE MIHEVC, prof. geograf.	
POSELITEV OB MEJI IN NACIONALNA VARNOST	33
MINISTRSTVO ZA OKOLJE IN PROSTOR	
UPRAVA ZA VARSTVO NARAVE	
RAZMERJE MED ZAVAROVANIMI OBMOČJI NARAVE IN VOJAŠKIMI POLOGONI	36
dr. LOJZE ČAMPA	
GOZD IN GOZDNI PROSTOR V FUNKCIJI VARNOSTI	
IN OBRAMBNE SPOSOBNOSTI OZEMLJA SLOVENIJE	38
Mag. ŽIVAN VESELIČ	
NAŠ GOZD - PRISPEVEK SLOVENSKEGA GOZDARSTVA	
K NACIONALNI VARNOSTI	42
Mag. JANEZ ČERNĀČ	
KOČEVSKI NARAVNI PARK - varstvo narave, ohranjanje identitetne ter nacionalna varnost	45
MINISTRSTVO ZA ZDRAVSTVO	
OBLIKE OGROŽANJA ZDRAVJA LJUDI	
KOT POSLEDICA DEGRADACIJE OKOLJA Z VIDIKOM NACIONALNE VARNOSTI	48

Dr. LOJZE ČAMPA in CIRIL STANIČ	
VODA KOT STRATEŠKI VIR NACIONALNE VARNOST I	59
Dr. JOŽE TRONTELJ	
VARSTVO REČNIH OBREŽIJ	63
FRANC ŠOLAR, dipl.ing.kem.	
NACIONALNO IZKORIŠČANJE TERMALNIH VRELCEV	65
dr. MARJAN VEZJAK	
SISTEMSKA TEORIJA, VARSTVO OKOLJA IN VARSTVO NARAVE	67
dr. AVGUŠTIN LAH	
POMEN ZAŠČITE NARAVE IN UREJANJA OKOLJA	
ZA NACIONALNO VARNOST IN NEKATERA ETIČNA VPRAŠANJA	70
MINISTRSTVO ZA KULTURO	
UPRAVA ZA KULTURNO DEDIŠČINO	
NEPREMIČNA KULTURNA DEDIŠČINA KOT OGROŽENA	
PRVINA NACIONALNE, KULTURNE IN PROSTORSKE IDENTITETE	77
IVAN JANČAR	
KULTURA SOŽITJA	83
Prof. NADA PAVŠER	
OKOLJSKA VZGOJA IN NACIONALNA VARNOST	85
Prof. dr. DUŠAN PLUT	
JEDRSKO TVEGANJE IN NACIONALNA VARNOST	88
MINISTRSTVO ZA NOTRANJE ZADEVE	
KRIMINALISTIČNI VIDIKI EKOLOGIJE IN VARSTVA NARAVE	
V SKLOPU VPRAŠANJ NACIONALNE VARNOSTI	92
MINISTRSTVO ZA NOTRANJE ZADEVE	
OCENA PROMETNOVARNOSTNIH RAZMER IM PROBLEMATIKA	
PREVOZOV NEVARNIH SNOVI PO CESTAH V REPUBLIKI SLOVENIJI	98
Dr. FRANC POTOČNIK	
CESTE, NACIONALNA IN OSEBNA VARNOST TER VARSTVO OKOLJA	105
Dr. LOJZE ČAMPA	
PROMETNE IN DRUGE NESREČE KOT OGROŽANJE NACIONALNE VARNOSTI	109
POVZETEK DISKUSIJE	114
ZAKLJUČKI	135
SUMMARY	136

UVODNE BESEDE GENERALNE SEKRETARKE

Resolucija o nacionalni varnosti Slovenije, ki jo je državni zbor sprejel v letu 1993 je zasnovana zelo široko, varovanje okolja in narave pa sta njen temelj in bi morala biti ena od poglavitnih osnov za odločanje.

Slovenija je mlada demokratična država. Slovenija je tudi država z visoko stopnjo biotske raznovrstnosti in krajinske raznolikosti v Evropi. To predstavlja enega največjih bogastev Republike Slovenije in je sestavni del nacionalne identitete Slovenije in s tem tudi nacionalne varnosti Republike Slovenije. Vse to pa je osnova za ustrezno varovanje in primeren razvoj v Evropi.

V Sloveniji smo prav s strokovnimi argumenti zadnji mesec pred konferenco ministrov v Sofiji 1995 dosegli, na srečanju GLOBE v Ljubljani, da so bili v Konvencijo o biotski raznovrstnosti vključeni tudi podzemni habitati in endemiti.

Problematike navedenih sklopov nacionalne varnosti, varovanja okolja in varovanja narave so zelo kompleksne in hkrati večkratno med seboj prepletene. Torej temu primerno jih je potrebno tudi obravnavati. Problemi pa bodo jasnejši in osnove za odločanje pravilnejše, če jih bomo osvetlili z več strani.

Instrument javnih predstavitev mnenj v parlamentu pa je najbolj demokratična in najširša oblika razprave o določenem problemu, o katerem mora odločati parlament.

Tako je tudi pričujoča knjižica odraz demokratičnosti in hkrati most med parlamentarnim sklicem 1992 -1996 in novim 1996-2000, ko se bomo prvenstveno ukvarjali s problematiko in zakonodajo, vezano na vstop v Evropsko unijo.

Pričujoči prispevki so le del teh razmišljanj in določene osnove za Belo knjigo nacionalnih interesov in s tem tudi nacionalne varnosti Republike Slovenije.

Jožica Velišček
generalna sekretarka
Državnega zbora
Republike Slovenije

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

UVOD PREDSEDNIKA ODBORA

Pričujoča knjižica obsega prispevke z javne predstvitve mnenj, ki jo je pripravil Odbor za spremljanje uresničevanja resolucije o izhodiščih zasnove nacionalne varnosti Republike Slovenije 1. oktobra 1996 na temo "Varstvo okolja, varstvo narave in nacionalna varnost". To je bila tretja javna predstavitev mnenj, ki jo je pripravil odbor. Prva je bila namenjena razpravi o vključevanju Slovenije v varnostno strukturo NATA, druga pa boju z organiziranim kriminalom. Odbor si je s tako organiziranimi javnimi predstavitvami mnenj prizadeval, da pripravi javne razprave državljanov, strokovne javnosti, pristojnih ministrstev in parlamentarcev o najbolj nevralgičnih in najbolj aktualnih vprašanjih nacionalne varnosti Slovenije; za ta področja je bil odbor pristojen v svoji mandatni dobi. Vabila na te javne predstavitve mnenj so bila objavljena v vseh pomembnejših dnevnikih in so poleg običajnih podatkov vsebovala tudi podrobna vprašanja in dileme, tako da so se udeleženci lahko pripravili na razpravo in si izbrali podrobne teme, o katerih so žeeli govoriti oziroma se z njimi seznaniti.

Parlament je eden od najbolj primernih avditorijev za razpravo o ključnih strateških vprašanjih razvoja, kar se je potrjevalo pri javnih predstavitvah mnenj večine odborov in komisij Državnega zборa. Ločitev glavnih vej oblasti, kar je eden od pomembnih elementov demokratične politične ureditve, je v teh razpravah in tudi v predstavljeni publikaciji še posebej prišla do izraza, saj so enakopravno razpravljali vsi udeleženci, ne glede na to, ali so prihajali iz strokovnih institucij, nastopali zgolj kot zainteresirani državljeni, ali pa so predstavljali ministrstvo, parlament oziroma posamezno politično stranko.

Do popolnega konsenza o mestu in pomenu varstva okolja in varstva narave v okviru nacionalne varnosti ni prišlo ne v odboru ne v tej razpravi. Vse to vsebuje že resolucija o izhodiščih zasnove nacionalne varnosti. Tisti, ki spodbijajo njun pomen za nacionalno varnost, seveda ne oporekajo njunemu vključevanju v to tematiko, radi pa trdijo, da je varstvo okolja za nacionalno varnost nekaj neoperativnega in na tem področju neurensičljivega. To pomeni, da nacionalno varnost reducirajo zgolj na vojaško varnost Slovenije.

Vrednost pričujočega gradiva je prav v tem, da so razpravljavci dokazali pomen te problematike in tudi njen "operativnost", če Slovenija želi ohraniti varnost tudi prihodnjim rodovom in dati svoj prispevek k varnosti in prihodnosti življenja na planetu Zemlji. Tudi v slovenski politiki se sem in tja opazi nagnjenost k temu, da bi reševali le probleme, ki nastopijo v naslednjih petih minutah ali kjer velja načelo; če vzdržimo teh pet minut, bo pozneje že nekako šlo. Glavna vprašanja nacionalne varnosti - varstvo okolja in varstvo narave pa ne zahtevajo le tega. Zahtevajo, da svoja ravnanja v naslednjih petih minutah vsak od nas sam presodi in odmeri glede na prihodnje tisoletje in še za naprej.

In na koncu, zahvaljujem se vsem, ki so sodelovali: naravovarstvenikom in okoljevarstvenikom, strokovnjakom za vojaško varnost, parlamentarcem in strokovnim sodelavcem. Posebna zahvala gre sekretarki odbora dr. Branki Berce Bratko, ki je s suvereno organizacijo in strokovnim

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

znanjem vodila priprave na javno predstavitev mnenj in opravila obsežno redakcijsko delo za pričajočo knjižico.

Zahvaljujem se tudi generalnemu sekretarju Državnega zbora g. Bogdanu Biščaku, ki je podprt priprave na javno predstavitev mnenj in publiciranje razprave, saj je s tem mogoč in olajšan vpo-gled javnosti v to razpravo, posamezna vprašanja ter argumente.

Predsednik odbora
dr. Leo Šešerko

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

VPRAŠANJA ZA JAVNO PREDSTAVITEV MNENJ

Javna predstavitev mnenj o uresničevanju Resolucije o izhodiščih zasnove nacionalne varnosti Republike Slovenije o temi:

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST REPUBLIKE SLOVENIJE

torek, 1. oktobra 1996 ob 17.00 uri v mali dvorani - pritličje, v poslopolju Državnega zbora Republike Slovenije, Šubičeva 4, Ljubljana.

Resolucija o izhodiščih zasnove nacionalne varnosti opredeljuje tri oblike ogrožanja nacionalne varnosti: vojaško ogrožanje, ogrožanje notranje varnosti in ogroženost življenjskega okolja, hkrati pa upošteva izhodišča zunanje, razvojne, gospodarske in socialne politike.

Ob uresničevanju Resolucije o izhodiščih zasnove nacionalne varnosti se kot izzivi nacionalni varnosti zastavlja vrsta vprašanj in dilem, kot na primer:

1. Kako lahko porušenje ekološkega ravnoesa v življenjskem okolju Republike Slovenije ogrozi njeno nacionalno varnost?
2. Katera tveganja so povezana z nevarnostjo nesreče ali napada na nuklearko v Krškem za nacionalno varnost Republike Slovenije?
3. Katere oblike ogrožanja zdravja ljudi oziroma katere bolezni, ki so posledica degradacije okolja, najbolj ogrožajo nacionalno varnost Republike Slovenije?
4. Kako znotraj problematike nacionalne varnosti Republike Slovenije urediti razmerje med zavarovanimi območji in vojaškimi poligoni?

OBMOČJA VOLILNIH ENOT ZA DRŽAVNI ZBOR

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

5. Kako odpraviti negativne vplive na okolje, ki so posledice stacioniranja nekdanje JLA na ozemlju Republike Slovenije?
6. Negativne vplive skladiščenja orožja, njegove rabe za vaje in sploh celotnega sistema obrambe na degradacijo okolja?
7. Katere oblike nesmotrne izrabe prostora in naravnih virov lahko najbolj ogrožajo nacionalno varnost Republike Slovenije?
8. Kako lahko raba obnovljivih virov prispeva k večji nacionalni varnosti Republike Slovenije?
9. Kaj pomeni gozd kot ekosistem in kaj uničenje gozda ozira biotske raznolikosti za nacionalno varnost Republike Slovenije?
10. Kakšen vpliv na nacionalno varnost Republike Slovenije ima onesnaževanje tekočih voda in podtalnice?
11. Kakšen pomen ima za nacionalno varnost Republike Slovenije varovanje naravne in kulturne dediščine ter kakšen pomen ima v tem ogledu nacionalna identiteta Slovencev?
12. Kako vpliva zoženo pojmovanje nacionalne varnosti na same obrambne sisteme in varnostne institucije na nacionalno varnost Republike Slovenije in na varstvo okolja in narave?

Odbor bo pridobljene informacije in mnenja obravnaval na svoji redni seji in jih smiselno upošteval pri oblikovanju stališč do te problematike. Vse, ki se boste javne predstavitve udeležili in na njej sodelovali s svojimi prispevki, prosim, da nam svoja mnenja predložite tudi pisno.

Sekretarka odbora:
dr. Branka Berce-Bratko

Predsednik odbora:
dr. Leo Šešerko

OBMOČJA VOLILNIH ENOT ZA DRŽAVNI SVET

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

POJEM POLITIKE NACIONALNE VARNOSTI, VARSTVA NARAVE, VARSTVO OKOLJA

Slovenski parlament je opredelil nacionalno varnostno politiko kot celoto političnih, ekonomskih, socialnih, ekoloških, pravnih, obrambnih, varnostnih in drugih opredelitev aktivnosti ter prizadevanj, s katerimi se zagotavlja kolikor je mogoča visoka stopnja nacionalne varnosti. S tem ni mišljena samo nacionalna varnost Slovenije v tem trenutku ali letu, temveč varnost prihodnjih generacij. Ker je bilo za področje jedrske varnosti ugotovljeno, da morajo imeti interesi in varnost prihodnjih generacij prav takšen pomen kot jo imajo interesi in varnost sedanjega, nima sedanja generacija zaradi svojih potreb po električni energiji nobene pravice, da prenese breme hrانjenja jedrskih odpadkov na ramena prihodnjih generacij. To velja za vsa področja nacionalne varnosti.

Najbolj neposredna oblika ogrožanja nacionalne varnosti Slovenije bi bila vojaški napad in vojaško ogrožanje iz tujine ali vojaški državni udar doma. Nasprotno pa je degradacija okolja posredno ogrožanje nacionalne varnosti. To ogrožanje je dolgoročno in v mnogih pogledih tudi nepovratno.

Nekdanja JLA je bila vzorčni primer nemarnega in destruktivnega odnosa do okolja. Za primer lahko vzamemo vojašnico v Postojni, ki ni imela kanalizacije in čistilnih naprav, tako da so odpadki in olja odtekali v Postojnsko jamo, v reko Unico in naprej v Ljubljanico. Takih primerov je še mnogo.

OBMOČJA PRISTOJNOSTI RAZLIČNIH SLUŽB ZA SLOVENIJO

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

Toda prav poseben način ogrožanja je bila zaupnost in naivnost, v katero se je JLA zavijala. Javnost ni imela ne dostopa ne pravice do kontrole in pregleda nad tem, kaj je JLA počela. Zato tudi ni bilo mogoče kontrolirati množice oblik ogrožanja okolja, še manj pa to preprečiti. Javnost in javen nadzor obrambnega sistema je zato temelj varovanja ekološkega ravnovesja in trajnostnega razvoja. Zato se tudi interes za varstvo okolja pokriva z interesom za demokratičen družbeni razvoj, saj sta oba temelj nacionalne varnosti.

Ker je ekološko ravnovesje zelo občutljivo, je njeno ogrožanje eo ipso ogrožanje nacionalne varnosti. To pomeni, da je uničenje tekočih voda in podtalnic, onesnaževanje zraka pozimi z ogljikovim dioksidom, poleti z ozonom, zastrupljanje prsti s pesticidi in težkimi kovinami, zastrupljanje bivalnega okolja z azbestnimi delci samo del rušenja ekološkega ravnotežja, hkrati pa se kaže v mnogostranskem ogrožanju zdravja prebivalcev. Načeto zdravje prebivalcev pa je tudi najbolj neposreden izraz ogroženosti nacionalne varnosti.

Nuklearna elektrarna Krško je do sedaj edina tovrstna elektrarna v svetu, na katero je že bil izveden poskus terorističnega napada, ko so poskusili porušiti daljnovode pri elektrarni. Grožnja terorističnega napada z mnogimi možnimi ekološkimi posledicami je izraz povezanosti ogrožanja okolja in nacionalne varnosti v čisti obliki. In nasprotno preventivno nadzorovanje potencialnih terorističnih napadalcev na jedrske elektrarne se spreminja v policijski nadzor celotne družbe in s tem ustvarjanje družbenih sfer, ki se izmikajo kontroli javnosti.

Prav današnja javna predstavitev mnenj o okolju in nacionalni varnosti je poskus vključitve javnosti, nevladnih organizacij in parlamentarcev v javno razpravo, ki naj prispeva k preprečevanju degradacije okolja.

Z degradacijo okolja je povezana večina bolezni: bronhitis in astma pri otrocih in odraslih, rak, obolenja prebavil, bolezni srca in ožilja, širjenje alergij na velike družbene skupine, poškodbe v prometu (na primer številni smrtni primeri kolesarjev zaradi pomanjkanja kolesarskih stez), zato pomenijo najbolj poudarjeno obliko ogrožanja nacionalne varnosti. Današnja razprava bo odprla ne le moralno vprašanje vpliva degradacije okolja na zdravje prebivalstva, temveč tudi vprašanje vpliva obolenosti prebivalstva na nacionalno varnost kot posledico degradiranega okolja in narave.

Eno od strateških vprašanj v obravnavani temi je razvoj energetike in njen negativni vpliv na okolje. Posledica ideje o nujni energetski samozadostnosti Slovenije je bila gradnja najbolj polutivnih energentov, jedrske energije, premoga z visoko vsebnostjo žvepla in betoniranjem zadnjih ohranjenih vodotokov in dolin. Hkrati pa je bila ta radikalna zasnova energetske degradacije okolja tudi usmerjena k uveljavitvi centraliziranega sistema energetike, ki je strateško oziroma nacionalnovarnostno najbolj ranljiv.

Varstvo narave, biotske raznolikosti in kulturne krajinse znotraj današnje razprave posebej zaostruje pri vprašanju: zakaj uveljavljanje vojaških poligonov teče hitreje kot razglasitve krajinskih in naravnih parkov. Verjetno bo današnja razprava v tem pogledu poudarila nujnost zakon-

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

skega in stvarnega zavarovanja krajinskih parkov in kompleksnega zavarovanja biotske raznovrstnosti ter v vseh primerih kolizije vojaških poligonov in zavarovanih območij dala prednost parkom pred poligoni. Vojaški poligoni so lahko le zunaj naravnih in krajinskih parkov in zavarovanih območij. Ohranjeni in biotsko bogati gozd je gotovo eden pomembnih členov nacionalne varnosti.

Čeprav se je v slovenski javnosti in tudi v Resoluciji o nacionalni varnosti že uveljavilo pojmovanje pomena trajnostnega razvoja in nujnosti varovanja naravnih virov, se nenehno pojavljajo glasovi, ki želijo ponovno reduciranje pojma nacionalne varnosti le na obrambni oziroma vojaški sistem. Zatrjujejo, da trajnostno pojmovanje nacionalne varnosti ni operativno, politično ali varnostno izvedljivo. Mogoče je glavni pomen današnje predstavitev mnenj, da prikažemo, kako napačno je takšno pojmovanje nacionalne varnosti, še posebej pa njegovo iluzoričnost, če hočemo varnost za sedanje in za prihodnje generacije ter za ves planet.

dr. Leo Šešerko,
predsednik odbora

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

CELOVITOST POJMOVANJA IN IZVAJANJA NACIONALNE VARNOSTI

Izhajamo iz dejstva, da Slovenija po biotski raznovrstnosti in krajinski raznolikosti sodi v sam svetovni vrh in prav zaradi tega je krhka in ranljiva bolj kot drugi predeli sveta. Dodaten vidik njene identitete, je njena poselitvena filigranskost - razdrobljenost, ki ji daje poseben mik in čar, a hkrati tudi višjo stopnjo ogroženosti narave in okolja. Kmetijstvo povečuje količinsko intenzivnost proizvodnje in zvišuje stopnjo kemizacije proizvodnje, čeprav Slovenija že dolgo ni več avtarkična na tem področju. Tako okoljske obremenitev presegajo polovico vseh negativnih obremenitev in izvirajo s področja kmetijstva. Od konca stoletja je gozdarstvo obnovilo slovenske gozdove s skoraj sonaravnim gospodarjenjem in povečalo biomaso za 2,6-krat. Problem predstavlja samo 4,8% površin, ki jih je država razglasila za zavarovana območja iz naslova varstva narave, saj smo s tem na repu Evrope, čeprav smo po raznovrstnosti in raznolikosti v samem vrhu.

Varstvo narave je predvsem dejavnost varovanja in ohranjanja naravnega prostora, varstvo okolja pa je v prvi vrsti varovanje človekovega bivalnega okolja pred nezaželenimi posledicami delovanja človeka. Nacionalna varnost v najširšem pomenu besede pa pomeni varovati nacionalne interese, kot so: gospodarstvo, okolje, kultura, sociala, civilna zaščita pred naravnimi nesrečami, ujmami ter notranja in zunanjega varnost.

Osnovni pogoji za zagotovitev varnosti, tudi okoljske so:

- sprejetje zakonov in podzakonskih aktov,
- spremljanje in izvajanje zakonov,
- upoštevanje mednarodno podpisanih dogоворov in konvencij za varstvo narave in okolja,

OBMOČJA PRISTOJNOSTI RAZLIČNIH SLUŽB ZA SLOVENIJO

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

- razviti instrumente in institucije civilne družbe,
- integralna obravnava problematike, ne le sektorske s strani ministrstev in odgovornih služb,
- gospodarstvo, zasnovano v skladu z Agendo 21,
- seznanjanje s problematiko okolja vse generacije prebivalstva in njihovo izobraževanje.

V Sloveniji imamo v pripravi naslednje strategije - nacionalne programe:

- strategija varstva narave,
- nacionalni program varstva okolja,
- strategija ravnjanja z odpadki,
- strategija urejanja voda,
- prostorski plan Republike Slovenije - strategija prostorskega razvoja Slovenije.

Nevarnosti, ki grozijo planetu in s tem tudi Sloveniji:

- onesnaževanje prek meja, ki že onemogočajo trajen razvoj,
- globalno segrevanje ozračja in nastanek tople grede,
- večanje "ozonske luknje".

Nevarnosti, ki prežijo od znotraj in so del notranje varnosti:

- eno četrtino slovenskega ozemlja pokrivajo gozdovi, ki so po oceni prizadeti že do 60%, najbolj zaskrbljujoče je umiranje gozdov,
- posledica umiranja gozdov je tudi povečana erozija tal, ki ima lahko celo katastrofalne razsežnosti, ker je prizadet prav tisti del gozda, ki danes še uspešno varuje tla,
- problemi urejanja vodotokov in pretokov voda, predvsem režimi,
- problemi, ki nastajajo zaradi liberalne okoljske in prostorske politike,
- problemi zaradi neizvajanja zakonov in nedelovanja inšpekcijskih služb,
- neuporabljanje ekoloških instrumentov, ki jih država že ima,
- neurejeno lastništvo.

Prav zaradi navedenih razlogov bi iz naslova nacionalne varnosti Slovenije morali razglasiti vsa predvidena zavarovana območja za naravne oziroma regionalne parke, iz prometa z zemljišči pa izvzveti vse predele, ki sodijo v demografsko ogrožena območja ter za nacionalno-varnostni pas razglasiti območje desetih kilometrov ob meji. Tako bi zavarovali naravo, omogočili bi sonaraven razvoj, hkrati pa bi se izognili razprodaji slovenske zemlje, ki se lahko zgodi z vstopom v Evropsko unijo iz trenutne ekonomske nemoči in premajhne stopnje kulturne identitete, ztoraj katere sodi tudi odnos do narave in okolja.

Problem je celosten in celovit, zato mora biti tudi tak pristop k nacionalni varnostni politiki in varnostnim sistemom s sintezo, ki jo je treba izdelati za krajša časovna obdobja. Interesi države morajo nadvladati parcialne interese posameznih regij in področij dejavnosti, pri čemer morata imeti varstvo narave in okolja prioriteto v kontekstu gospodarskega razvoja.

dr. Branka Berce-Bratko
sekretarka odbora

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN OBRAMBNI SISTEM

UVOD

Obrambni sistem v Republiki Sloveniji se v odnosu do varstva okolja in varstva narave odraža v miru vsaj z dveh vidikov:

- upravljanja in uporabe vojaških objektov ter drugih nepremičnin,
- dejavnosti Slovenske vojske in drugih dejavnosti Ministrstva za obrambo.

Pri tem ni upoštevan sistem varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami, ki predstavlja normativno, organizacijsko, tehnično in funkcionalno avtonomen sistem, čeprav je v pristojnosti Ministrstva za obrambo, Uprave Republike Slovenije za zaščito in reševanje. O tem sistemu bo dana posebna informacija na javni predstavitvi mnenj 1.10.1996.

1. VOJAŠKI OBJEKTI IN NEPREMIČNINE

Za vojaško infrastrukturo na območju Republike Slovenije je značilno, da jo v večjem delu predstavljajo vojaški objekti in druge nepremičnine, ki jih je do 1991. leta uporabljala nekdanja JLA. Del te infrastrukture, zlasti na zahodnem delu države, predstavljajo objekti, ki so bili grajeni v Kraljevini Italiji in so leta 1948 postali državna last, pa tudi najrazličnejši ognjeni položaji, fortifikacijski in drugi objekti, ki so bili zgrajeni na eni ali drugi strani državne meje pred letom 1941. Mnogi od teh objektov so danes zapuščeni. Povprečna starost vojaške infrastrukture je izjemno visoka, saj je na 80% objektov starejših od 60 let. O vojaški infrastrukturi Teritorialne obrambe pred letom 1991 skoraj ni mogoče govoriti, saj je obsegala le objekte za delovanje poveljstev, nekaj skladišč in streljišč, ki pa so jih uporabljali različni uporabniki. Vojaška infrastruktura v nekdanji JLA se je načrtovala, gradila in nadzorovala v skladu s posebnimi predpisi, tako da je v bistvu predstavljala povsem eksteritorialno avtonomno ureditev, na katero lokalne oblasti niso imele velikega vpliva. V prostorskih dokumentih se je vojaška infrastruktura tako za mirodobne kot vojne potrebe na območju Republike Slovenije zadnjič usklajevala v letih 1985 in 1986.

Po osamosvojitvi 1991. leta so vojaški objekti in nepremičnine prešle v državno premoženje Republike Slovenije oziroma v upravljanje Ministrstva za obrambo. Stanje teh objektov je bilo izjemno slabo, večina jih je bila namerno demoliranih, izjemno slabo vzdrževanih ipd.. Konec leta 1991 je bil zato narejen okvirni pregled perspektivnih lokacij in v letih 1992 in 1993 v glavnem usklajen tudi z lokalnimi oblastmi. Pri tem je bil upoštevan dolgoročni razvoj Slovenske vojske. Dejstvo je, da je Slovenija postala samostojna država in potrebuje deloma drugačno teritorialno razporeditev vojaških enot in njihovih zmogljivosti, saj je bila dosedanja pogojena s tem, da je bila Slovenija del državnega ozemlja nekdanje razpadle SFRJ. V tem procesu usklajevanja je bila zelo prisotna težnja, da se Slovenska vojska umakne iz ožjih mestnih jeder. Tako je na primer v Ljubljani od sedmih vojaških objektov v ožjem mestnem jedru ostala v uporabi le ena lokacija, v Mariboru od petih le ena. V nekaterih primerih so bile lokacije vojaških objektov ocenjene kot dolgoročno neperspekтивne, pri čemer pa še niso bile najdene ustrezne rešitve oziroma se te še iščejo.

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

Ministrstvo za obrambo je v letih 1992 in 1993 izvajalo obsežne investicijske posege v tiste nasanitvene in učne zmogljivosti, v katerih se je po decembru 1991. leta začelo izvajati redno vojaško usposabljanje celotnega nabornega kontingenta. Temeljno izhodišče že od vsega začetka je bilo, da se ti posegi izvajajo po splošnih predpisih in ne po tistih, ki so pred 1991. letom omogočali eksteritorialnost tedanje vojske. Vse to je omogočilo, da so bili že v začetku nastajanja Slovenske vojske sanirani izjemno škodljivi vplivi vojaških objektov na okolje. Tako je bila v Postojni, v Vipavi in na Vrhniku izvedena priključitev na javno kanalizacijsko omrežje, v vseh učnih centrih in bojnih enotah pa je bila sanirana kanalizacija ipd. Izvršena je bila nujna sanacija v skladiščih minsko-eksplozivnih sredstev, nekatera skladišča pa so bila opuščena oziroma so dobila drugo namembnost (Otovec, Borovnica, Roje ipd.). Opuščena oziroma sanirana so bila velika skladišča naftnih derivatov, grajena kot gravitacijska (Talčji vrh, Leskovec, Mokronog). Opuščene so bile vse farme, ki jih je uporabljala JLA in ki so imele zelo neurejeno infrastrukturo (Crngrob, Rajhenav ipd.). Uveljavljen je bil tudi inšpekcijski nadzor po splošnih predpisih. Izjeme so ostale le v najnajnejših varnostnih ukrepih, ki se jih mora upoštevati glede na pomembnost in kategorizacijo vojaških objektov. Zadnja leta so bili dodatno izvršeni obsežnejši sanacijski posegi v tistih primerih, kjer bi lahko prišlo do škodljivih vplivov na okolje (sanacija kerozinovoda v Cerkljah, povezava te vojašnice z javnim vodovodom, izgradnja čistilne naprave na Velikih Blokah in priključitev vojašnice nanjo ipd.). Sanacijski posegi so zajeli tudi tiste lokacije, ki so dolgoročno namenjene civilnim uporabnikom (vojašnica Črnomelj, Ribnica ...). Te posege so večinoma načrtovale lokalne skupnosti in postopoma se nekdanji vojaški objekti usposablajo za novo namembnost.

V skladu z materialnimi zmožnostmi je Ministrstvo za obrambo po letu 1993 začelo sanirati in usposabljati tudi druge vojaške objekte in nepremičnine (različna skladišča, vadbene površine, strelišča, itd.). Sanacija teh objektov je ena od težiščnih nalog v prihodnosti. To še posebej velja za vadbena zemljišča, ki so v naši državi izjemno omejena (zlasti poligoni). Vojaški objekti se postopoma vnašajo v prostorske dokumente. Posebnega pomena je, da se vsi sedanji prihodnji posegi v prostor načrtujejo skladno s splošnimi predpisi in da tudi za vojaške objekte veljajo vsi predpisi, kot veljajo za vse ostale investorje. Sestavni del teh pogojev je tudi izdelava študij o vplivu na okolje ipd. Dejstvo je, da v nekaterih primerih oziroma pri nekaterih projektih prihaja do politizacije brez objektivnih argumentov.

Uvajanje novih bojnih sistemov in posodabljanje Slovenske vojske ne pomeni večje obremenitve okolja, saj gre za sistem, ki mora ustrezati NATO-vim standardom in prav v okviru NATA je skrb za okolje eden temeljnih in aktualnih problemov v miru.

2. DEJAVNOSTI SLOVENSKE VOJSKE IN MINISTRSTVA ZA OBRAMBO

Vojaško strokovno usposabljanje in urjenje Slovenske vojske v glavnem obsega kraje obsežno usposabljanje vojne sestave, vključno z eno ali dvema taktičnima vajama letno, ki se izvajata izven

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

vojaških poligonov. Dosedanje izkušnje pri tej vrsti usposabljanja kažejo, da ni večjih vplivov na okolje. Pretežni del usposabljanja mirodobne sestave, to je med služenjem vojaškega roka in usposabljanje pripadnikov Slovenske vojske. S prizadevanjem, da bi vojaško zmogljivost koncentrirali in locirali na kar najbolj primernih mestih, se zmanjšuje škodljiv vpliv na okolje v tem delu usposabljanja (strelšča, letalstvo, obalna obramba ipd.). Tudi v samem procesu usposabljanja se namenja varstvu okolja poseben poudarek.

Dejavnost Slovenske vojske ne posega v območja naravne dediščine oziroma krajinske parke. Tudi v okviru Triglavskega narodnega parka se izvajajo le tiste dejavnosti, ki ne vplivajo moteče na dejavnost parka.

Navedena prizadevanja so v veliki meri pogojena tudi z materialnimi zmožnostmi, ki jih naša država zagotavlja za razvoj obrambnega sistema. Zato se nekateri projekti izvajajo dalj časa, kot pa bi se lahko.

Navedene ocene in usmeritve pri razvoju obrambnega sistema ne temeljijo na ocenah vojnega stanja oziroma posledic bojnega delovanja na območju države. Te ocene so sicer izdelane ne le za ključne infrastrukturne objekte, ampak tudi za splošni vpliv bojnega delovanja na prostoru naše države. Pri tem pa ne moremo ločevati problema samega bojnega delovanja od celotne infrastrukture, razmestitve različnih proizvodnih in drugih zmogljivosti, vključno z nevarnimi tehnologijami ipd.

Ministrstvo za obrambo

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

URESNIČEVANJE RESOLUCIJE O IZHODIŠČIH ZASNOVE NACIONALNE VARNOSTI REPUBLIKE SLOVENIJE NA PODROČJU VARSTVA PRED NARAVNIMI IN DRUGIMI NESREČAMI

UVOD

Vsaka nesreča, naj gre za potres, poplavo, točo, žled, pozebo, vihar, sušo, zemeljski plaz, požar, rudniško, jedrsko ali drugo industrijsko nesrečo, pusti za seboj ekološke posledice. V Sloveniji obsegajo potresna območja VIII. in IX. stopnje po MSK potresni lestvici 6333 km (31,26% vsega ozemlja), poplave ogrožajo več kot 300000 hektarjev (14,8%) površin, zemeljski plazovi okoli 7000 km ozemlja, erozija pa je prisotna na približno 9000 km ozemlja Slovenije. Veliko gospodarsko in ekološko škodo povzročajo viharji, požari in druge nesreče. S tehnično-tehnološkim razvojem so se povečale tudi nevarnosti industrijskih in drugih po človeku povzročenih nesreč. Danes nas nevarne snovi ogrožajo ravno tako kot potresi in poplave, morda še bolj.

Popolne zaščite pred vsemi temi nevarnostmi ni mogoče zagotoviti. Nekatere sicer lahko preprečimo, večinoma pa lahko njihove posledice le ublažimo.

Resolucija o izhodiščih zasnove nacionalne varnosti Republike Slovenije na področju varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami se udejanja na podlagi zakona o varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami, ki celovito ureja to področje. Zakon obsega preventivo, vzpostavljanje in vzdrževanje pripravljenosti, zaščito in reševanje ob nesrečah ter odpravo njihovih posledic. Sprejet je bil oktobra 1994. leta, na njegovi podlagi je bila sprejeta tudi že večina podzakonskih predpisov. Ta zakonodaja ter dolga in bogata tradicija, s katero se lahko Slovenija pohvali na tem področju, omogočata, da dejavnost za zaščito in reševanje potekajo načrtno.

TEMELJNI CILJI IN USMERITVE

Temeljni cilj varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami do leta 2000 je zmanjšati število nesreč ter preprečiti oziroma zmanjšati človeške in materialne izgube. To naj bi dosegli z:

- vzpostavljivjo informacijsko-komunikacijskega sistema o naravnih in drugih nesrečah,
- izboljšanjem možnosti napovedovanja ter opozarjanja na nevarnost,
- načrtnim uveljavljanjem vzorca preventivnega obnašanja (razvijanje kulture preprečevanje nesreč),
- vključevanjem preventivnih ukrepov v načrtovanje razvoja na vseh ravneh,
- vzpostavljivjo funkcionalnega izboraževanja in usposabljanja za vse oblike varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami v povezavi z izboraževanjem v šolah,
- izboljšanjem pripravljenosti lokalnih skupnosti in države na naravne in druge nesreče,
- razvijanjem in uvajanjem učinkovitejše zaščitne in reševalne opreme,
- razširljivjo mednarodnega sodelovanja, zlasti pri medsebojnem obveščanju, preventivi in pomoči ob naravnih in drugih nesrečah.

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

NEKATERI DOSEDANJI REZULTATI

Da bi zagotovili smotrne in racionalne priprave za izdelavo strategije varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami, je bilo treba najprej izdelati ocene ogroženosti zaradi posameznih naravnih in drugih nesreč. Tako so bile v zadnjih dveh letih izdelane:

- ocene potresne ogroženosti
- ocene poplavne ogroženosti
- ocene ogroženosti zaradi zemeljskih plazov
- ocene ogroženosti zaradi snežnih plazov
- ocene ogroženosti zaradi nevarnih snovi.

Poleg teh so v pripravi tudi druge ocene ogroženosti, na njihovi podlagi pa se pripravlja strategija varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami, ki naj bi jo potrdili v Državnem zboru v okviru nacionalnega programa varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami.

Te ocene ogroženosti predstavljajo strokovni temelj za določitev ogroženih območij, kjer graditev objektov ne bi smela biti dovoljena oziroma je lahko dovoljena le z določenimi omejitvami. Izkušnje in znanje o naravnih in drugih nesrečah so za varstvo pred njimi velikega pomena. Tako se za vsako nesrečo, ki se zgodi na območju Slovenije, izdelajo ustrezne analize ali študije, ki se upoštevajo pri dopolnjevanju ocen ogroženosti ter izdelavi načrtov zaštite in reševanja. V zadnjih letih so bile dokončane tudi nekatere pomembne raziskave. Posebej naj omenimo številne raziskave o požarih ter o nevarnih snoveh. Izdelane so tehnične in tehnološke rešitve za spremljanje prevozov nevarnih snovi na ozemlju Slovenije. Načrti zaštite in reševanja so izdelani za vse pomembnejše nesreče, tako na lokalni kot na regionalni in državni ravni. Načrt zaštite in reševanja ob potresu bomo praktično preizkusili na vaji 5. oktobra letos. V teku je program ukrepov za preprečevanje onesnaževanja slovenskih rek z nevarnimi snovmi. Cilj te raziskave je, da se identificirajo viri onesnaževanja, prepreči onesnaževanje oziroma zagotovijo možnosti učinkovitejšega ukrepanja ob nesrečah te vrste.

Na podlagi ocene ogroženosti zaradi nevarnih snovi, ki je opozorila na vse pomembnejše stacionarne vire teh snovi na ozemlju Slovenije, se načrtujejo ukrepi za zaščito in reševanje ob morebitnih industrijskih nesrečah. Uprava Republike Slovenije za zaščito in reševanje Ministrstva za obrambo je dala pobudo drugim ministrstvom za sklenitev dogovora o medsebojnem sodelovanju pri zaščiti in reševanju ter odpravljanju posledic nesreč z nevarnimi snovmi. Dogovor, ki ureja obveščanje in alarmiranje ob nesrečah, informacijsko in komunikacijsko podporo, preventivno ukrepanje, vodenje in izvajanje dejavnosti za zaščito in reševanje ter sanacijo, usklajeno inšpeksijsko nadzorstvo ter sodelovanje pri usposabljanju, je podpisala večina ministrstev.

Letos je bil vzpostavljen tudi nadzorno-alarmni sistem za spremljanje visokih voda, ki omogoča, da so vse občine pravočasno obveščene o visokih vodah oziroma nevarnosti poplav. Na podlagi konvencije o zaščiti voda na območju obdonavskih držav je vzpostavljen tudi sistem spremljanja nenadnega močnega onesnaževanja tekočih voda na območju Slovenije.

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

Veliko pridobitev za učinkovitejše ukrepanje ob nesrečah predstavlja izgradnja državnega in regijskih centrov za obveščanje. Centri so v zaključni fazi izgradnje in bodo začeli opravljati naloge po novi zakonodaji predvidoma v začetku prihodnjega leta. Izdelani so tudi načrti obveščanja in aktiviranja sil za zaščito, reševanje in pomoč ob naravnih in drugih nesrečah.

V začetku prihodnjega leta bo tudi na območju Slovenije uveljavljena enotna evropska številka za klic v sili - 112. Na celotnem območju Slovenije je vzpostavljen sistem tihega alarmiranja vseh najpomembnejših izvajalcev nalog zaščite in reševanja, ki poiskusno že deluje. V teku so tudi programi izgradnje sistema javnega alarmiranja. Žal pa zaradi pomanjkanja finančnih sredstev delo na tem področju napreduje zelo počasi.

V zadnjih letih je bil vzpostavljen poseben informacijsko-komunikacijski sistem, ki ga uporabljajo tako Civilna zaščita kot gorski reševalci, jamarški reševalci, kinologi, potapljači in poklicne organizacije, ki se ukvarjajo z zaščito in reševanjem. Prek tega sistema je mogoče uporabljati obstoječe domače in tuje zbirke podatkov o nevarnostih oziroma nesrečah.

Veliko je bilo storjeno na področju zaščitnih ukrepov. Tako so v glavnem določene lokacije ter zagotovljena tudi določena materialna sredstva za izgradnjo začasnih prebivališč za ogrožene prebivalce ob raznih množičnih nesrečah. Žal pa v sodelovanju s pristojnimi organi še vedno nismo uspeli vprašanja lokacij začasnih odlagališč nevarnih snovi in onesnaženih odpadkov, ki se pojavljajo ob nesrečah z nevarnimi snovmi.

V zvezi z varstvom pred nevarnimi snovmi naj omenimo, da je izdelana zasnova radiološke, kmetijske in biološke zaščite v mirnodobnih in vojnih razmerah. Letos bodo v celoti organizirane regijske in državne enote za radiološko, kemijsko in biološko zaščito, ki bodo usposobljene za detekcijo, identifikacijo, dozimetrijo in druge zahtevnejše terenske meritve ter preiskave.

Na podlagi novih meril za organiziranje ter opremljanje enot in služb bodo do konca tega leta organizirane tudi druge regijske enote in službe Civilne zaščite. Nekoliko počasneje poteka to delo v občinah, kar je glede na preoblikovanje občin ter pomanjkanje finančnih sredstev razumljiv.

Pripravljen je poseben program usposabljanja prebivalcev za izvajanje osebne in vzajemne zaščite, ki se izvaja glede na razpoložljiva finančna sredstva. Ta program zajema tudi posredovanje posebnih znanj šolski mladini. Letos je bil dograjen nov sodoben izobraževalni center za zaščito in reševanje, ki deluje v sestavi Uprave Republike Slovenije za zaščito in reševanje. V tem centru se izvajajo različni programi usposabljanja za zaščito, reševanje in pomoč, ki se jih udeležujejo pripadniki Civilne zaščite ter prostovoljnih in drugih nevladnih organizacij. V zadnjih dveh letih je bilo v tem centru na usposabljanju prek 10000 pripadnikov raznih enot in reševalnih služb. V izobraževalnem centru poteka tudi izobraževanje poklicnih gasilcev.

V vseh programih izobraževanja in usposabljanja so prisotne vsebine o varstvu okolja, posebno še o varstvu pred nevarnimi snovmi.

Velik napredok je bil dosežen tudi na področju mednarodnega sodelovanja. Slovenija je že sklenila meddržavni sporazum z Madžarsko in Avstrijo. V postopku sta sporazuma s Hrvaško in

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

Italijo. Podpisani in tudi že ratificirani je večstranski sporazum z državami Srednjeevropske pobjude. Slovenija je zelo dejavna tudi v mednarodnih organizacijah, še posebej v okviru programa "Partnerstvo za mir". Leta 1994 je organizirala III. konferenco držav srednje, vzhodne in južne Evrope o medsebojnem sodelovanju na področju varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami. Na tej konferenci je bila sprejeta Ljubljanska deklaracija, katere glavni poudarki so na varstvu pred industrijskimi nesrečami oziroma nesrečami z ekološkimi posledicami. Prizadevamo si, da bi se v Sloveniji čim prej ustvarile možnosti za ratifikacijo konvencije o učinkih industrijskih nesreč na daljavo in da bi se mednarodno sodelovanje še okreplilo. Zavedamo se namreč nevarnosti, ki jim je naša država izpostavljena glede na geografsko lego ter razmestitev nevarnih industrijskih in drugih dejavnosti v njeni bližnji in daljni sosedstvini.

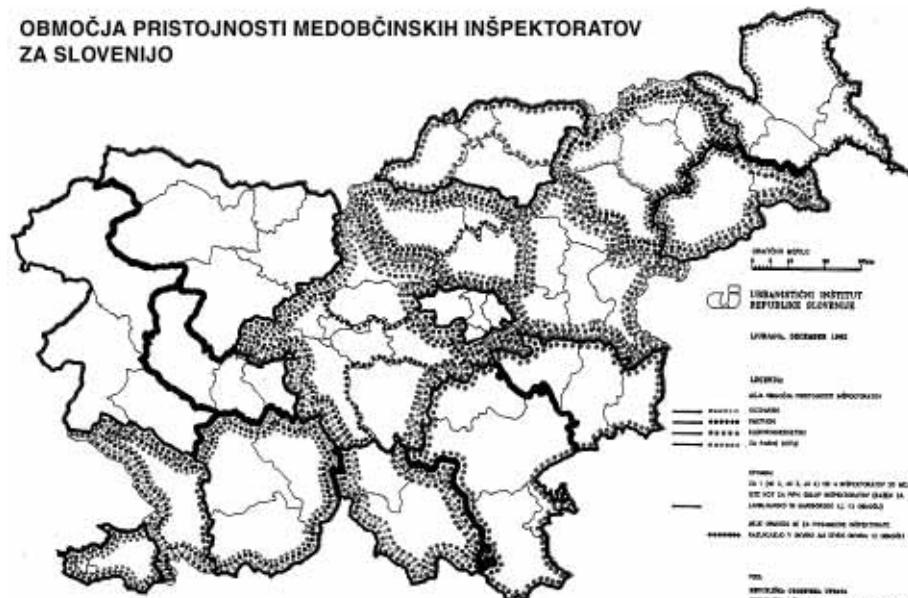
SKLEP

Dejavnosti za varstvo pred naravnimi in drugimi nesrečami imajo brez izjeme velik pomen za varstvo okolja in neposredno prispevajo k ohranjanju ekološkega ravnovesja. Uspešno izvajanje teh dejavnosti v mirnodobnih razmerah zagotavlja ob nekaterih dodatnih pripravah uspešno zaščito in reševanje ljudi, imetja in okolja tudi v vojnih razmerah. Glede na omejena finančna sredstva bo treba za prihodnje obdobje določiti prednostne cilje in naloge na tem področju ter zagotoviti, da se izkušnje in spoznanja o varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami v večji meri upoštevajo pri načrtovanju družbenogospodarskega razvoja, še posebej pri izdelavi prostorskih načrtov.

Ministrstvo za obrambo

Uprava RS za zaščito in reševanje

OBMOČJA PRISTOJNOSTI MEDOBČINSKIH INŠPEKTORATOV ZA SLOVENIJO

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

PRIprava strokovnih podlag nacionalnega programa varstva okolja Republike Slovenije (NPVO)

Problemi okolja so tradicionalno deležni posebne pozornosti najširše javnosti. Slovenija je praktično brez časovnega zamika sledila prvim korakom okolskega ozaveščanja na ravni najbolj razvitih industrijskih držav na prehodu v sedemdeseta leta. Zelena knjiga o okolju je na najboljši način pospremila prvo konferenco Združenih narodov o okolju leta 1972 v Stocholmu. Za nadaljnji razvoj in učinkovitost varovanja okolja je bil odločilen tedanji družbeni in ekonomski okvir, ki sta določala predvsem prevladujoča družbena lastnina in samoupravljanje. Značilno je bilo predvsem deklarativno varovanje okolja z nizko stopnjo učinkovitosti glede stvarnega spremenjanja razmerij med naravo in družbo. V drugi polovici osemdesetih let je bilo varstvo okolja eno od tistih področij, ki je - tudi zaradi svojega pomena v javnosti - omogočilo dovolj prostora tudi uveljavljanju širših družbenih sprememb. Pozitivni programski nabolj tega časa je bil dovolj velik, da je - kljub sistemskim in drugim oviram - Slovenija prva med vsemi državami vzhodne in srednje Evrope ustanovila sklad za okolje in vpeljala prvi ekološki davek v tem prostoru.

V letih po osamosvojitvi se je struktura gospodarstva v Sloveniji znatno spremenila. Proses privatizacije še ni končan in stališče novih lastnikov do okoljevarstvenih problemov je povsem nepredvidljivo. Na učinkovitost politike okolja v tem obdobju pa so pomembno vplivali predvsem:

- sprejetje Zakona o varstvu okolja (ZVO), ki je določil nov pravni in sistemski okvir varovanja okolja v državi, v skladu s spremenjenimi družbenimi in političnimi razmerami;
- reorganizacija državne uprave v smeri zahtev ZVO;
- prevzem novih mednarodnih obveznosti, kar sovpada s čedalje večjo internacionalizacijo okolske politike;
- vključevanje v evropske integracijske procese in prilagajanje okolske zakonodaje in predpisov standardom EU idr.

Na podlagi ugotovitev iz Poročila o stanju okolja 1995. leta je mogoče ugotoviti, da v prelomnem obdobju po letu 1990 (kljub varovanju okolja naklonjenim političnim razmeram) do pričakovanih sprememb v okolju¹ ni prišlo. Razlogov za premajhno učinkovitost politika okolja je več in njihovo navajanje bi preseglo namen tega prispevka.

Formalne osnove in konceptualna izhodišča

Po svoji naravi je Nacionalni program varstva okolja (NPVO) najvišji dogovor o ciljih in ukrepih na področju varstva okolja v naslednjem obdobju. Predstavlja okvir in usmeritev razvojnim dokumentom drugih sektorjev in je eno najpomembnejših orodij integracije okolskih vsebin v posa-

¹ Na prvih demokratičnih volitvah leta 1990 so Zeleni zabeležili tudi v evropskem merilu neprimerljiv volilni uspeh in zasedli vse za varstvo okolja ključne položaje v zakonodajni in izvršni veji oblasti.

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

Kako preprečevati poplave na Barju

Zmanjševalci se na posvetovanju o Barju nakašali potrebu po raziskavah o vodenem deljenju reke, žabe in vider, o rastlinstvu v vodi, močvirju in na suhem, o živalstvu s poudarkom na odmirajočih tipičnih barjanskih ptic, o novi vodni površini za večino vzdrževanja Barja kot folklora Barja...

da po poglobljenih in ocenjenih jarkih h. teje razlike preko te posebenih površin, kakor prej in da še vsak manjši porast padavin povzroči manjšo ali večjo poplavovo.

Zato je še na posvetovanju in kasneje na mestni raziskovalni dejavnosti prizloženo emotivna spoznanja, da je treba preven-

na Pruhah in po potrebi tudi sedanje dno Ljubljanice in Gruberjevega prekopa skozi mesto. Proučiti naj se gradnja razbremenišnikov. Vse to naj naloge razlike.

Sedanjé gladino do skoraj mesto se mora urediti do iste višine tudi od oben zapornic do novega jezu ob sotočju Ljubljanice in Gruberjevega prekopa na Poljanah v Mostah, ali celo niže ob Zalotah cesti. Tako bodo imeli vsi prebivalci Most in Poljan lepji pogled na vodo, kar gledajo

Vir: Ciril Stanič

mezne sektorje dejavnosti:npr. industrije, energetike, turizma, prometa, kmetijstva idr. Po formalni plati je v 47. členu Zakona o varstvu okolja (ZVO) določeno, da NPVO sprejme Državni zbor Republike Slovenije (DZ) na predlog Vlade. Vistem členu je še določeno, da NPVO vsebuje cilje, usmeritve in strategijo varstva okolja in rabe naravnih dobrin za najmanj 10 let in da se NPVO usklajuje z nacionalnimi programi na drugih področjih. Podrobna vsebina NPVO je določena v 48. členu ZVO.

Problematika varstva okolja je po svoji naravi kompleksna, njen poučevanje interdisciplinarno in njeno reševanje povezano z usklajeno ter aktivno udeležbo različnih in številnih dejavnikov. NPVO je po svoji naravi dokument, ki se mora zaradi objektivno omejenih virov omejiti na identifikacijo in razreševanje najpomembnejših problemov in aktiviranje tem problemom doraslih vzvodov. Kot takšen predstavlja samo prvi korak k obvladovanju problematike razmerij med naravo in družbo. Razkorak med celostno naravo problematike in nujnostjo selektivnega pristopa k reševanju problemov ni slabost, ampak neizogibna nujnost, saj se dokumenti te vrste ne merijo izključno po stopnji celostnosti, ampak predvsem po tem, kako uspešno rešujejo probleme.

Za izdelavo nacionalnega programa ni bilo na voljo modela, ki bi ustrezal naravi problematike in specifičnosti razmer Slovenije kot državi v tranziciji. Potrebne izkušnje je bilo mogoče dobiti na

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

podlagi študija razpoložljivih gradiv in prenosa znanja v okviru pomoči PHARE samo z delom samim².

Poenostavljena shema neposrednega prenosa izkustva sodobnejših in učinkovitejših konceptov oblikovanja nacionalnih programov v slovensko prakso zaradi bistveno drugačnih pogojev ni mogoča, kljub morebitni politični atraktivnosti, ki le na videz obeta uspeh čez noč. NPVO je vpet v kontekst osnovnega ciklusa okoljevarstvene politike (Slika 0-1) s ciljem, da v procesu priprave dokumenta in s ponujenimi rešitvami zagotovi obvladovanje vseh elementov učinkovitega vodenja politike okolja.

Slika 0-1 Osnovni ciklus okoljevarstvene politike

Vir: prirejeno po Zoetman in Langeweg 1988, str.152

NPVO je dokument, ki je namenjen predvsem reševanju domačih problemov. Glede na to, da je Slovenija del mednarodne skupnosti, in glede na usmeritev približevanja EU je pri oblikovanju NPVO upoštevan tudi okvir, ki ga določajo predvsem:

- koncept trajnega razvoja, ki je bil potrjen na vsetovni konferenci ZN v Riu in ki ga v pogojih tranzicije razumemo predvsem kot priložnost in okvir kakovostne preobrazbe proizvodnje in porabe;
- minimalne zahteve Evropske unije (EU), ki se nanašajo na področje varstva okolja in ki so opredeljene v t.i. Beli knjigi;
- usmeritve in priporočila medvladnih konferenc v Luzernu in Sofiji;
- strategija gospodarskega razvoja Slovenije.

NPVO temelji na naslednjih predpostavkah in izhodiščih:

- Do leta 2000 se bo delež sredstev za varstvo okolja povečal od sedanjih 0.5% DP na 1.1% DP. NPVO temelji na predpostavki postopnega povečevanja sredstev za varstvo okolja v skladu z dinamiko gospodarske rasti in notranjega strukturnega prilagajanja potrebam

² Progress Report on National Environmental Action Programmes. Environment for Europe. Task Force for the Implementation of the Environmental Action Programme for Central and Eastern Europe. ČET/EAP(94)9, 21.11.1994

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

varovanja okolja. Dokument izhaja tudi iz predpostavke, da sredstev za varstvo okolja ni mogoče povečevati preko ravni usposobljenosti za njihovo učinkovito uporabo.

- Povečan bo predvsem ekonomski pritisk na onesnaževalce (zaostrene zahteve na tujih trgih; izkorisčanje tržnih priložnosti z aktivnim obvladovanjem problemov okolja idr.).
- V pogojih zoženih materialnih možnosti bodo uspešne predvsem tiste rešitve, ki maksimirajo gospodarske, okoljske in socialne učinke, in tiste, ki bodo administrativno nezahtevne.
- Povečan bo pritisk NVO, strokovnih združenj in zainteresirane domače in tudi tuje javnosti, kar bo postopoma širilo prostor za doseganje ciljev varstva okolja.
- Cilji varstva okolja Evropske unije predstavljajo minimalen okvir nacionalnega programa varstva okolja Slovenije. Slovenija lahko te zahteve zaostri tam, kjer to terja narava problema.
- NPVO izhaja iz Strategije gospodarskega razvoja Slovenije, pri čemer razčlenjuje tisti segment te strategije, ki zadeva udejanjanje načela trajnega razvoja kot skrbi za takšen razvoj, ki ne bo ogrožil potreb prihajajočih generacij.

Predvideni cilji in ukrepi

NPVO bo zasnovan tako, da bo odgovoril na probleme preteklosti in prihodnosti z aktiviranjem instrumentov varstva okolja, ki predstavljajo operativno razčlenitev z ZVO opredeljenih načel varstva okolja:

- instrumenti uveljavljanja načela PPP (obremenitev onesnaževalcev, približevanje polni ceni naravnih virov - voda, elektrika);
- instrumenti uveljavljanja načela preventive (obvezna presoja vplivov na okolje);
- instrumenti uveljavljanja načela integracije (integracija okoljske dimenzije v programe posameznih dejavnosti);
- instrumenti za krepitev vloge vseh dejavnikov varstva okolja v funkciji uveljavljanja načela sodelovanja
- in drugo.

NPVO bo temeljil na instrumentih nizke administrativne in cenovne zahtevnosti. Instrumenti neposredne regulative bodo uporabljeni samo tam, kjer so trendi degradacije intenzivni in kjer ni mogoče čakati na delovanje ekonomskih instrumentov (npr. pri podtalnici). Z posameznimi ukrepi se želi zagotoviti predvsem:

- krepitev in učinkovitejše delovanje državne uprave;
- prilagoditev slovenske zakonodaje Evropski uniji;
- nedvoumen prenos odgovornosti do okolja na nove lastnike in v tem sklopu uveljavljeno uporabo sredstev za okolje iz naslova privatizacije;
- stimulirati zmanjšanje pritiskov na okolje z dodatnimi dajatvami za onesnaževalce (prioriteta: onesnaževanje voda, zraka, odpadki);
- maksimirati instrumente, ki temeljijo na moči trga (sistemi ravnanja z okoljem - EMS, označevanje okolju prijaznih proizvodov - Eco-labelling);

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

- okrepitev ekološko-razvojnega sklada z vpeljavo dodatnih virov in postopnega prevzemanja vseh oblik financiranja programov okolja, ki so utemeljeni z NPVO;
- poročilo o okolju bo vpeto v funkcijo vodenja učinkovite politike okolja in bo prevzelo vlogo osrednjega mehanizma rednega spremljanja izvajanja NPVO in prilagajanja ukrepov ugotovitvam iz poročil.

V skladu s ciljem sinergije delovanja vseh razvojnih dokumentov k skupnim ciljem države, je NPVO zasnovan na opredelitvah iz Strategije gospodarskega razvoja Slovenije in opredeljuje konkretne cilje in ukrepe, ki izhajajo kot posledica:

- preusmeritve na zahtevna zahodna tržišča,
- raspada velikih poslovnih sistemov ter nastajanje velikega števila malih in srednjih podjetij v zasebni lasti,
- vstopa tujih investitorjev in strateških partnerjev,
- hitre internacionalizacije in informatizacije poslovanja kot osnovnega pogoja za vključitev v mednarodno delitev dela in ekonomske integracije idr.

Metoda in organizacija dela ter dosedanji rezultati

V prvem koraku je bila opravljena obsežna identifikacija vseh problemov okolja, za katere je bilo dovolj podatkov. V metodološkem smislu identifikacija problemov ni nameravala problema generalizirati ali celo razvrščati po pomenu. Naloga je bila opravljena in širše verificirana v okviru priprave Poročila o stanju okolja 1995³.

V drugem koraku je bil cilj razvrstitev problemov po pomenu, kar je ključnega pomena za učinkovito izrabo omejenih virov. V tej fazi je bila vloga stroke omejena na širši izbor problemov s ciljem, da izbor problemov ni prepričen slučajnemu naboru. Določanje teže problemov je vedno tudi širša družbena kategorija, zaradi česar so bile v sam postopek izbora prioritet vključene ključne interesne skupine. Uporabljena je bila modifcirana, slovenskim razmeram prilagojena metoda Svetovne banke⁴. Najprej so bili vsi problemi iz prve faze izpostavljeni ekspertni presoji relevantnosti in dvostopenjske generalizacije. Končni cilj je bila opredelitev liste problemov okolja v Sloveniji, kar je postopek, ki je v metodološkem smislu v izključni domeni stroke. Lista je obsegala 55 problemov. V naslednji fazi je bil opravljen postopek razvrstitev teh problemov na podlagi treh delavnic (NVO, gospodarstvo, znanost). Sumarni rezultati so prikazani v tabeli.

³ STANJE OKOLJA, Predlog poročila o stanju okolja 1995, EPA 1378. Poročevalci DZRS, 29.02.1996

⁴ Lamipetti, J.A. in Subramanian, U., 1995: Taking Stock of National Environmental Strategies. The World Bank, Environmental Management Series No. 010

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

Lista problemov okolja po pomenu do leta 2006

PODROČJE	PREDNOSTNI PROBLEMI	DRUGI PROBLEMI
ZRAK IN PODNEBJE lokalno onesnaževanje zraka iz industrijskih virov emisije iz termoelektrarn onesnaževanje zraka zaradi prometa	individualna kurišča v naseljih fotokemijski smog in troposferski ozon tanjšanje stratosferske ozonske plasti (UV sevanja)	klimatske spremembe
POVRŠINSKE VODE IN PODTALNICE industrijske odpadne vode komunalne odpadne vode stara bremena pesticidi v okolju odplake zaradi živinoreje	onesnaženost obalnega morja prekomerno onesnaževanje voda in zraka iz sosednjih držav posegi v vodotoke	termično onesnaževanje
TLA IN GOZD kemično onesnaževanje tal pesticidi v okolju fizikalna degradacija kmetijskih tal propadanje gozda zaradi onesnaženosti zraka degradacija gozdnih tal	siromašenje biotske raznovrstnosti tal erozija tal	melioracije zemeljišč
ODPADKI neurejena odla-gališča odpadkov	komunalni in industrijski odpadki	stara bremena
FIZIKALNI VPLIVI (HRUP, SEVANJA) radioaktivnost iz odpadkov	hrup zaradi prometa hrup iz proizvodnih dejavnosti	radioaktivna sevanja v zunanjem okolju
TVEGANJA	uporaba nevarnih snovi v industriji in energetiki	skladiščenje in transport nevarnih snovi
KRAJINA degradacija krajine ogrožanje občutljivih območij zaradi turizma	ogrožanje kraških območij	posledice izkoriščanja mineralnih surovin
ZMANJŠANJE BIOTSKE RAZNOVRSTNOSTI IN GENETSKIH VIROV	zmanjšanje biotske raznovrstnosti in genetskih virov	ogrožanje biotskega ravnotežja zaradi komeracialnega izkoriščanja živalskih in rastlinskih vrst

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

V naslednji fazi so bili kot najbolj pomembni problemi izdvojeni trije:

- **Onesnaženost površinskih voda in podtalnic.** Voda je strateško pomembni vir države. Kakovost površinskih voda ostaja eden najpomembnejših problemov, v zadnjem času pa se zaostruje problematika slabšanja kakovosti podtalnic in izvirov. Stanje je posledica dolgoletnega neprimernega odnosa do tega vira in je neposredno pogojena z nizko stopnjo čiščenja komunalnih in industrijskih odpadnih voda, nesmoteno uporabo bio-kemičnih pravkov v kmetijstvu, emisijami iz prometa, izpustov iz neurejenih odlagališč odpadkov itd. Problematike kakovosti voda ni mogoče ločeno obravnavati od problematike onesnaženosti tal.
- **Neurejen sistem ravnanja z odpadki.** Naslednja prioriteta je celoten kompleks ravnanja z odpadki vseh vrst, ki se kaže kot pomemben okoljski in gospodarski problem (Bela knjiga od držav kandidatik za članice Evropske unije zahteva prednostno obravnavo in reševanje kompleksa ravnanja z odpadki). Večji del odpadkov se odlaga na ilegalnih, tehnično neurejenih deponijah. Sistemi višje stopnje zbiranja, transporta in obdelave odpadkov so omejeni na posamične primere. Načelo minimiziranja odpadkov na izvoru še nima širše stopnje implementacije v praksi. Vlada Republike Slovenije je že sprejela Strategijo ravnanja z odpadki in jo poslala v obravnavo Državnemu zboru Republike Slovenije.
- **Ogroženost biogenetske raznovrstnosti.** Slovenija je značilna po izjemni biotski raznovrstnosti. Ta vir je ogrožen zaradi hidrotehničnih in agrotehničnih posegov, izgradnje avtocest, vnašanja tujih rastlinskih in živalskih vrst, neobvladnega prodora turizma na območja najbolj občutljivih (in turistično atraktivnih) ekosistemov itd. itd. Zaradi strateškega pomena tega vira je cilj varstva teh resursov tretja prioriteta.

Za vsako od naštetih skupin problemov in za druge probleme so že opredeljeni okvirni cilji in ukrepi za njihovo dosego. Podrobna razčlenitev s pripadajočimi roki, nosilci in potrebnimi sredstvi pa bo predmet zaključne faze dela na NPVO.

Ministrstvo za okolje in prostor

dr. Fedor Černe

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

PROSTORSKO PLANIRANJE IN NACIONALNA VARNOST

Uvod

Pričajoči prispevek zgolj osvetjuje nekatera vprašanja povezanosti nacionalne varnosti in prostorskega planiranja in nima namena biti niti celovit niti dajati dokončnih odgovorov. Hkrati so izražena avtorjeva osebna stališča. Na drugi strani je seveda pomembno odpirati vprašanja in osvetjevati doslej manj znane ali sploh nove teme. V tem oziru sta razprava, predvsem pa praksa obeh dejavnosti, tako nacionalne varnosti kot prostorskega planiranja, v primeru nacionalne varnosti novi, v primeru prostorskega planiranja pa spet prebujeni. O nacionalni varnosti govorimo in jo udejanjammo zadnjih pet, šest let, prostorsko planiranje se je ravno tako v zadnji polovici desetletja osvobodilo spon vseobsegajočega sistema družbenega planiranja in, tako kot v razmeroma zdravih šestdesetih in prvi polovici sedemdesetih let, svobodnejše zadihalo, vendar sedaj tudi v drugem gospodarskem in političnem sistemu.

Prostorsko planiranje in še širše, regionalno planiranje, postaja na različnih ravneh Evrope, v 40 državah Sveta Evrope, petnajsterice v Evropski Uniji, posameznih meddržavnih in medregionalnih združenj, kot tudi znotraj posameznih držav, zelo pomembna dejavnost in profil prostorskega planerja mogoče postaja zelo iskan kader v območju prostega pretoka blaga, storitev, kapitala, ljudi in tudi znanja. Skupna imenovalca zagate, iz katere Evropa pa tudi cel svet ne more in ne zna, sta prevlada sektorskega planiranja na eni strani in velika kompleksnost načrtovanja razvoja na drugi.

Pri vprašanju povezanosti ali nepovezanosti med prostorskim planiranjem in nacionalno varnostjo si moramo najprej odgovoriti, kaj nam v tem času in prostoru pomeni eno in kaj drugo.

Pojem nacionalne varnosti in prostorskega planiranja

Če iz Resolucije o izhodiščih zasnove nacionalne varnosti Republike Slovenije (Ur.l. RS, 71/93) poiščemu prostoru oziroma prostorskemu planiranju relevantne opredelitve, ugotovimo, da o tem govorita predvsem točki 2. in 7. "Nacionalna varnost RS je stanje, v katerem je zagotovljeno uresničevanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin, uravnotežen gospodarski, socialni in kulturni razvoj - in še " (delovanje) ozemeljsko enotne in nedeljive države RS" (Ur.l. RS, 71/93, str. 3681). V členu 7. pa piše: "RS bo uresničevala takšno razvojno, gospodarsko, zdravstveno in socialno politiko, ki v kar največji možni meri prispeva k socialni pravičnosti, krepi zdravje in socijalno varnost vseh slojev, varstvo življenskega okolja v najširšem okolju - ". (ibid.). Tudi v nadaljevanju govori v kontekstu povezave med nacionalno varnostno politiko o upoštevanju izhodišč zunanje, razvojne, gospodarske in socialne politike. Pomemben je še ugotovitev glede okolja: "Življensko okolje ogrožajo predvsem - (alinea) morebitna nesmotrna, neuravnotežena in čezmerna izraba prostora in naravnih virov pri nadaljnji urbanizaciji in tehnološkem razvoju." (Ur.l.

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

RS, 71/93, str. 3682). Slednjič so za prostorsko in urbanistično planiranje pomembna še izhodišča glede naravnih nasreč, predvsem glede poplav in potresov.

Prostorsko planiranje načrtuje človekovo okolje in tudi družbeno delovanje v prostoru ter želi doseči harmonični in socialni razvoj ob upoštevanju danega fizičnega prostora, njegovih funkcij in njegovih vrednosti. Če sežemo še dlje in želimo poleg medsebojno uravnoteženega razvoja in politike (oziroma od politike natančnejše strategije) prostora, okolja in družbe nekaj povedati še o gospodarstvu, potem nujno zaidemo v regionalno planiranje, ki nam predstavlja bolj ali manj usklajeno načrtovanje planibilnih dejavnikov gospodarstva, družbe, okolja in prostora, in to na ravni regij (planskih in/ali administrativnih) oziroma na ravni države ter tudi meddržavnih grupacij.

"Uravnotežen gospodarski, socialni in kulturni razvoj"

Dikcija glede uresničevanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin je seveda pomembna, toda soodvisnost z prostorskim planiranjem je le posredna. Pomembnejši je uravnotežen gospodarski, socialni in kulturni razvoj, ki nam predstavlja, ko govorimo o prostorskih implikacijah omenjenih treh razvojev, predvsem v okviru socioekonomskih dejavnikov, enega izmed osnovnih ciljev prostorskega planiranja. Prevedeno v terminologijo planerske stroke, govorimo o skladnejšem regionalnem razvoju. Uravnotežen gospodarski in socialni razvoj nam v kontekstu socioekonomskoga razvoja predstavlja zagotavljanje enakosti možnosti razvoja različnih agregacij družbe, navzdol gledano vse do posameznika, na primer z ustvarjanjem novih delovnih mest. S pomočjo prostorskega planiranja se zaradi skladnejšega socioekonomskoga razvoja (zakaj) eksplicitno določena delovna mesta (kaj) alocirajo na točno določen prostor (kje) v določenem

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

času (kdaj). Če gremo še dlje, nam prav gospodarski in socialni dejavniki poleg prostorskih kot takih, predstavljajo osnovne elemente regionalnega planiranja. Na tem mestu bi si dovolil naslednje špekulativno vprašanje, ki se glasi takole: Če v Resoluciji o nacionalni varnosti piše, da je za nacionalno varnost pomemben uravnotežen gospodarski, socialni in kulturni razvoj in če rečemo, da je regionalno planiranje tista akademska disciplina in hkrati tista dejavnost, ki pomeni orodje skladnejšega razvoja, kako potem na nacionalno varnost Slovenije pliva dejstvo, da v tej državi ni po Zakonu o delovnem področju ministrstev (Ur.l. RS, /93) nobeden pristojen za regionalno planiranje? In če še nadaljujem, koliko regionalnih planerjev sploh imamo v Sloveniji?

**"Delovanje ozemeljsko enotne in nedeljive države,
Republike Slovenije"**

Sintagma o ozemeljski enotnosti in nedeljivosti države na prvi pogled izgleda v času in v prostoru staromodno in sliši se celo politično nazorsko obarvana. Na drugi strani je tudi res, če se omejimo zgolj na Evropo oziroma na njeno najmočnejšo grupacijo, Evropsko Unijo, da se vloga nacionalnih držav v korelaciji na eni strani do vloge Evropske Unije in njenih regij spreminja, nobena stran pa zaenkrat še ni prevladala. Ankete Eurobarometra v zadnjih nekaj letih med državljenimi državami petnajsterici kažejo, da je vloga nacionalne države v korelaciji z vlogo EU v devetdesetih letih (in v primerjavi z osemdesetimi leti) spet pridobila na vrednosti, če se je naprimer vprašanje glasilo, komu državljan zaupa in kje se počuti varnega.

Ravno znotraj Evropske unije, hkrati pa tudi znotraj Sveta Evrope je veliko povedanega o ekonomski, socialni in prostorski koheziji. Če vzamemo popolnoma svež podatek, na primer Osnutek deklaracije iz Panevropske konference regionalnem/prostorskem planiranja (Svet Evrope - CLRAE, Poznan, 5. april 1997), je izražena potreba po regulirjanju gospodarstva skozi gospodarsko, socialno in prostorsko kohezijo, pri čemer je še omenjen pomen regionalnega/prostorskega planiranja za lokalni, regionalni in državni razvoj. Res je, da omenjena deklaracija je govoril neposredno o nacionalni varnosti. Pomembna je zaradi dejstva, ker poudarja pomen kohezije oziroma po slovensku povedano povezanosti ali celo vezljivosti na treh ravneh. Ker v Republiki Sloveniji regij kot administrativnih enot še nimamo je prostorska, gospodarska in socialna povezanost v korelaciji z nacionalno varnostjo v prvi vrsti pomembna za državo kot celoto, takoj za tem pa za občine.

**"Nesmotrna, neuravnotežena in čezmerna izraba prostora in
naravnih virov pri nadaljni urbanizacijski in tehnološkem
razvoju"**

Nesmotrna in neuravnotežena izraba prostora in naravnih virov (boljši prevod kot "vir" za ressource je, mimogrede povedano, "potencial"), pri nadaljni urbanizaciji in tehnološkem razvoju je rezultat sektorskega planiranja. Prevlada moči sektorjev je izražena na primer v praktično že gotovih planih transevropskih prometnih omrežijh. Žal se tudi dejavnost varstva okolja vseprevečkrat obnaša zgolj kot sektor. Dokaz za to trditev je dejstvo, da bo znotraj Evropske

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

unije šele od leta 1997 predpisana Strateška presoja vplivov na okolje (Strategic Environmental Assessment) na okolje za večje infrastrukturne posege; do takrat bodo uporabljali le Presojo vplivov na okolje, (Environmental Impact Assessment). V tem oziru je bistveno razumeti, da le Strateška presoja vplivov na okolje v načrtovalski (in ne v projektni), ko je na primer v igri več variant avtocest ali železnice ali več lokacij odlagalnišč odpadkov, more zastopati interes varstva okolja polnokrvno. Če delamo presojo vplivov na okolje na eno alternativo je to bolj ali manj le kozmetičen popravek. V Republiki Sloveniji smo v tem oziru celo korak pred Evropsko Unijo, saj se pri načrtovanju avtocest in ostalih cest ter železnic v načrtovalski praksi že v fazi planiranja poleg kriterijev regionalnega in urbanega razvoja, ekonomičnosti, funkcionalno-tehničnih kriterijev ter družbene sprejemljivosti, popolnoma enakovredno pojavlja kriterij varstva okolja.

Če povzamemo, Resolucija v interaktivni zvezi z nacionalno varnostjo opredeljuje prvič vsesplošni pomen uravnoteženega gospodarskega, socialnega in kulturnega razvoja ter drugič družbi in okolju primerne razvojne, gospodarske, zdravstvene in socialni politike.

Zaključki

Evropska Unija je predvsem gospodarska skupnost in na podlagi Maastrichtskega sporazuma šele želi postali tudi monetarna.

Na ravni kratkega prispevka je možna le osvetlitev nekaterih problemov in pokazati možne poti za njihovo reševanje. Kljub temu pa ugotavljam, da sta nacionalna varnost in prostorsko planiranje povezani in da sta prav prostorska povezanost in prostorska povezljivost dve bistveni komponenti sodelovanja obeh dejavnosti. Prostorska povezanost predstavlja bolj statični dejavnik, govorji o obstoječih povezavah, predvsem infrastrukturnih in v novejšem času infostrukturnih, ko trojica telefon-televizija-osebni računalnik predstavlja potencialnega konkurenta avtomobilu, vlaku, letalu in plovilu. Prostorska povezljivost pa pomeni takšno razmestitev poselitvenih sistemov, konkretno povezavo mest, suburbije in vasi ter ostalih, na primer počitniških naselij, da se vsa naselja v smislu gravitacije medsebojno privlačijo. Z drugimi besedami, prostorska povezljivost pomeni, da cela država funkcioniра kot naselje v velikem merilu, pri tem pa posamezni deli ne izgubijo svoje identitete.

Mag. Miran Gajšek

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

POSELITEV OB MEJNI IN NACIONALNA VARNOST

O teoretičnih in metodoloških okvirih proučevanja prostora ob naši meji je med drugimi dovolj nazorno opozoril prof.dr. Vladimir Klemenčič. Zato se na tem mestu ne želim spuščati v opredeljevanju obmejnih območij kot geografskem fenomenu v vseh njegovih razsežnostih, ampak želim nanj opozoriti z očmi prostorskega planerja.

Pri opazovanju najbolj preprostega pa tudi najbolj merljivega in statistično spremnjenega kazalca, rasti prebivalstva in gibanj, se vsakemu, ki to opazuje in posebej še planerjem postavljajo mnoga vprašanja, ki že opozarjajo na pozornosti vreden obseg in smeri demografskih gibanj ob meji. Na posledice teh gibanj, na obseg in gostoto poseljenosti obmejnega prostora kaže ob tem še prav posebej opozoriti. Prav to pa je naš namen.

Ob tem, ko bolj in manj premišljeno načrtujemo in postavljamo sistem bodočega omrežja naselij na vseh ravneh usmerjanja družbenega in prostorskog razvoja opažamo, da je ta sistem poselitve praviloma grajen na vzdrževanju sistema centrov v vseh stopnjah centralnosti. Te naj bi v bodoče bolje opremljali na številna mala naselja še posebno v hribovitem obmejnem prostoru pa praviloma porabljamo. Ta zato še naprej ushajo brez kontrole pred našimi očmi.

Ni moj namen podrobno dokumentirati teh stanj. Na dogajanje ob meji nas ilustrativno opozorijo že priloženi kartografski prikazi.

Prikazi pojavnosti demografsko ogroženih krajevnih skupnosti in njihova razporeditev v širokem pasu ob vsej državni meji z izjemo njenega severnega dela, nas opozarja na nujnost priprave hitrih, na najvišjem nivoju koordiniranih, dolgoročno načrtovanih političnih, strokovnih, planerskih in ne nazadnje gospodarskih aktivnosti.

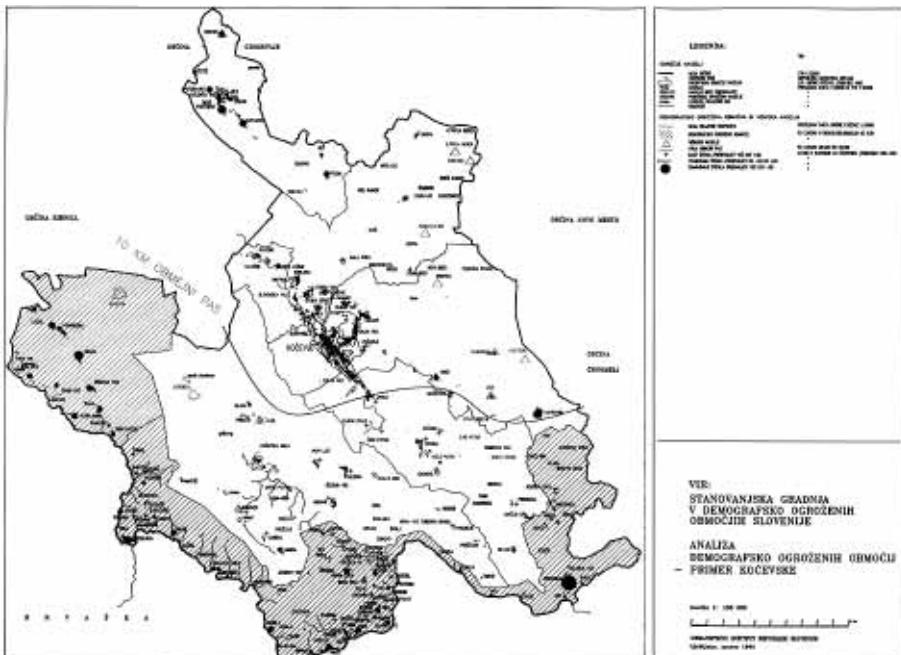

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

Da je nakazano opozorilo pozornosti vredno nas prepričuje tudi druga kartografska priloga. Prikazana projekcija prebivalstva po naravni rasti v obdobju 1991-2020 (1991=100) nam iluzije o morebitnem postopnem izboljšanju demografskih in poselitvenih razvojnih pričakovanj na obmejnem prostoru razblini. Po prikazanih izračunih sodeč je potrebno realno pričakovati postopno povečanje števila tistih obmejnih območij, ki bodo zaradi že danes kritično ostarele starostne strukture prebivalstva, pripadale območjem postopnega nazadovanja števila prebivalcev. Dejstvo je, da se tak obroč demografskega in poselitvenega odmiranja sklanja na vsem našem obmejnem prostoru. Še posebej opozorilni so trendi na naši zahodni in skrajni vzhodni pa tudi južni meji.

Bolj nazoren je Kočevski primer (Kartografski prikaz poselitvenega razvoja na Kočevskem). Dejstvo je, da bo Kočevska, kot tipičen primer občine z obmejno lego, ob nadaljevanju sedanjih pogojev življenja in dela ob koncu planskega obdobja štela okoli 2000 prebivalcev več, kot jih je štela leta 1991. Ob nespremenjenih pogojih gospodarskega razvoja pa se bo vse večji delež prebivalstvene rasti zbiral v Kočevju in njegovi ožji okolici. Pomembno je poudariti, da vsi, na današnjih trendih temelječi podatki potrjujejo tezo o postopnem demografskem odmiranju šestih od osmih pretežno obmejnih planskih con na Kočevskem - DP občina Kočevje, tekst. del plana str. 38, za obdobje 1986-2000, dopolnjen 1991.

Danes praznino dobršen del podeželskega prostora, ki predstavlja dobro tretjino vsega slovenskega ozemlja in obmejna območja so pomembnejša sestavina tega. Trend upadanja se umirja. Prihaja pa do določene polarizacije naselij v Sloveniji glede gibanja števila prebivalcev. Bistveno

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

se je zmanjšalo število naselij z padanjem števila prebivalcev, hkrati pa se je v odročnih območjih odseljevanje še okrepilo. Torej se vedno bolj oblikuje določeno število naselij in območij, katerih razvoj in celo obstoj je vprašljiv. Priloženi kartografski prikazi nas opozarjajo, da so prav obmejna območja sestavina tistega dela slovenskega nacionalnega prostora, ki se še naprej prazni! In vendar je obmejni prostor ključna sestavina razvojno in poselitveno najbolj pomembnega dela našega prostora, ki ostaja nedorečena sestavina našega planskega interesa.

Žal za ta prostor še ne premoremo jasno (kot sestavine nacionalne strategije) izoblikovanega razvojnega koncepta. Celovita regionalna politika bo morala zaobseči tudi razvojne posebnosti tovrstnih območij.

In od pripravljenega Zakona o spodbujanju regionalnega razvoja Slovenije in ukrepih, ki bi sledili, si je najprej mogoče obetati konkretnе pozitivne spremembe.

Pavle Mihevc, mag. geogr.

VIRI IN LITERATURA

1. Vladimir Klemenčič: Državna meja na območju SR Slovenije in obmejna območja kot geografski fenomen, Revija za narodnostna vprašanja, Razprave in gradivo 20, Inštitut za narodnostna vprašanja Ljubljana, Ljubljana, december 1987
2. Pavel Mihevc: Problemska karta občine Kočevje z komentarjem, UL R Slovenije, Ljubljana 1993
3. DP občine Kočevje, tekstni del plana za obdobje 1986-2000, dopolnjen 1991
4. Zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja Slovenije, Delovno gradivo, november 1996
5. Aleksander Jakoš: Projekcije prebivalstva, UI RS, Ljubljana 1996

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

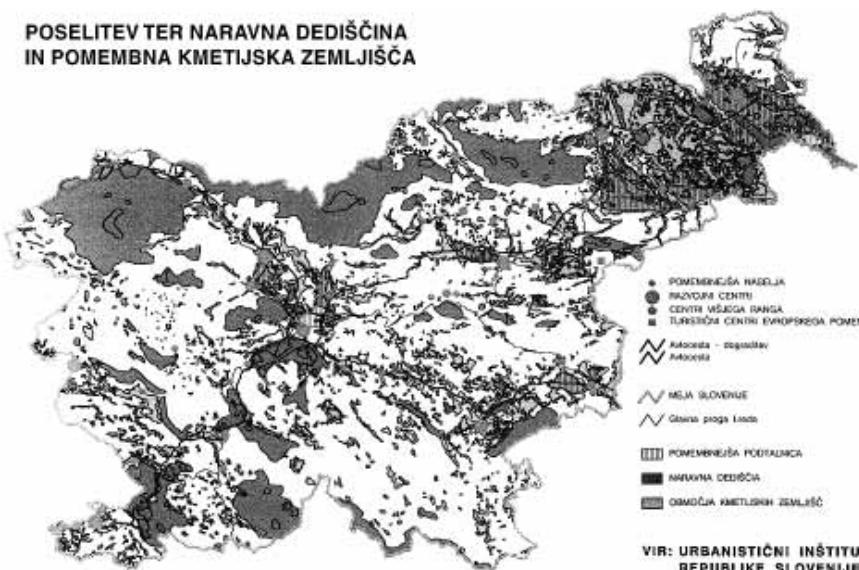
RAZMERJE MED ZAVAROVANIMI OBMOČJI NARAVE IN VOJAŠKIMI POLIGONI

Odločitev za varstvo narave, ki jo vsebujejo številni mednarodni dokumenti ter sprejete in ratificirane mednarodne konvencije, mora tudi v Sloveniji postati nacionalna podlaga za pravilno in odgovorno načrtovanje celotnega razvoja družbe. Gospodarska rast ne more biti cilj sama po sebi. Odločitev za razvoj mora biti zasnovana vsestransko. Omogočiti mora tudi varstvo strukture, funkcije in raznolikosti naravnih sistemov. Odločitev za tak razvoj je odločitev za sonaravni, uravnotežen razvoj, temelječ na načelu trajnosti. Ta zagotavlja po eni strani ohranitev ekosistemov, njihove pestrosti v vseh pojavnih oblikah, po drugi strani pa tudi izboljšanje kakovosti človekovega življenja. Ta cilj pa lahko dosežemo le, če je varstvo narave celostno in če so načela varstva narave vgrajena v sisteme in postopke vseh dejavnosti, ki posegajo v naravo (kot na primer kmetijstvo, gozdarstvo, industrija, turizem, urbani razvoj, promet, energetika, raziskovalna dejavnost, izobraževanje in ne nazadnje obramba).

V Sloveniji je zdaj s tako imenovanimi zavarovanimi območji narave zavarovanih nekaj manj kot 8 odstotkov državnega ozemlja, to pa nas uvršča med manj urejene države na tem področju. Ta odstotek, ki je eden od pomembnih kazalcev naravovarstvenega standarda v neki državi, je v Evropi v povprečju precej višji (20 odstotkov).

Naravni parki so sestavni del celovitega sistema zavarovanih območij. To so večja zavarovana območja razmeroma ohranjene narave in značilne kulturne krajine. V zadnjem stoletju jih ustavljajo po vsem svetu, da bi pred nepremišljenim razvojem dolgoročno ohranili značilnosti narave, rastlinske in živalske vrste skupaj z njihovim življenjskim okoljem, kakor tudi pestrost človekove kulturne tradicije, vkoreninjene na teh območjih. Zmeraj več je tudi primerov meddržavnega sodelovanja in čezmejnega varstva kompleksnejših naravnih območij.

POSELITEV TER NARAVNA DEDIŠČINA IN POMEMBNA KMETIJSKA ZEMLJIŠČA

VIR: URBANISTIČNI INSTITUT
REPUBLIKE SLOVENIJE

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

V Sloveniji uvrščamo med naravne parke narodne, regijske in krajinske parke.

Poleg že zavarovanega Triglavskega naravnega parka in 34 krajinskih parkov bi z uresničitvijo zavarovanja petih večjih regijskih parkov in nekaterih državno pomembnih krajinskih parkov dosegli ohranitev najbolj značilnih območij Slovenije. To so:

- Regijski park Kočevje - Kolpa
- Notranjsko - snežniški regijski park
- Regijski park Pohorje
- Kraški regijski park s Škocjanskimi jamami
- Karavanško - kamniško - savinjski regijski park
- Krajinski park Trnovski gozd
- Krajinski park Goričko
- Kozjanski krajinski park
- Krajinski park Ljubljansko barje
- Krajinski park Mura
- Krajinski park Kolpa
- Krajinski park Dragonja.

Že v postopku ustanavljanja je treba rešiti čim več vprašanj o načinu izvajanja dejavnosti in rabi naravnih dobrin.

Naravni parki nastajajo in se nahajajo na območjih, kjer se odvijajo in načrtujejo gospodarske in druge dejavnosti, ki so lahko tudi nezdravljive z naravovarstvenimi cilji. Pri načrtovanju parkov zato uporabljamo instrument coniranja, s katerim se predvidijo prostorske usmeritve in načini rabe, od območij strogega, lahko tudi rezervatnega varstva narave, preko reguliranega varovanja, do območij, kjer je zaželeno sonaravno (trajnostno) gospodarjenje z naravnimi dobrinami.

Interesna območja objektov, pomembnih za obrambo države oziroma vojaških poligonov se zaradi svojih zahtev (odmaknjeno od urbanih centrov) večkrat pokrivajo z območji naravnih parkov, zato bo usklajevanju tega področja potrebno pri načrtovanih in obstoječih parkih namenti posebno pozornost.

Načeloma je vojaška dejavnost v zavarovanih območjih narave nezdravljiva z naravovarstvenimi cilji. Ker pa se na nekaterih območjih parkov srečujemo z zatečenim stanjem, ko so vojaški objekti že dejstvo, bo potrebno pri usklajevanju uporabiti mehanizem coniranja in na ta način določiti prioriteta območja znotraj naravnih parkov. Tako je mogoče zagotoviti, da bodo "jedra" parkov s tako imenovano prvo, najstrožjo varnostno cono, preko varstvenih režimov namenjena izključno za zagotovitev naravovarstvenih ciljev, ki načeloma izključujejo gospodarske in druge dejavnosti v ostalih conah pa z varstvenimi režimi uskladiti interes ostalih dejavnosti z osnovnim naravovarstvenim ciljem parkov.

Kjer je mogoče, se zunanje meje načrtovanih parkov uskladi tako, da se obstoječi vojaški objekti kot nezdravljiva dejavnost izvzamejo iz parkov oziroma glede na namembnost racionalizira njihovo število in prostorska razporeditev na ravni države.

Predvsem pa je v naravnih parkih treba zagotoviti na ravni države sprejeto politiko varstva narave kot temeljno usmeritev pri planiranju in izvajjanju nacionalnih programov posameznih državnih resorjev.

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

GOZD IN GOZDNI PROSTOR V FUNKCIJI VARNOSTI IN OBRAMBNE SPOSOBNOSTI OZEMLJA SLOVENIJE

UVOD

Pri opredeljevanju splošnih varnostnih in obrambnih vprašanj je potrebno najprej izhajati iz biološko-ekološke in prostorske pogojenosti vsega živega sveta, kamor spada tudi človek. Za sa-mohranitev in ohranitev vrste, ki sta osnovni prvini življenja (pri človeku še razvoj dobrin, kulture, civilizacije) se potrebuje določen življenjski prostor, za njegovo ohranitev se je treba nenehno boriti. V tej eksistenčni borbi skozi tisočletje si je moral tako posameznik kakor organizirana družba (narod) izboriti svoj "prostор pod soncem". Tak je pač zakon narave, ki je s časom in razvojem vse rigoroznejši. Svet postaja prenasičen in primernega življenjskega prostora je ob eksponencial-nem naraščanju prebivalstva in s siromašenjem okolja ter naravnih virov vse manj. Ko se je človek začel dvigati nad naravo, si je prisvajal vse več prostora in naravnih dobrin na račun drugih vrst, tudi svoje lastne (spopadi, vojne, prisvajanje ozemlja). Na to kaže tudi sedanja razdelitev sveta in ozemlja ter njihovo stanje. V današnji civilizirani družbi naj bi vprašanje prostora reševali z dogovori, strpnostjo, razumevanjem, ob upoštevanju pravic vseh souporabnikov. Žal temu še vedno tako (poglejmo le razmere v Palestini, Bosni, Čečeniji, Irski itd.). Ker življenjski prostor ni samo fizični, ampak tudi nacionalni, gospodarski, kulturni, etnični, duhovni, je še toliko pomembnejši in občutljivejši. Mnogo kultur in civilizacij je skozi zgodovino propadlo in povsem izginilo (Kelti, Iliri, Rimljani), kar niso vzdržale konkurenčne borbe, prišle so nove, življenjsko močnejše, sposobnejše. V bistvu gre pri večini vojn (obrambnih ali osvajalnih) za vprašanje prostora, njegovih naravnih do-

PREDLAGANA ZAVAROVANA OBMOČJA

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

brin in ustvarjalnih pridobitev. Čim bogatejši, ugodnejši in prehodnejši je določen prostor, toliko bolj je obremenjen z različnimi pritiski od zunaj, tudi z vojnimi.

VARNOSTNE IN OBRAMBNE RAZMERE SLOVENIJE

Vsek geografski položaj in vsaka njegova pojavnna oblika ima svoje varnostne in obrambne značilnosti ter funkcije. Različnim naravnim in drugim pogojem, ki se kažejo od mest do vasi, od ravnin do hribov, od morja do planin, od krasa do gozdov (Kotnik, 1975), sta prilagojeni tudi vrsta in oblika varnosti in obrambe. Ta daje moralno in taktično prednost obrambi lastnega ozemlja, otežuje in onemogoča pa agresijo. Kot tako je torej potencialno prisotna v vsakem zatečenem prostoru, ne glede na njegove boljše ali slabše obrambne sposobnosti. V naši pretežno hribovitih in gorati pokrajini je pri tem zelo pomemben gozdn prostor, ki je v zgodovini že tolkokrat izpričal svoje neprecenljivo varnostno in obrambno sposobnost dežele ter nemalo prispeval k njeni ozemeljski, narodni, gospodarski in kulturni ohranitvi skozi stoletja. Gozd in gozdn prostor je primeren predvsem za partizanski, odporniški način vojskovanja, tako proti klasični vojaški tehniki kakor nuklearni (prestrezanje udara, radioaktivnosti). Obrambna funkcija naravnega, zlasti gozdnega prostora "deluje" kompleksno, z vsemi ekološkimi, vegetacijskimi in prostorsko-krajinskimi učinki. V polni meri prihaja do izraza gorata geomorfologija, razgibana konfiguracija terena, geološka podlaga in tla, vodno omrežje, kraško podzemlje, gozdnatost in njena prostorska razporeditev, raba prostora, razpršena poselitev, naravni viri idr. Obrambna funkcija naravnega prostora je nekakšna pozitivna (kozmična) lastnost prostora, ki s specifičnostjo svojih naravnih danosti (za prikrivanje, bivanje, manevriranje, vojaške akcije) in ustvarjenih možnosti (poseljenost in opremljenost prostora) omogoča uspešno obrambo pred thenično in številčno premočjo agresorja. Gozd je torej pri varnosti in obrambi države naš zelo dober zaveznik, še posebej, če dobro poznamo vse njegove značilnosti in prednosti. Poleg tega gozda za obrambno funkcijo ni treba posebej pripravljati, temveč je nanjo vedno (tak kot je) pripravljen.

ZNAČILNOSTI GOZDOV SLOVENIJE

Naravne in kulturne značilnosti slovenskega ozemlja se kažejo v prevladujoči (54%) gozdnim krajini (priloga 1), eni najvišjih v Evropi. Ta je zelo razgibana, raznolika, tudi občutljiva in ranljiva; za njeno varnost, ohranjanje in razvoj skrbijo gozdovi prek svojih funkcij, zlasti varovalnih. Ob skromnosti drugih naravnih virov in socioekonomskega stanja prebivalstva so bili gozdovi skozi vso zgodovino, razen nekaj zadnjih desetletij, prekomerno izkoriščeni in pogosto degradirani, kar je prineslo mnogo negativnih posledic.

Vrednost gozdov se kaže skozi njihove funkcije, ki jih opravljajo v prostoru, katerih pozitivnih učinkov je deležen tudi človek in njegove dejavnosti:

- ekološke funkcije: varovalna, hidrološka, klimatska, biotopska;
- socialne funkcije: zaščitna, rekreacijska, obrambna, poučna, raziskovalna, dediščinska;
- proizvodne funkcije: lesnoproizvodna, lovnegospodarska, druge gozdne dobrine.

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

Že omenjena ekološka in prostorsko-krajinska raznolikost ozemlja Slovenije pesti tudi gozdove in njihove funkcije, ki se dinamično spreminjajo, dopolnjujejo in prekrivajo, si celo nasprotujejo, vendar vse v težji delajočih razvojno uravnoteženih ekosistemov in krajin. Vse funkcije gozdov so tudi izrednega varnostnega in obrambnega pomena, še zlasti varovalne in socialne. Kot celota so prvič tudi okvirno vrednotene (tekstno in kartografsko) v gozdnogospodarskih načrtih od 1991. leta dalje.

Medtem ko se površine gozdov zaradi deagrarizacije podeželja še povečujejo, pa se njihova kvaliteta, zdravstveno stanje, stabilnost hitro slabšajo, tako da so že resno ogrožene vse njihove funkcije. Vzrok je v preobremenjenosti gozdov z različnimi človekovimi negativnimi delovanji, katerih posledice so že kritične, mestoma že katastrofalne:

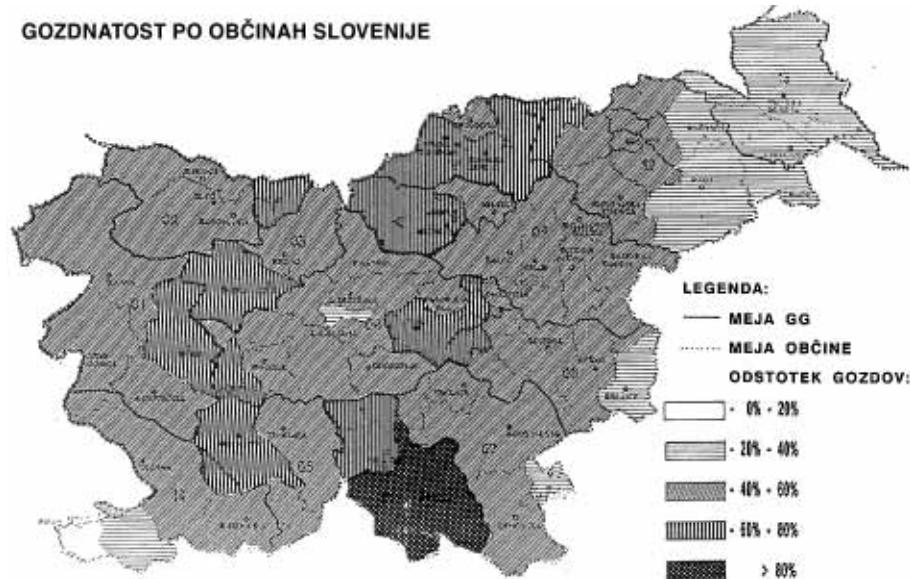
- veliko je grmišč, največ zaradi tekočega zaraščanja opuščenih kmetijskih površin, še več je degradiranih gozdov iz preteklosti (steljarjenih, pašenih, izsekanih, devastiranih);
- naraščanje gozdnih površin zaradi zaraščanja opuščenih kmetijskih površin je nenačrtno stihiski (priloga 2);
- struktura gozdov je neustreznata, stabilnost gozdov je slaba, oblikovitost in prostorska razporeditev je neprimerna;
- v novejšem času propadajo gozdovi zaradi onesnaženosti ozračja, tal in vode teh globalnih klimatskih sprememb (topla greda, ozonske luknje);
- v nižinah propadajo gozdovi zaradi hidromelioracij, hidroakumulacij, izsekovanja, urbanizacije idr.;
- gozdni požari predstavljajo vse večji problem aridnih območij, kjer več pogori kot priraste;
- v gozdovih živi rastlinojeda divjad, ki dela veliko škodo gozdovom predvsem v pomladitvenih fazah (Pohorje, Kočevska, Notranjska, Gorenjska);
- poleg divjadi obremenjuje gozdove tudi ponovna paša domaćih živali v najbolj občutljivih gozdnih območjih;
- zaradi porušenega naravnega ravnotežja in nestabilnosti sestojev so učinki naravnih ujm vse hujši (žledolomi, snegolomi, vetrolomi; suše, poplave, erozija, plazovi, idr.);
- ugotavljamo večje število raznih bolezni in tudi izginjanja nekaterih drevesnih vrst (jelke, kostanja, bresta);
- naraščajo različna urbanistična, prometna, energetska in druga poseganja v gozdn prostor;
- turizem in rekreacija obremenjujeta najbolj občutljive gozdove, uničujejo gozdne sadeže in plodove, onesnažujejo gozdro okolje, vznemirjata živalske habitate;
- ekstenzivno in neurejeno je izkoriščanje rudnih in mineralnih surovin, vodotokov, energetskih virov, biomase;
- zadnja leta se povečuje materialni in pridobitniški pritisk na gozdove (nedovoljena krčenja gozdov, sečnje, golosečnje, kraje, neučinkovitost inšpekcij, sankcij, neozaveščenosti lastnikov gozdov, javnosti ter neodgovornost politike);
- poleg vsega pesti gozdove tudi prevladujoča zasebna mala in razdrobljena posest nad 3000.000 lastnikov gozdov, vse več lastnikov - nekmetov, slaba in nevzdrževana je odprtost gozdov, nezadostna so vlaganja v gozdove idr.

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

Summa summarum vseh degradacij in problemov kaže, da povsem ohranjenih gozdov v Sloveniji praktično ni več, da pa se nekatere poškodbe celo večkrat prekrivajo (na primer ogroženost gozdov zaradi plinov, škode zaradi divjadi, paše domače živine, naravne ujme).

GOZDNATOST PO OBČINAH SLOVENIJE

PROGRAM OBNOVE IN RAZVOJA GOZDOV

Aktiviranje obnove in razvoja gozdov bo ob vseh nakopičenih problemih in degradacijah izredno zahtevna in dolgoročna naloga. Reševati in usklajevati se bodo morale zahteve dokaj občutljive in ranljive narave z različnimi človekovimi potrebami, zasebnimi in javnimi, kar v programskejem jeziku tudi pomeni:

- ohranljati trajni in sonaravni razvoj gozdov,
- ohranljati naravno okolje in ekološko ravnotežje v krajini, deželi, regiji,
- ohranljati poseljenost in kultiviranost krajine ter izboljševati kakovost življenja na podeželju.

V teh okviroh, kjer so zajeti celotni odnosi med gozdovi in družbo (lastniki, javnost, država), bo mogoče uresničevati zastavljene cilje z programom razvoja gozdov. Pripravljen je dovolj spodbudno, še bolj kot dosedanji, kjer ne manjka

dobre volje za prihodnost slovenskih gozdov, vendar se bo za njegovo realizacijo morala zavzeti vsa slovenska družba. Boljši, stabilnejši, sonaravnnejši in trajnejši gozdovi bodo avtomatsko bolj koristni in funkcionalni za vse uporabnike, nenazadnje tudi za varnost in obrambno sposobnost slovenske dežele. Kljub navedenim problemom je gozd skozi zgodovino že odigraval tako vlogo, vsaj tako, če že ne boljšo vlogo, naj opravlja tudi v prihodnosti, saj ima še velike neizkoriscene možnosti.

dr. Lojze Čampa

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

NAŠ GOZD - PRISPEVEK SLOVENSKEGA GOZDARSTVA K NACIONALNI VARNOSTI NAŠE DRŽAVE

Slovensko gozdarstvo je že desetletja v vlogi varuha narave

K besedi se prijavljам bolj zaradi pojasnila. Slovenski gozdovi so v razmerah, ko razvoj civilizacije v vseh pogledih zelo obremenjuje okolje, brez dvoma tudi v težavah, potrebujejo varovanje ter več pozornosti in razumevanja vseh ljudi, kot jim jih namenjamo. Menim pa, da so nekatere ocene v referatu dr. Čampe pretirane in tudi krivične do vseh, ki so si v preteklosti prizadevali ali si danes prizadevajo za njihov pozitivni razvoj. Nekdo, ki mu niso poznani strokovno delo s slovenskimi gozdovi in njihova zgledna ohranjenost v primerjavi z gozdovi večine evropskih dežel, bi na njegovi podlagi lahko dobil vtis, da je s slovenskimi gozdovi in delom z njimi veliko stvari zelo narobe. Zato naj navedem nekaj besed o slovenskemu gozdu in gozdarstvu.

Slovensko gozdarstvo ima, skupaj z gozdarstvi nekaterih srednjeevropskih dežel, v evropskem in svetovnem merilu vlogo pionirja sonaravnega dela z gozdom. Slovenija je ena od zibelk prebiralnega gospodarjenja, načina dela z gozdom, ki je naravi blizu, in nasprotje togega, mehanističnega ravnanja z njim. Takšno ravnanje je predvsem z goloseki vzelo gozdovom skoraj povsod po Evropi in svetu njihovo naravnost in stabilnost. V Sloveniji je bilo leta 1989 ustavljena Mednarodna evropska zveza za sonaravno gospodarjenje z gozdom - PRO-SILVA. V študiji Zasnova gozdne krajine, ki jo je naročniku Ministrstvu za okolje in prostor pravkar izdelala strokovna skupina krajinskih arhitektov (Marušič in sodel. 1996), sicer ne zelo naklonjena

OPUŠČANJE - ZARAŠČANJA KMETIJSKIH ZEMLJIŠČ PO OBČINAH IN GOZDNOGOSPODARSKIH OBMOČJIH

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

gozdarstvu, lahko preberemo: »Načelo trajnosti, ki se danes uveljavlja kot splošno načelo življenja in dela na planetu, je bilo v gozdarstvo uvedeno od samih začetkov organiziranega in smotrnega gospodarjenja z gozdom. V dejavnost sektorja je zato vgrajena znatna mera varstvenega premišljanja«.

Še bi lahko naštevali. Načela trajnosti, sonaravnosti in večnamenskosti so že dolgo trdno vpeta v dokumente in prakso slovenskega gozdarstva.

Lesna zaloga slovenskih gozdov se je v zadnjih dobrih štirih desetletjih povečala za več kot polovico, povprečna lesna zaloga na hektar je presegla številko 200 m³, letno priraste v slovenskih gozdovih prek 5 milijonov m³ lesa, po gozdnogospodarskih načrtih ga je dopustno posekatiti dobre 3 milijonov m³. Pred devetdesetim letom se ga je vsako leto tudi toliko sekalo, v zadnjih letih celo znatno manj (2 - 2,5 milijonov m³). Površina gozdov v Sloveniji se je povečevala vseh zadnjih 120 let in se še vedno povečuje. S 54 % gozdnatostjo je Slovenija tretja najbolj gozdnata država v Evropi. Po podatkih Urada za koordinacijo spremeljanja uresničevanja Helsinških resolucij (1996) je Slovenija država z najvišjim deležem naravnega obnavljanja gozdov; naravna obnova gozdov pa je največji prispevek zagotavljanju naravnosti in biološke pestrosti gozdov.

Organizacijska in normativna preobrazba slovenskega gozdarstva, ki je spremjal globoko družbeno prenovo pri nas v zadnjih letih, je nedvomno povzročila prehodne motnje v delovanju gozdarstva. Kljub nekaterim neusklenjenostim zakonov (npr. na področju urejanja prostora in lovstva) ter še nekaterih neizdelanih podzakonskih aktih, lahko vendarle ugotovimo, da so s sprejetjem novega zakona o gozdovih (1993), z začetkom delovanja

Zavoda za gozdove Slovenije kot enotne javne gozdarske službe za vse slovenske gozdove (1994) in s sprejetjem Programa razvoja gozdov v Sloveniji (1996) podani temelji za zgleden razvoj slovenskih gozdov tudi v prihodnje.

Slovenski gozdovi so torej že dolga leta in tudi danes predmet skrbnega strokovnega obravnavanja in usmerjanja.

Slovenske gozdove in gozdarstvo pestijo tudi resne težave

Kljub prizadevanjem slovenskega gozdarstva za pozitiven razvoj slovenskih gozdov in mnogim uspehom na tej poti (ne da bi skrivali tudi posamezne napake na njej), pa slovenske gozdove ogrožajo nekateri nerešeni problemi, ki koreninijo zunaj gozdarstva.

Najresnejši so naslednji:

- onesnaženje okolja; podatke o prizadetosti gozdov je predstavil Gozdarski inštitut Slovenije, veselimo se uspehov zadnjih let na področju čiščenja zraka pri nas in v sosednjih državah;
- neusklenost populacij rastlinojede divjadi z gozdnim okoljem;

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

- velik pritisk po poseghih v gozdove, zlasti v območjih, kjer jih je že tako premalo; sem lahko uvrstimo tudi škodljive melioracije, pašo v gozdovih in sekanje gozdnih omejkov;
- nezadostno financiranje dejavnosti v gozdovih in javne gozdarske službe.

Naštete težave resno ogrožajo pozitiven razvoj slovenskih gozdov in strokovno delo z njimi, zato si moramo vsi prizadevati, da jih odpravimo. Tako bomo najbolje prispevali tudi h krepitevi obrambne vloge naših gozdov.

Mag. Živan Veselič

POŠKODOVANOST GOZDOV PO GOZDNOGOSPODARSKIH OBMOČJIJH

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

KOČEVSKI NARAVNI PARK - varstvo narave, ohranjanje identitete ter nacionalna varnost

Resolucija o izhodiščih zasnove nacionalne varnosti Republike Slovenije (Uradni list RS, številka 71/93) naj se dopolni z novo točko:

"Republika Slovenija bo krepila nacionalno varnost na območju naravnih parkov, kjer bo uresničevala razvojne programe ob varstvu narave in okolja ter ohranjala narodno identiteto. Zato se ustanovi Kočevski narodni park, Notranjski park, Kraški park, Pohorski park in Karavanško-kamniško-savinjski park. Velik delež teh območij je demografsko ogroženih in obmejnih območij, zato so pomembna za nacionalno varnost v najširšem pomenu."

Obrazložitev tega dopolnila resolucije je podana na primeru potencialnega Kočevskega narodnega parka:

1.

1.

Na območju Kočevske in Kolpske doline se zavaruje območje ohranjene narave pod imenom Kočevski narodni park, v katerem bo Republika Slovenija zagotavljala pogoje za izvajanje javnih nalog:

- varstvo narave in kulturne dediščine,
- ohranjanje narodne identitete s trajnim razvojem demografsko ogroženih območij,
- raziskovalno delo ter izobraževanje za področja, ki so vezana na ohranjeno naravo;
- razvijanje narodne identitete na območjih obmejnih občin ter občin, ki so pomembne za obrambo države.

2.

Republika Slovenija zagotavlja pogoje za varstvo narave in za trajni razvoj občinam, ki so na območju načrtovanega naravnega parka.

2.

1.

Republika Slovenija bo zagotavljala občinam, ki so na območju Kočevskega narodnega parka:

- rento iz državnih gozdov za trajni razvoj podeželja za upravljanje naravnega parka,
- sredstva za varstvo naravne dediščine (naravovarstvena čuvajska služba),
- sredstva za obnovo in vzdrževanje kulturne dediščine,
- sredstva za izdelavo strokovnih podlag za infrastrukturo,
- selektivno subvencioniranje dejavnosti iz sredstev za uravnotežen regionalni razvoj,

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

- sofinanciranje programov trajnega razvoja obmejnih občin iz sredstev za obrambo,
- trženje blagovne znamke naravnega parka.

2.

Sredstva za varstvo narave in za trajni razvoj se občinam zagotavljajo na podlagi sprejetih programov občine ter s soglasjem Ministrstva za okolje in prostor.

3.

Po ustanovitvi naravnega parka se programi občine za ta področja usklajujejo s programi naravnega parka. Uprava naravnega parka daje k programom potrebna soglasja, organizira strokovna dela ter vodi potrebno dokumentacijo.

3.

1.

Fizičnim in pravnim osebam, ki imajo stalno bivališče oziroma sedež dejavnosti na območju Kočevskega naravnega parka, država zagotavlja:

- prednost pri podeljevanju koncesij za dejavnosti na območju naravnega parka in za dejavnosti, ki so vezane na naravni park,
- trženje blagovne znamke naravnega parka,
- selektivne subvencije za zdravo pridelavo hrane,
- strokovne podlage za infrastrukturo ter za adaptacije objektov, ki so pomembni za ohranjanje identitete območja,
- davčne olajšave,
- nadomestila zasebnim lastnikom za izpad dohodka v kmetijstvu in v gozdovih zaradi omejitvev, ki so potrebne za varstvo narave znotraj naravnega parka.

2.

Upravne enote bodo dajale potrebna soglasja, organizirale strokovna dela ter vodile potrebno dokumentacijo za območje svoje pristojnosti na območju naravnega parka.

3.

Po ustanovitvi naravnega parka bo uprava tega parka izdajala potrebna soglasja, organizirala strokovna dela ter vodila potrebno dokumentacijo.

4.

1.

Na območju Kočevskega naravnega parka bodo imele prednost pri nakupu nepremičnin fizične in pravne osebe, ki imajo stalno bivališče oziroma sedež dejavnosti na območju naravnega parka.

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

2.

Tuje fizične in pravne osebe ne morejo z nakupom, darovanjem, zamenjavo ali z lastninjenjem postati lastniki nepremičnin, ki so na območju Kočevskega naravnega parka.

3.

Prejšnja teza velja tudi za gospodarske družbe, kjer imajo večinski delež tuje pravne in fizične osebe.

4.

Vsek pravni posel, ki je sklenjen v nasprotju s prejšnjima tezama, je ničen.

5.

1.

Fizična ali pravna oseba, ki želi uporabiti ime, simbol ali drugo prepoznavno oznako že ustanovljenega ali prihodnjega naravnega parka za pridobitno dejavnost, si mora do ustanovitve naravnega parka pridobiti dovoljenje Ministrstva za okolje in prostor, po ustanovitvi pa uprave naravnega parka.

2.

Nihče ne sme zlorabljati imena, simbola in drugih prepoznavnih oznak naravnega parka za pridobitno dejavnost, če to nasprotuje pomenu ali ugledu naravnega parka.

3.

Zloraba prejšnje teze se šteje za neupravičeno uporabo tuje posebne označbe blaga.

Janez Černač

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

OBLIKE OGROŽANJA ZDRAVJA LJUDI KOT POSLEDICA DEGRADACIJE OKOLJA Z VIDIKА NACIONALNE VARNOSTI

Ministrstvo za zdravstvo ocenjuje, da so z vidika nacionalne varnosti pomembne vse oblike širšega ogrožanja zdravja prebivalcev, glede na izpostavljenico degradacijo okolja in njen vpliv na zdravje pa zlasti naslednje:

- stopnja onesnaženosti zraka,
- onesnaženost tal,
- hrup,
- vibracije,
- odpadki
- živila in prehrana
- pitna voda,
- kopalne vode,
- ionizirna in neionizirna sevanja.

Menimo, da so vsi posegi, dejanja ali opustitve, ki posledično ogrožajo zdravja večjega števila ljudi, pomembni za nacionalno varnost, ker zmanjšujejo odpornost in vitalnost prebivalstva, gospodarsko moč in reproduktivno sposobnost naroda, in to ne glede na to, ali prihajajo ti škodljivi vplivi od drugod, izven teritorija Republike Slovenije ali pa je njihov vzrok in izvor na območju naše države.

I. ONESNAŽEVANJE ZRAKA, TAL, HRUP, VIBRACIJE IN ODPADKI

Do leta 1993 je Ministrstvo za zdravstvo, na osnovi takrat veljavne zakonodaje, nadzorovalo vsa navedena področja možnih škodljivih vplivov na zdravje ljudi ter je imelo tako celovit vpogled na obseg in stopnjo ogrožanja zdravja prebivalstva. V navedenem letu pa je bil sprejet Zakon o varstvu okolja, ki je temu ministrstvu odvzel pristojnosti na področju nadzorstva nad onesnaževanjem zraka, tal, hrupom, vibracijami in odpadki, ter ta področja prenesel na Ministrstvo za okolje in prostor.

Ocenjujemo, da je bilo s tem ukinjeno neposredno zdravstveno nadzorstvo nad navedenimi dejavniki tveganja za zdravje, saj Ministrstvo za okolje in prostor ni ne kadrovsko ne organizacijsko sposobno v zadovoljivi meri varovati javnega interesa - zdravja. V vseh podzakonskih aktih Zakona o varstvu okolja je celotno področje varstva okolja, z izjemo določbe enega člena, ki se nanaša na odpadne vode in imisije, v pristojnosti Ministrstva za okolje in prostor oziroma Inšpekторata za okolje in prostor.

Ministrstvo za zdravstvo tako nima več neposrednega vpogleda v obseg ogrožanja zdravja po navedenih škodljivih dejavnikih okolja ter ocenjuje, da je takšna razmejitev pristojnosti v nas-

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

protju z interesi nacionalne varnosti, saj je pri pomembnih posegih in dejavnostih v prostoru zanemarjen vidik neposrednega vpliva na zdravje ljudi.

Na osnovi sedaj veljavne zakonodaje nadzoruje Ministrstvo za zdravstvo naslednja področja:

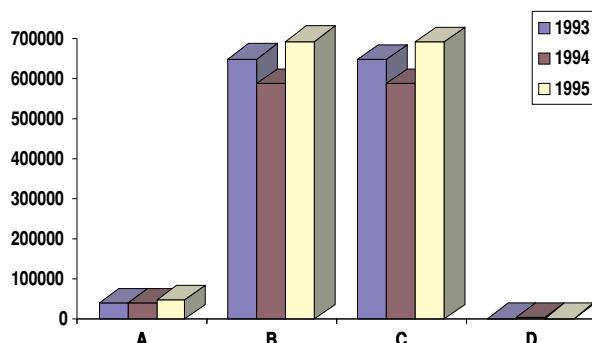
- pitno vodo,
- živila in prehrano,
- kopalne vode,
- ionizirna in neionizirna sevanja

ter na teh področjih ugotavlja na osnovi statističnih podatkov in problematike letnih poročil o delu naslednja dejstva, ki so zelo pomembna za nacionalno varnost.

II. ŽIVILA IN PREHRANA

Republika Slovenija je uvoznik, proizvajalec in izvoznik živil. Obseg uvoza živil se iz leta v leto povečuje. Ministrstvo za zdravstvo nadzoruje v postopku uvoza zdravstveno neoporečnost živil, ki se uvažajo v našo državo in so pomemben dejavnik nacionalne varnosti.

Obseg uvoza živil s primerjavo za zadnja tri leta, ponazarja diagram:

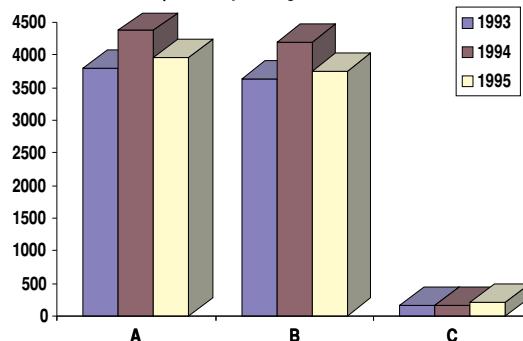

oznaka	predmet prikaza	število primerov v letih		
		1993	1994	1995
A	zahtevki za uvoz	40723	39759	46655
B	količina živil prijavljenih za uvoz v tonah	650.458	589.805	694.607
C	dovoljen uvoz v tonah	649.057	587110	693.473,7
D	prepovedan uvoz v tonah	1401	2694	1133,7

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

Primerjavo števila vzorcev živil, odvzetih v postopku uvoza, ter oporečnih in neoporečnih analiz teh vzorcev, v letih 1993 do 1995, prikazuje diagram:

LEGENDA

oznaka	predmet prikaza	število primerov v letih		
		1993	1994	1995
A	vsi vzorci	3799	4369	3954
B	neoporečni	3625	4200	3742
C	oporečni	174 (4,5%)	169 (3,8%)	212 (5,3%)

Razvidno je, da se je v letu 1995 povečalo število vseh kategorij oporečnosti vzorcev živil, odvzetih v postopku njihovega uvoza ter s tem vzporedno tudi objektivno ogrožanje Slovenije po drugih državah - izvoznicah živil. Ob tem pa je potrebno upoštevati dejstvo, da je bila v letu 1995 iz uvoza izločena najmanjša količina živil v zadnjih treh letih.

Primerjalne podatke o izvidih analiz vzorcev živil na dejavnike okolja,odvzetih v postopku zdravstvenega nadzorstva nad uvozom prikazuje tabela:

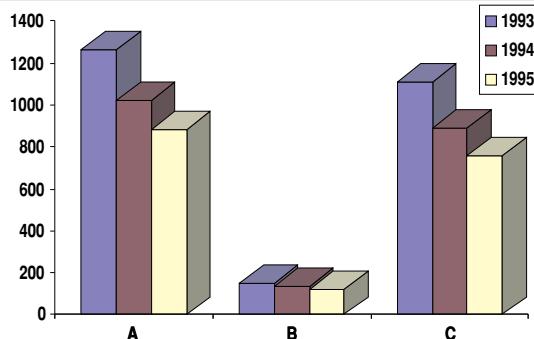
DEJAVNIKI OKOLJA	ANALIZE VZORCEV ŽIVIL								
	Leto								
	1993			1994			1995		
	vse analyze	oporeč- ne	% oporeč- nih	vse analyze	oporeč- ne	% oporeč- nih	vse analyze	oporeč- ne	% oporeč- nih
Pesticidi	923	3	0,3	1023	10	0,9	927	2	0,2
Toksične ko- vine	1729	12	0,6	2093	14	0,6	1917	15	0,7
Radioaktivna kontaminacija	48	0	/	37	0	/	25	0	/

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

nadzorstvu nad vodopreskrbnimi objekti, ter števila in odstotka oporečnih analiz v letih 1993 in 1995, prikazuje tabela:

KEMIČNE ANALIZE PITNE VODE			
LETÖ	oporečne	neoporečne	% oporečnih
1993	533	1158	31
1994	496	1657	23
1995	29	433	6,2

Klub razmeroma ugodni sliki, ki jo dajejo zgoraj prezentirani podatki o analizah vzorcev pitne vode, je na tem področju že nekaj deset let prisotna problematika lokalnih javnih vodopreskrbnih objektov, ki nimajo urejenega lastništva, upravljanja in vzdrževanja, nimajo določenih varstvenih pasov, posledica vsega tega pa je pogosta mikrobiološka oporečnost pitne vode. Ocenujemo, da se iz takšnih vodopreskrbnih objektov oskrbuje okoli petina prebivalstva države. Ta problematika se je še zaostrila ob reorganizaciji lokalne samouprave in ustanovitvi novih občin, ki pa niso vzpostavile ustreznega pravnega, institucionalnega in materialnega okvira za zagotavljanje varne oskrbe z vodo.

V tem pogledu je stanje večjih vodooskrbnih sistemov boljše, zlasti v pogledu vzdrževanja in mikrobiološke neoporečnosti pitne vode, slabše pa v pogledu kemične kontaminacije, saj se večina teh sistemov napaja iz območij, na katerih se opravlja intenzivna kmetijska proizvodnja in ni urejeno ustrezno zbiranje, čiščenje in dispozicija odpadkov, zaradi česar v teh podtalnicah naraščajo koncentracije nitratov in pesticidov.

Po podatkih monitoringa je bilo v letu 1995 več onesnaženj podtalnice s pesticidi, vendar slednja po razpoložljivih rezultatih analize, niso povzročila dvig koncentracij v pitni vodi, ki bi bil zanimiv s stališča nacionalne varnosti.

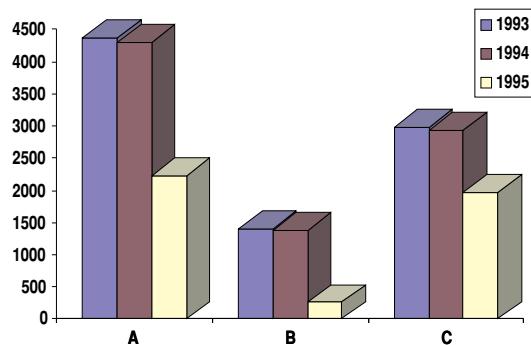
V okviru sistematičnega nadzorstva je bilo na območju Novega mesta opravljenih 32 analiz na pesticide, na območju Maribora 169 analiz, Kopra 10 analiz, Ljubljane 55 analiz, Nove Gorice 4 analize in Kranja 18 analiz. Analize so pokazale, da pesticidi ne prekoračujejo dovoljene vred-

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

Zaradi majhnega števila vzorcev in nizkega odstotka oporečnih analiz ni mogoče na osnovi teh podatkov postaviti relevantne statistične hipoteze o stopnji zdravstvene ogroženosti uporabnikov, evidentno pa je, da so odstotki oporečnih analiz pesticidov in toksičnih kovin v domačih živilih, občutno višji kot pri uvoženih. Na osnovi tega bi lahko ob ustreznih spremljajočih statističnih in epidemioloških študijah postavili hipotezo, da dejavniki okolja na območju Republike Slovenije v večji meri vplivajo na zdravstveno oporečnost živil, ki se tujek pridelujejo in predelujejo.

Na osnovi podatkov inšpekcjskega nadzorstva živil v prometu ugotavljamo, da se stanje varnosti glede mikrobiološke in kemične kontaminacije živil izboljšuje, kar prikazuje primerjalni diagram:

oznaka	predmet prikaza	število primerov v letih		
		1993	1994	1995
A	vsi vzorci	4366	4305	2225
B	oporečni vzorci	1393 (31,9%)	1381 (32%)	261 (11,7%)
C	neoporečni vzorci	2973	2924	1964

Tega pa žal ne moremo trditi za organoleptično ustreznost živil v prometu, pri katerih se zlasti v zadnjih letih pojavlja višji odstotek živil s pretečenim rokom uporabe, ki se ugotavlja predvsem pri nadzorstvu nad manjšimi zasebnimi prodajalnami živil.

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

Primerjava podatkov o opravljenih analizah vzorcev živil na dejavnike okolja, ki so bili odvzeti v postopku zdravstvenega nadzorstva nad prometom živil znotraj Republike Slovenije, prikazuje tabelo:

DEJAVNIKI OKOLJA	ANALIZE VZORCEV ŽIVIL								
	Leto								
	1993			1994			1995		
	vse analyze	oporeč- ne	% oporeč- nih	vse analyze	oporeč- ne	% oporeč- nih	vse analyze	oporeč- ne	% oporeč- nih
Pesticidi	7	0	/	37	1	2,7	50	0	/
Toksične ko- vine	26	1	3,8	21	9	42	23	0	/
Radioaktivna kontaminacija	ni po- datka	ni po- datka	/	ni po- datka	ni po- datka	/	7	0	/

Tudi tukaj je razvidno dejstvo, da so odstotki oporečnih analiz občutno višji kot pri uvoženih živilih. Stopnje konkretnega zdravstvenega ogrožanja uporabnikov ni mogoče oceniti, ker poleg dejstev, ki so navedena v zvezi z živili v uvozu in proizvodnji, nimamo podatkov o dnevнем vnosu posameznih polutantov v organizem prek živil, zato tudi ni mogoča primerjava s priporočili WHO.

Opozorili bi na dejstvo, da je obstoječa zakonodaja, ki ureja zdravstveno ustreznost živil, zastarella ter ne sledi doseženemu razvoju te stroke v svetu. Posebno problematična je nepopolna pravna ureditev pogojev statusa, uvoza in prometa skupine dietetičnih živil, ki lahko pri uporabnikih, predvsem ob nepravilni uporabi, povzročijo zdravstvene posledice.

Pomemben kazalec zdravstvene varnosti prehrane so alimentarne toksikoinfekcije, katerih incidenta je že tretje leto v upadanju.

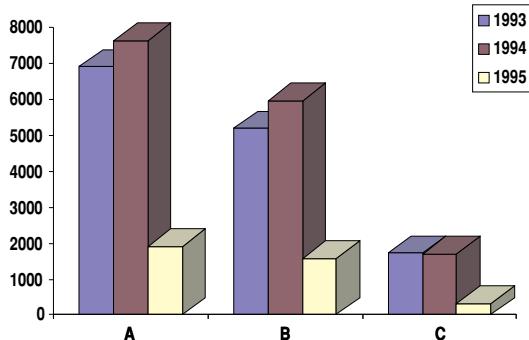
III. PITNA VODA

Na tem področju nadzoruje Ministrstvo za zdravstvo tako vodopreskrbne objekte, varstvene pašove kakor tudi zdravstveno neoporečnost pitne vode. Opozarjam na dejstvo, da je oskrba z zdravstveno neoporečno pitno vodo izjemnega pomena za nacionalno varnost, še zlasti v vojnih razmerah in ob elementarnih nesrečah.

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

Primerjavo števila vzorcev pitne vode, odvzetih pri zdravstvenem nadzorstvu nad vodo-preskrbnimi objekti, oporečnih in neoporečnih laboratorijskih analiz slednjih, prikazuje diagram:

LEGENDA

oznaka	predmet prikaza	število primerov v letih		
		1993	1994	1995
A	vsi vzorci	6911	7647	1910
B	neoporečni vzorci	5194	5955	1582
C	oporečni vzorci	1717 (24,8%)	1692 (22,1%)	328 (17,1%)

Primerjavo števila opravljenih kemičnih analiz vzorcev pitne vode, odvzetih pri zdravstvenem nadzorstvu nad vodopreskrbnimi objekti, ter števila in odstotka oporečnih analiz v letih 1993 in 1995, prikazuje tabela:

KEMIČNE ANALIZE PITNE VODE			
LETO	oporečne	neoporečne	% oporečnih
1993	533	1158	31
1994	496	1657	23
1995	29	433	6,2

Kljub razmeroma ugodni sliki, ki jo dajejo zgoraj prezentirani podatki o analizah vzorcev pitne vode, je na tem področju že nekaj deset let prisotna problematika lokalnih javnih vodopreskrbnih objektov, ki nimajo urejenega lastništva, upravljanja in vzdrževanja, nimajo določenih varstvenih pasov, posledica vsega tega pa je pogosta mikrobiološka oporečnost pitne vode. Ocenujemo, da se iz takšnih vodopreskrbnih objektov oskrbuje okoli petina prebivalstva države. Ta problematika se je še zaostriла ob reorganizaciji lokalne samouprave in ustanovitvi novih občin, ki pa niso vzpostavile ustreznega pravnega, institucionalnega in materialnega okvira za zagotavljanje varne oskrbe z vodo.

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

V tem pogledu je stanje večjih vodooskrbnih sistemov boljše, zlasti v pogledu vzdrževanja in mikrobiološke neoporečnosti pitne vode, slabše pa v pogledu kemične kontaminacije, saj se večina teh sistemov napaja iz območij, na katerih se opravlja intenzivna kmetijska proizvodnja in ni ustrezeno zbiranje, čiščenje in dispozicija odplak, zaradi česar v teh podtalnicah naraščajo koncentracije nitratov in pesticidov.

Po podatkih monitoringa je bilo v letu 1995 več onesnaženj podtalnice s pesticidi, vendar slednja po razpoložljivih rezultatih analize, niso povzročila dvig koncentracij v pitni vodi, ki bi bil zanimiv s stališča nacionalne varnosti.

V okviru sistematičnega nadzorstva je bilo na območju Novega mesta opravljenih 32 analiz na pesticide, na območju Maribora 169 analiz, Kopra 10 analiz, Ljubljane 55 analiz, Nove Gorice 4 analize in Kranja 18 analiz. Analize so pokazale, da pesticidi ne prekoračujejo dovoljene vrednosti po veljavnem pravilniku, ki izvira še iz nekdanje SFRJ, in je zastarel, ter v nasprotju z normativi EU in WHO.

Primerjavo normativov za najbolj uporabljane pesticide prikazuje tabela:

Pesticid	Slovenija (SFRJ)	Evropska skupnost	WHO	IARC*
atrazin	2	0,1	2	2B**
klordan	2	0,1	0,2	2B**
malation	0,1	0,1	-	3**

Vse vrednosti so v mikrogramih na liter

* Mednarodna agencija za raziskavo raka - WHO

** Skupina karcinogenega delovanja

V letu 1995 se je pripetilo več incidentov, ki so ogrozili ali onesnažili vire pitne vode, in to:

- onesnaženje podtalnice na območju vodovodnega črpališča Hrastje pri Ljubljani. Tukaj so bili zaradi gradnje severne ljubljanske obvoznice v varstvenih pasovih črpališča postavljeni piezometri. V enega izmed njih je bilo namerno vlotilo olje, ki je povzročilo veliko materialno škodo (stroški sanacije), do onesnažitve samega vodnega vira in vodovodnega sistema pa ni prišlo, ker so bili za daljši čas iz uporabe izključeni najbolj ogroženi vodnjaki, medtem pa se je onesnaženje pomaknilo izven območja depresijskih lijakov;
- na območju TMK Črnci je prišlo do iztoka 2200 litrov kurilnega olja. Olje je bilo odstranjeno z izčrpavanjem iz vodnjaka in lovljenjem v začasnem zadrževalnem bazenu. Zaradi izlitra olja je bilo ogroženo tudi vodno zajetje Apače-Segovci vodarne Gornja Radgona, do onesnaženja slednjega pa na srečo ni prišlo.

Iz stališča nacionalne varnosti je pomembno dejstvo, da Republika Slovenija nima ustreznega predpisa o vodopreskrbnih objektih in njihovem zavarovanju. Ob tem bi opozorili tudi na to, da del

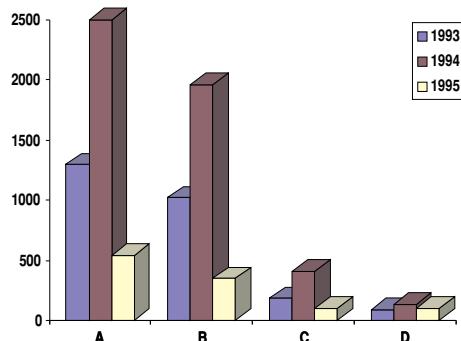
VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

nadzorstva na tem področju, kljub izraziti zdravstveni problematiki, prehaja v pristojnost Ministerstva za okolje in prostor, ki pripravlja podzakonske predpise o dovoljenem onesnaževanju tal, ki pomembno vpliva na zdravstveno neoporečnost pitne vode.

IV. KOPALNE VODE

V postopku zdravstvenega nadzorstva nad kopalnimi vodami je bilo v letu 1995 odvzetih skupno 542 vzorcev, od katerih jih je bilo 194 oporečnih (96 bakteriološko in 98 kemično). Podatki zajemajo vsa kopališča. Na kopališčih na bregovih rek in jezer so bili odvzeti 203 vzorci, od katerih jih je bilo 75 oporečnih. Pri razlogih oporečnosti je v ospredju bakteriološka oporečnost s 56 oporečnimi vzorci. Kvaliteta in zdravstvena varnost teh voda je neposredno odvisna od kvalitete površinskih voda - te pa so recipienti neprečiščenih odplak številnih mest in naselij, ki nimajo uresnega ustreznega čiščenja komunalnih in industrijskih odplak.

Primerjavo števila vzorcev kopalnih voda ter rezultatov analiz prikazuje diagram:

oznaka	predmet prikaza	število primerov v letih		
		1993	1994	1995
A	vzorci skupaj	1294	2497	542
B	neoporečni vzorci	1019	1962	348
C	bakteriološko oporečni vzorci	182 (14%)	404 (16%)	96 (17,7%)
D	kemično oporečni vzorci	93 (7 %)	131 (5,2 %)	98 (16,8%)

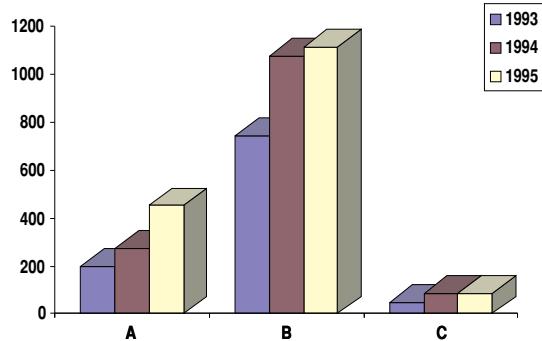
Pri problematiki kopalnih voda obalnega morja je še vedno aktualno razbremenjevanje odplak mešanih kanalizacijskih sistemov priobalnega pasu v akvatorij, kar pomembno vpliva na mikrobiološko ustreznost in zdravstveno varnost voda na morskih kopališčih ter s tem tudi na perspektivo razvoja turizma na tem območju.

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

V. IONIZIRNA IN NEIONIZIRNA SEVANJA IN VALOVANJA

Podatke o številu objektov in virov ionizirajočih sevanj ter obsegu zdravstvenega nadzorstva nad delom z njimi v letih 1993 do 1995 prikazuje diagram:

LEGENDA				
oznaka	predmet prikaza	število primerov v letih		
		1993	1994	1995
A	objekti	199	275	453
B	viri	745	1075	1115
C	inšpekcijski pre-gledi	49	85	86

Evidentno je, da se v zadnjih treh letih število objektov in virov ionizirajočih sevanj enormno povečuje. Povečanje je posledica širitve zdravstvene dejavnosti in uporabe RTG naprav v zasebnem sektorju, registracije novih gospodarskih družb, ki se ukvarjajo s transportom virov ionizirajočih sevanj, naraščanja števila virov-radioizotopov, ki se uporabljajo v gospodarstvu, deloma pa tudi intenziviranja inšpekcijskega nadzorstva, ki v preteklosti tega področja ni zadovoljivopokrivalo. Samo število jedrskih objektov se med tem ni spremenilo.

opravljeni inšpekcijski nadzor nad radiološko zaščito v Nuklearni elektrarni Krško je pokazal, da je ta objekt s tega stališča neproblematičen.

Prav tako je neproblematičen Rudnik urana Žirovski vrh, kjer pa prihaja do izhajanja radona iz jahovišč.

Problematika radona in njegovih kratkoživih potomcev se je zaostrlila v Postojnski jami, kjer je potreben radiološki in zdravstveni monitoring vodičev, ki se v jami zadržujejo dalj časa. Za obiskovalce je zadrževanje v jami varno, saj traja le krajši čas. Ta problematika je prisotna tudi v Rudniku svranca in cinka Mežica.

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

Poseben problem so objekti, ki so bili zgrajeni iz materialov, ki vsebujejo elektrofilterski pepel, ki je bil kot gradbeni material propagiran in uporabljen po drugi svetovni vojni. Sistematskega nadzorstva nad stanjem v teh objektih ni, obravnavajo se posamični sumljivi primeri na osnovi predhodnih meritev. Problematični so tudi bivalni objekti, ki so bili zgrajeni v bližini naravnih izvorov rada.

Nadzorovano je bilo tudi nelegalno odlagališče radioaktivnih odpadkov v Zavratcu, ki je bilo v letošnjem letu sanirano in odstranjeno.

V 91 gospodarskih organizacijah so v letu 1995 uporabljali 297 izotopov za radiografijo, ionizacijske strelovode, merilnike gostote in merilnike nivojev tekočin in nasutij. Pri zdravstveno-inšpekcijskem nadzoru je bil ugotovljen primer, ko je bil izvor cezija pomotoma odvržen na terenu ob bunkerju za shranjevanje teh snovi. Ugotovljene so bile tudi pomankljivosti pri transportu virov po železnici in na letališčih. Viri ionizirajočih sevanj se uporabljajo tudi v ionizacijskih javljalkih požara, ki jih je po zadnjih podatkih na območju Republike Slovenije okoli 85.000. Zaradi neurejenega lastništva in preoblikovanja gospodarskih družb je okoli 50 do 60 odstotkov teh naprav izven predisanega rednega nadzorstva pooblaščenih strokovnih inštitucij.

V zdravstvu se stanje na področju radiološke zaščite pri delu z RTG aparati izboljšuje, ni pa nadzora nad obsevanostjo preiskovanih in zdravljenih z viri ionizirajočih sevanj. Po okvirnih ocenah se pogostnost rentgenskih preiskav v zadnjih petih letih povečuje z letno stopnjo med 10 in 20%.

Problematična je tudi radiološka zaščita pri delu z odprtimi in zaprtimi viri sevanj na Onkološkem inštitutu v Ljubljani in laboratorijih za nuklearno medicino v bolnišnicah.

Na področju neionizirnih sevanj in valovanj še nimamosistematskega nadzora. V letu 1995 je bil ustanovljen laboratorij za izvajanje teh meritev na Inštitutu za kakovost in metrologijo. Meritve se trenutno izvajajo na zahtevo strank ali na osnovi nespornih strokovnih indikacij ter ob novogradnjah ali rekonstrukcijah teh objektov (radarji, RTV pretvorniki, daljnovodi).

Ministrstvo za zdravstvo

Zdravstveni inšpektorat Republike Slovenije

Kanjon
reke Kolpe

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

VODA KOT STRATEŠKI VIR NACIONALNE VARNOSTI

SPLOŠNO O VODI

Voda, ena enostavnejših naravnih spojin (H_2O), je poleg zraka, plodnih tal in prostora osnovni vir, gibalo celotne biosfere na zemlji. Sočasno je tudi sooblikovalka njivnega sveta: obdelava zemeljskega površja, nastanek in razvoj kamnin (sedimentov), živiljenje fosilov in tako dalje. Voda je končno tudi nenadomestljiv vir različnih človekovih dejavnosti: kmetijstvo, energetika, industrija, promet, prehrana, rekreacija in je ključni faktor gospodarskega, kulturnega in civilizacijskega razvoja ali pa tudi omejitve. Čeprav voda na zemlji prevladuje, je sladke le manjši del, neenakomerno razporejen (puščave, monsumi), pogosto težje obstojen, povečini je tudi že onesnažen (letno umre na svetu kar 20 milijonov ljudi zaradi zastrupitve z vodo).

Tudi v Evropi se pojavljajo problemi, celo v našem sosedstvu, saj je že danes pet dežel, kjer vode primanjkuje, do leta 2000 pa se jih bo priključilo še nadaljnjih pet (po FAO, 1994), med katerimi na srečo Slovenije še ni.

ZNAČILNOSTI VODA V SLOVENIJI

Geografska prednost ozemlja Slovenija ni njena vpetost med obronke velikih evropskih geomorfoloških sistemov Alp-Panonije-Dinaridov-Jadrana močno pesti ekološke in prostorsko krajinske sisteme, ti pa klimatske (padavinske) in hidrološke pogoje. Padavine povečini prihajajo z zahodnega kvadranta (Atlantik, Sredozemlje) in se gibljejo v širokem intervalu - 4000 (5000) mm v Alpah in Dinaridih do 700 (800)mm v Prekmurju. Pri obstoječih padavinah, izgubah in odtokih je sedanja vodna bilanca Slovenije v splošnem še ugodna, vendar niti prostorsko, časovno in količinsko ni ugodno razporejena. Razen na kraških območjih je na gosto posejana z izviri (7500), omrežjem vodotokov (26000 km), od česar je hudournikov 8700 km (priloga). Večina vodotokov izvira v hribovitih, gozdnih območjih in se zlivajo po dolinah in kotlinah, kjer prevzemajo različne naloge (pitna voda, kmetijstvo, industrija, energetika, rekreacija). Eno takšnih zavodij je Ljubljanica z ljubljanskim barjem, vseskozi deležno veliko skrbi za ohranitev sonaravnosti tudi od pisca gospoda Cirila Staniča (priloga). Glavni vir oskrbe Slovenije s pitno vodo predstavlja podtalnica in kraški izviri, katerih rezerve znašajo nad 50000 l/sek (struje leta 1988, Poročevalec DZ). V splošnem so vodne zaloge težje obvladljive zaradi ekstremnosti hidroloških razmer (hudourniki, kraške vode, globinske izgube, labilni edalpski tereni, močvirja, poplavni svet, aridnejša? območja). Poleg naravnih težav je eden večjih problemov strokovne, raziskovalne in sistemski narave, ker hidrološke razmere še niso dovolj proučene, sistematsko opredeljene, primerno ovrednotene in zavarovane, predvsem pa še ne ustrezno gospodarjene. Rabe vodnega prostora tudi ni krojila vodnogospodarska stroka, njena resorska strategija in politika, ampak predvsem agrarni, graditveni, industrijski, prometni in drugi interesi. Zato je današnje hidrološko stanje bolj odnos izključenosti in zatecenega stanja kot načrtnosti in smotrnosti rabe vodnega prostora.

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

Pospešen razvoj gospodarskih in urbanih središč, pa tudi podeželja zahteva načrtno rabo razpoložljivih vodnih virov. Oskrba z vodo postaja osnovni problem razvoja, lahko tudi omejitev za nekatera območja. Potrošnja vode nenehno narašča, njena količina oziroma "proizvodnja" lahko ostaja v najboljšem primeru nespremenjena, njena kakovost pa pospešeno pada. Iskanje dodatnih, kvalitetnejših vodnih virov se vse bolj usmerja v višja, gozdnata območja, kjer gozdovi skrbijo za čisto, trajno in zadostno količino vode, vendar koliko časa še?

OGROŽENOST VODA

Zdi se, da različni odpadki in odplake kot neraben ostanek živiljenjskih in delovnih procesov spremljajo človeka skozi celotno zgodovino, kar s sodobnim razvojem (potrošništvom) postaja vse večji problem. Če je merilo kulture in civilizacije tudi odnos do vode in obrobnega okolja, potem Slovenija še ne sodi med razvite dežele. Danes so naše vode obremenjene z različnimi onesnaževanjami, pa tudi z vrsto drugih problemov:

- industrijske odpadne vode (tovarne, rudniki, termoelektrarne),
- komunalne odpadne vode, greznicne,
- onesnaževanje tal in podtalnice, predvsem s kmetijskimi dejavnostmi in poselitvijo,
- neurejenost zemljišč, črne gradnje, razne navlake, smetišča, deponije,
- črpanje gramoza in proda, poglabljanje strug, nižanje podtalnice,
- onesnaževanje ozračja, kisl dež, otopljevanje klime, spremicanje padavinskih in vodnih sistemov, topljenje ledenikov in snežišč,
- izsuševanje naravnih zadrževalnikov vode (močvirja, poplavni svet, mečualni vodotoki),
- "kanalizacija" naravnih vodotokov, uničevanje vodnih biotopov, hidroakumulacije,
- urbanizem, prometno omrežje, rekreacija in turizem,
- propadanje gozdov, golosečnje, spravilo in drčanje lesa, odpadki, gozdne ceste in vleke,
- problem tranzicije sistema: ni zakonodaje, discipline in reda, podpore vodnogospodarski stroki in prave politike do vode, financiranja, vlado lastniška razmerja, ni sankcioniranja.

KAKOVOST VODA

Vsi negativni vplivi slabšajo kakovost slovenskih voda, kar po predlogu poročila o stanju okolja 1995 (Poročevalec DZ RS, številka 6/1, 1996) izgleda takole:

- izboljšuje se kakovost tekočih voda, ker je zmanjšano onesnaževanje z industrijskimi odplakami (zmanjšana proizvodnja, nove tehnologije, čistilne naprave),
- slabša se kakovost izvirov (kraških) in podtalnice, ker viri onesnaževanja niso kontrolirani zavestii in odgovornosti pa še ni,
- slabša se kakovost naših večjih jezer (Blejsko, Bohinjsko, Cerkniško), še posebej visoko-gorskih alpskih jezer,
- vse bolj je obremenjeno slovensko morje, kot zaprto, plitvo, nepretočno tako z obale, kakor okolja (Dragonja, Rijeka) in s Tržaškega zaliva.

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

Kot vidimo čistih voda praktično ni več, niti na morju, niti na najvišjih triglavskih jezerih, velik del onesnaženosti pride tudi po zraku z zapadnimi vetrovi, ki se jim ni mogoče izogniti.

KLIMATSKE IN VODNE UJME

Kakor je voda vrhunski dar narave, človeku pa soustvarjanje gospodarstva, kulture, civilizacije, tako je v ekstremnih pojavnih oblikah lahko tudi zelo škodljiva in uničujača. Ozemlje Slovenije je potencialno ranljivo in občutljivo ter nenehno v nevarnosti, da ga naravne sile ogrožajo in pustošijo. Skoraj polovico Slovenije je erozijsko dejavne, tretjina je plazovita, tretjina kraška, kotline in nižine poplavne, padavin je veliko, pogosto ekstremnih. Slovenija je pravi klimatski, hidrološki fenomen. Zaradi erozije se letno sprosti nad 6 mililitrov m materiala, nad 600 je večjih zemeljskih plazov, nad 700 snežnih, nad 70000 ha je poplavno ogroženih, 2500 ha urbaniziranih površin, in pogosteje so klimatske ujme: žled, sneg, veter, toča, suše. Število vseh naravnih nesreč raste, kar je gotovo posledica rušenja globalnega naravnega ravnotesja in sprememba (otopljevanje) makroklima, ki jo povzroča človek s svojim nepremišljenim uničevanjem naravnih ekosistemov. Večina njih se kaže prek vodnih stihij, ki poleg ostalega ogrožajo tudi vodne vire, oskrbo z vodo, bržine vodotokov in tako naprej. Da še ne prihaja do razdejanj širših dimenzij skrbijo tudi gozdovi prek svojih varovalnih in zadrževalnih mehanizmov, kraško podzemlje z vezavo velikih količin vode in drugi naravni ekosistemi. Žal so gozdovi, Kras in celotna narava tudi sami ogroženi in propadajo, s tem pa izgubljajo svoje varovalne učinke. Zadnji čas je, da ogroženost Slovenije jemljemo vsi dovolj resno in odgovorno, predvsem neposredni uporabniki prostora in virov in odgovorne strokovne in državne institucije.

VAROVANJE IN GOSPODARJENJE Z VODAMI

Voda je osnova narave, nacionalnega bogastva, nacionalne varnosti, gospodarskega in kulturnega razvoja in civilizacije naspoploh. Slovenija je ena redkih dežel, kjer se na sorazmeroma malem prostoru srečujejo prav vse pojavnne oblike vode, biotskih in ekoloških pestrosti, estetskih in krajinskih kvalitet, vrednost naravne okoliščine, kar vse jim daje specifika širših razsežnosti in mednarodnega pomena (UNESCO). Žal se pri nas vseh teh izjemnih vrednosti in enkratnosti premalo zavedamo, sicer ne bi vode tako onesnažili in degradirali kot nikjer po razvitem svetu. Boljši odnos do varovanja in gospodarjenja z vodami bo zahtevno in dolgoročno delo, v katerega se bo morala vključiti celotna slovenska stroka, politika in javnost. Strateške in ciljne usmeritve so v glavnem naslednje (po Slovenskem vodenju 3, 1996):

- ugotovitev sedanjega stanja (naravnega, antropogenega, ureditvenega),
- upoštevanje temeljnih merit preseje stanja,
- zagotoviti prioriteto rabe vodnega resursa in povezanost vode - prostor - okolje,
- gospodarjenje z vodami zahteva dolgoročni, integralni pristop,
- vode in gozdovi so razvojna prednost Slovenije in zagotovitev trajnostnih, kvalitetnih in optimalnih.... vode,
- varovanje vode in celotnega okolja mora biti usklajeno z notranjimi zmožnostmi okolja,

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

- uveljavljanje sprejete vodne politike zahteva tudi učinkovito sodelovanje javnosti,
- voda je nezamenljiv, omejen naravni vir,,
- oskrba s pitno vodo vsega prebivalstva, ohranjati lokalne vodovode,,
- zmanjševati razlike med minimalnimi in maksimalnimi pretoki,
- zagotoviti smotorno rabo vseh vodnih potencialov,
- ohranjati in oživljati tipične vodne biotope, krajino, peščine, meandre,
- omejitи in preprečiti naraščanje potencialne škode ogrožanja pred vodnimi ujmami, sanirati obstoječe struje,
- omejevati onesnaževanje in degradiranje obvodnega okolja, razvijati kulturnen odnos in osveščenost do vode in narave nasploh.

Posebna skrb za boljšo oskrbo s pitno vodo je prisotna tudi na svetovnem nivoju (Rio de Janeiro, 1992, Agenda 21), v kontinentalnih resolucijah in meddržavnih sporazumih. Dokumente je podpisala in ratificirala tudi Slovenija, zdaj je čas za realizacijo. Prvi korak v tej smeri je že narejen na primeru reke Kokre kot modela celotnega načrtovanja in gospodarjenja z vodami.

Dr. Lojze Čampa in Ciril Stanič

Sava naj bo čistejša!

Na podlagi sklepa ZIS, sprejetega že pred nekaj leti, je sklenil slovenski Izvršni svet, skupaj z Zvezo vodnih skupnosti Slovenije, da se začne še pred gradnjo nove elektrarne na reki Savi, se pravi HE Vrbovo, s predhodnim čiščenjem reke Save in vseh njenih dotokov.

Ob vseh ugotovitvah, da je Slovenija s svojo Skromno zalogo premoga, v vsej Jugoslaviji še najbolj uničil svoje gozdove, je prisiljena, da bo do skrajnosti izrabila »večno tekočo« vodno energijo Save.

Enako se glasi tudi skupni sklep, da bodo še pred zacetkom obratovanja elektrarne v

Slovenija je bogato prepredena z vodami, med njimi pa je Sava najdaljsa reka.

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

VARSTVO REČNIH OBREŽIJ

Današnje gospodarjenje z okoljem in naravo je še posebej brezobzirno do naravnih voda. Najbrž ni noben del naše naravne dediščine doživel hujšega uničenja, kot so ga doživel odprti vodotoki, studenci, potoki in reke - in življenje v njih ter ob njih. Za Slovenijo se ocenjuje, da (v sušni dobi) izvira le (okoli) 50 m vode na sekundo. To je tudi pretok, ki ga premorejo naše reke, če ne upoštevamo tega, kar priteče k nam iz Avstrije po Dravi in Muri. Nekoč je bilo vode v strugah rek precej več, saj je visoka voda po deževju odtekala počasneje. Ne gre le za to, da veliko vode porabijo gospodinjstva, industrija in kmetijstvo (del vode sicer vrnejo v struge rek - umazano in zastrepljeno, pogosto mnogo kilometrov nižje). Gre tudi za sistematično "reguliranje" strug, izsuševanje močverij in vlažnih travnikov, upad podtalnice. Po globokih, polnih, ravnih koritih odteka voda mnogo hitreje kot po naravnih strugah. Prodišč ob "popravljenih" rečnih strugah skoraj ni več, izginjajo tudi globoki tolmini, meandri, mrtvice in močvirja. Dolžina vodotokov je danes občutno krajsa, kot je bila pred 30 ali 50 leti, v njih pa je v povprečju veliko manj vode kot nekoč. Nekdanji vlažni travniki in pasovi obrežnega poplavnega gozda so se umaknili gnojnimi suhim travnikom in njivam, ki segajo prav do roba struge. Taka pokrajina je osiromašena estetsko, predvsem pa po svoji biološki raznolikosti. Umaknil se je, deloma pa celo izumrl, bistven del ribjega življa, porušeno je ravnotežje med vrstami in zastopanostjo vodnih ptic, tudi dvoživke izumirajo. Podobno je osiromašen rastlinski svet. Podzemni del prodonosnih rek, ki je nekoč po količini do 10- in večkrat presegal količino vidnega pretoka v strugi, je danes bistveno zmanjšan. Deloma je to posledica zaježitev za elektrarne, ki zadržijo plovitev proda. Reka pod jezom prod le še odnaša novih nanosov iz zgornjega toka ni več. Danes je pri Ljubljani struga Save nekaj metrov globja in sega do neprepustne plasti konglomerata. Spremljajoča "podzemeljska" reka v obrežnih prodovih je danes le še ostanek tiste spred 40 let, pred dograditvijo hidroelektrarne Zbilje. Zato so se posušili studenci v vasi Studenec, pa tudi mnogi vodnjaki in nekatera črpališča ljubljanskega vodovoda. Človek se še močneje zave obsežnosti tega uničenja narave in pokrajine, ko iz letala vidi desetine kilometrov dolge geometrično ravne struge, ki režejo doline po dolgem na dvoje in so obrobljene s silno tankim pasom obvodnega grmovja in redkih dreves.

Korist regulacij je sicer izrazljiva z dodatnim kmetijskim pridelkom, vse bolj očitno pa je, da je cena tega pridelka veliko previsoka. Za nekaj dodatnih desetin vagonov živinske krme je uničen estetsko najlepši del pokrajine. Uničen ali skrajno omejen je življenjski prostor številnih živalskih in rastlinskih vrst, ki imajo tu domovinsko pravico, mnogo starejšo od človekove. Za redke preostale odseke vodotokov so že pripravljeni načrti; nanje čaka armada "vodogradbenih" inženirjev, delavcev in gradbenih strojev, gradbeni material, drenažne cevi.

Kaj lahko storimo? Zagotovo je treba najprej doseči drugačno vrednotenje našega okolja. Vrednosti najlepših, pokrajinsko najžlahnejših in biološko najbolj raznolikih delov naše male države pač ni mogoče več ocenjevati le po enem kriteriju: donosu sena ali sladkorne pese. Tudi če zanemarimo kriterij estetskih vrednot pokrajine, so tu še gospodarski in strateški argumenti: varstvo

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

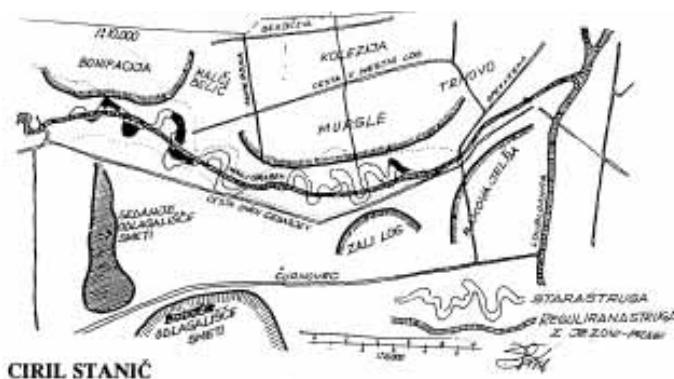
pred sušo, boljše zavarovanje pred poplavami, zagotovitev zadostnih količin pitne ali vsaj za gospodarske namene uporabne vode, turizem, lovstvo, ribištvo.

Temu sledi ustrezna sprememba našega ravnanja. Cilja sta dva: ohraniti v čim bolj naravni obliki še neprizadete dele vodotokov (ki jih je žal le še malo) in vrniti kolikor je sploh mogoče, že razvrednotene vodotoke v stanje, ki bo čim bližje prvotnemu.

Za oba cilja je treba bistveno spremeniti gospodarjenje z obrežnim prostorom. Najprej bi morali s katastrskim načrtom zarisati meje obrežnega prostora, v katerem bo obvezjal vodnoverstveni režim. Ta režim bi znotraj pasu ponovno dovoljeval poplavljajoč ob visokih vodah. Predvsem pa bi, da bi se obnovila čim bolj naravna, prvotna vegetacija in (v razumnih mejah), živalstvo (ptic, dvoživk, manjših sesalcev). Prav tako bi morali omogočiti (samodejno ali z dobro premišljenimi gradbenimi posegi) obnovno prodišče, meandrov, tolmunov, prelivov, brzic, mrtvih rokavov, vlažnih travnikov, močvirij. Seveda pa iz tega sledi, da bi morali prepovedati postavljanje stanovanjskih in drugih stavb v tem varovanem obvodnem pasu. Skladno z drugačnim vrednotenjem obrežij bi morali spremeniti tudi metodiko dela vodnogospodarskih podjetij. Z napisi ob robu poplavnega območja bi zagotovili obrambo pred visokimi vodami (zaščitnega obrežnega pasu), s čimer bi dosegli tudi veliko večjo kapaciteto struge in zmanjšali nevarnost katastrofalno visokih voda. Hkrati to pomeni tudi ponovno obogatitev in dvig podtalnice.

Ti cilji so uresničljivi postopoma, v nekem daljšem, vendar doglednem času. Prvi ukrep bi bil takojšnja prepoved nadaljnjih regulacijskih del na sedanji način. Drugi je določitev meja varovanega obrežnega pasu in vris v prostorski načrt. Vzporedno s tem pa se že lahko gradijo nasipi. Hkrati bi bilo treba doseči takojšen moratorij na druge novogradnje v tem pasu. Skozi daljše obdobje pa bi morala država postopno odkupovati obrežna zemljišča, ki bi sčasoma predstavljala območje z rezimom krajinskega parka.

Dr. Jože Trontelj

Ali »obnovimo« stare struge Gradaščice, Glinščice in Malega grabna?

Na območju mesta smo po veliki poplavi leta 1926, začeli z velikimi deli na regulaciji Ljubljanice in njenih pritokih Malega grabna, Gradaščice in Glinščice. V Ljubljani smo

potokom, ki so jih sedaj izvrnali ali zasuli. Zaščitniki narave in okolice govorijo in pečejo, da zgodni svet že fizično ruši regulirane reke in potoke tako, da ustvarja tako stare ali pov-

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

NACIONALNO IZKORIŠČANJE TERMALNIH VRELCEV

Že nekaj časa se ukvarjamo s higieno bazenskih voda, pri čemer sem pri praktičnem delu prišel do zastrašujočih podatkov o prekomerni porabi sveže termalne vode pri pripravi oziroma uporabi za kopanje.

Po evropskih normativih se v bazen natoči voda le enkrat letno, dnevno dodajanje regulirajo Pravilniki o higienskih zahtevah za kopalne (bazenske) vode; običajno je predpisano dodajanje med 30 in 50 litri/kopalca/dan. To pomeni, da mora večji bazen, ki gosti cca 1000 kopalcev dodati do cca 50 m³ sveže vode dnevno. Vse ostale parametre za doseganje optimalnih lastnosti kopalne vode pa mora doseči s primerno tehnično in tehnološko opremljenostjo bazena (vključno z znanjem upravljalcev).

Prav pri porabi sveže vode pa pri nas prihaja do velikega razkoraka med bazeni, ki se oskrbujejo z vodovodno (hladno) vodo, in tistimi, ki uporabljajo vodo iz termalnih vrelcev.

Prvi, ki morajo plačati tako vodo kot tudi stroške dogrevanja, se obnašajo precej racionalno in porabijo maksimalno dvojno količino predpisane sveže vode.

Drugi, ki se oskrbujejo s termalno vodo iz lastnih vrtin, pa zaradi ohranjanja temperature vode v bazenu (običajno 33 do 34 °C) dovajajo enormne količine sveže vode; kolikor sem ugotovil v praksi, dnevno zamenjajo od 0,5 do 6 volumnov bazena. Torej zgoraj opisani večji bazen, ki bi lahko porabil maksimalno 50 m³ vode v resnici porabi 2000³ in več m³ vode dnevno.

En kopalec pa v 20-minutnem kopanju vnese v vodo naslednje količine nečistoč: približno 500 mg netopnih nečistoč (lasje, prhljaj, odmrla koža, tekstilna vlakna, kozmetična sredstva, kot so polifosfati, mastni alkoholi, maščobe itd.), 50 ml urina in 300 ml potu ter na stotine milijonov mikroorganizmov.

Vse navedene čistoče pa nevarno ogrožajo okolje zaradi naslednjih vzrokov:

1. Nepopolna dezinfekcija mikroorganizmov:

Vsi bazeni vodo sicer klorirajo, vendar je prav pri termalnih vodah dezinfekcija slaba. Optimalni dezinfekcijski učinek ima namreč hipoklorasta kislina, ki nastane s hidrolizo klorja (ali hipokloritov) v vodi. Hipoklorasta klislina pa ima to slabo lastnost, da pri pH vrednostih nad 7 disociira, t.j. razпадa v vodikove in hipokloritne ione, ki pa nimajo več dezinfekcijskih lastnosti.

Večina termalnih voda v Sloveniji ima srednjo karbonatno trdoto oziroma so rahlo alkalne, v povprečju je pH vrednost 8,0 - 8,2, kar pomeni, da je pri tej vrednosti razpadlo že prek 80% hipokloraste kisline. Zaradi stalnega dodajanja sveže (rahlo alkalne) vode kljub dodajanju kislin nobenemu bazenu ne uspe znižati pH vrednosti na optimalnih 7,2 - 7,3, kar pomeni, da kloriranje take vode ni optimalno. Po drugi strani pa plinski klor oksidira zgoraj navedne organske nečistoče t.i. "vezani klor" ali kemične kloramine, ki dražijo sluznice oči in dihal in tri-

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

halogenmetane, od katerih so nekateri kancerogeni, nekateri pa mutageni. Ker veliko fil-trskih naprav v naših bazenih ne deluje optimalno, gre precejšen del opisanih nečistoč, skupaj z mrtvimi in živimi mikroorganizmi v kanalizacijo.

2. Dokaj velik ekološki problem pa je relativno visoka temperatura odpadne vode, ker pospešuje gnitje organskih nečistoč, razvoj mikroorganizmov in veliko porabo kisika.

Rešitev navedene problematike ni težka in jo v razvitem svetu že dolgo uporablja. Spoznali so dragocenost (čiste) vode, zato jo tako tudi vrednotijo. V ZRN dosega cena vode (s kanalščino) vrednosti 7-10 DM za 1 m^3 in v sosednji Avstriji ca 7 DEM za 1 m^3 into ne glede na to, ali je voda iz vodovoda ali lastnega vrelca. Zato tiste firme, ki imajo lastne termalne vrelce, s pomočjo toplotnih izmenjevalcev vodo izkoristijo samo energetsko in jo nato vračajo nazaj v kroženje; tisto, ki pa jo iztocijo zaradi na primer zdravilnih lastnosti, pa plačajo, kot bi plačali vodovodno vodo. Z navedbami cen vode v Nemčiji in Avstriji nimam namena oziroma zahteve po enakih cenah pri nas, kjer poslujemo pač po drugih pogojih, lahko pa služijo kot orientacija za prihodnost.

V takem režimu pa ni bazena, ki se ne bi pri porabi sveže vode obnašal racionalno, zato pa tudi ni toliko slišati o oporečnosti vodovodne vode kot pri nas, kjer ocenjujejo, da je oporečnih že blizu 70% zajetij vodovodne vode.

France Šolar, dipl. ing.

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

SISTEMSKA TEORIJA, VARSTVO OKOLJA IN VARSTVO NARAVE

Sistemska teorija nas uči, da moremo doseči globalno stabilnost na Zemlji samo na temelju dinamičnega ravnovesja vseh sestavin sistema. Poseben problem pa je, kako na osnovi tega naravovarstvenega spoznanja dosežemo primerno politično-ekonomsko ukrepanje. Študija The Limits to Growth Rimskega kluba iz leta 1972 je prvič v zgodovini zemeljske civilizacije postavila vprašanje o smiselnosti industrijskega razvoja, ki temelji le na "rasti in razvoju" kot edinima dejavnikoma. Študija temelji na svetovnem modelu, predstavljenem s petimi globalnimi parametri (prebivalstvo, gospodarstvo, naravni viri, hrana in onesnaženost okolja). Ob upoštevanju omejitvenih dejavnikov študija napoveduje za obdobje do leta 2100 več bolj ali manj katastrofnih scenarijev (hipotez) razvoja Zemlje in njenih regionalnih enot. Tudi novejša študija Beyond the Limits iz leta 1992 ponovno napoveduje črnogledo vizijo, če vsi takoj ne pristopimo k sonaravnemu razvoju vseh človeških dejavnosti. Neka družba je uravnotežena in se razvija sonaravno takrat, ko je zagotovljen eksistenčen razvoj vsem generacijam približno v enaki meri.

Spremembe klime, povečevanje luknje ozonskega plašča, kisel dež, erozija tal in izguba raznovrstnosti življenja so globalne grožnje našemu skupnemu okolju. Grozi nam izguba kritičnih področij za proizvodnjo in porabo na celotni zemeljski obli. Ker ti naravni viri predstavljajo osnovne pogoje za življenje na Zemlji, so se s tem zatresli tudi temelji modernih industrijskih družb. Posledice klimatskih sprememb se kažejo, med drugim tudi pri nas lokalno, kot nestalno vreme z hitrimi spremembami, povečano število poplav, požarov in zemeljskih plazov, spremenjen nivo oceanov (tudi Piranskega zaliva) zaradi taljenja ledenikov, sprememba režima podtalnice, kar se bo pokazalo v izdatni eroziji tudi naših kmetijskih zemeljišč in še s številnimi drugimi učinki.

Realsocialistična strategija "razvoja" Slovenije v polpretekli dobi nas je pripeljala predvsem do energetsko in surovinsko potratne industrije ter do prevelikega nasilja nad slovenskim prostorom. Kot rezultat tega razvoja je sledila ekonomska, ekološka, predvsem pa moralno-etična družbena kriza, katere posledice boleče čutimo na naši koži še danes.

Brez skrbi za kakovost okolja ni gospodarskega razvoja in ni poti v Evropo. Če bi gospodarskim izgubam zaradi onesnaževanja (v mnogih slovenskih regijah so degradacijski procesi že kritični) prišeli še povečane stroške za zdravstvo in ocenili, zaradi zmanjšanja zaščitnih in samogenerativnih sposobnosti okolja znižane globalne nosilne kapacitete slovenskega prostora, bi dobili realno sliko našega razvoja. Torej je treba z ustreznou novo strategijo o varovanju in razvoju okolja (le-ta mora temeljiti na sprotnjem spremljanju vseh ekološko najpomembnejših dejavnikov in na ustreznih zakonodajih) ustvariti temelje, na katerih bo mogoče okolje ohraniti v ravnovesju in ga oblikovati tako, da bo primerno za harmonično življenje človeka in vseh drugih življenjskih vrst na Zemlji.

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

Menim, da sta sodobna teorija in praksa razvoja neke družbe v veliki meri združljiva s konceptom sonaravnega razvoja družbe. Medtem ko tudi neoklasicistična ekonomska teorija obravnavava varovanje narave kot "motnjo tržišča" in s tem kot nestabilnost, pa trajni pristop teoretično in praktično dokazuje, da je mogoče sinergistično povezati gospodarsko rast, varovanje okolja in socialno politiko (to pa pomeni vsaj ohranitev delovnih mest in ustrezno socialno varnost) v obliki tako imenovane ekološke modernizacije, ki optimira opazovani sistem predvsem s stališča ekonomskeh in ekoloških parametrov.

Na temelju globalnih značilnosti dosedanjega razvoja na Zemlji se zdi, da prevladuje pesimističen pogled, a sonaravna družba je še vedno mogoča. Potrebujemo le mednarodno soglasje, da privedemo opisano transformacijo do cilja. Mednarodna konferenca o klimatskih spremembah leta 1995 v Berlinu je pokazala popolno neuglašenost navzočih in divergentna razmišljanja sodelujočih. Ne smemo dovoliti, da ves klimatski sistem postane nestabilen samo zaradi emisij tako imenovanih toplogrednih plinov.

Že mednarodni panel o klimatskih spremembah je leta 1990 postavil trdno zahtevo: zmanjšanje tovrstnih emisij za 60% v 40 letih. Nekatere revnejše, toda velike države, kot so to na primer Kitajska, Mehika in Indonezija, ne smejo kopirati zgodovinskega vzorca razvoja že razvitih držav, ki je popolnoma nesonaraven. Njegova značilnost je na primer visoka materialna in energijska intenziteta na enoto proizvoda. Če bomo pomagali tem državam pri pravilnem razvoju, bomo marsikaterje probleme, ki bodo nastopili v prihodnosti, rešili že mnogo prej.

Nova sonaravna družba bo delovala po novih ekonomskeh zakonitosti. "Nov" dobiček ne bo samo rezultat tržnih zakonitosti, ampak se bodo v njem zrcalili okoljevarstveni vidiki proizvodnje in porabe. Seveda bo manjši zaradi večjih "stroškov". Pravila novega ekotržnega reda moramo definirati za vse gospodarske panoge na novo. Seveda se bodo posamezna podjetja moralna prilagoditi temu novemu režimu, ki bo predstavljal neke vrste sožitje med trgom in ekologijo in bo ključno vprašanje uspešnosti razvoja posameznih podjetij.

Kot znamenja upanja lahko sprejmemo dejstvo, da človeška bitja spadajo med najbolj prilagodljiva na Zemlji. Po drugi strani pa se informacijske tehnologije razvijajo zelo hitro in če jih pazljivo uporabimo, lahko pripomorejo k reševanju krize. V to področje prištevamo računalniško pomoč pri odločanju, programske pakete za prostorsko dinamično modeliranje, kot je to na primer GIS, časovne zaporedne serije oddaljenih posnetkov, paralelno procesiranje in super računalniki.

Pri tem pa absolutno potrebujemo mobilizacijo predvsem mladih ljudi, vlade, izvoljenih poslancev, NGO-jev, industrije, izobraževanja, znanosti, umetnikov in medijev - praktično vsako poro družbe, da bi lahko izpeljali transformacijo k sonaravni družbi. To pomeni seveda tudi naravi - prilagojen sistemu družbenega računovodstva (SDR) kot nov ekosocialni kompas, spremembo javnega mnenja in posledično nove politike za ekosocialno družbo. To so praktični pogoji za skupno sonaravno prihodnost na planetu Zemlja.

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

Naša družba je torej uravnotežena in se trajno razvija takrat, ko je vsem generacijam zagotovljen približno enak eksistenčni razvoj. Koncept trajno uravnoteženega sonaravnega razvoja bo seveda posledično determiniral tudi novo slovensko družbo: novo gospodarstvo, nov miselni vzorec, novo etiko, moralo in kulturo. Lahko samo upamo, da bosta svet in Republika Slovenija izbrala pravilno usmeritev in se napotila po poti trajno uravnoteženega sonaravnega razvoja. Dajmo svoj prispevek k realizaciji tega cilja!

dr. Marjan Vežjak

Sonaraven
gozd

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

POMEN ZAŠČITE NARAVE IN UREJANJA OKOLJA ZA NACIONALNO VARNOST IN NEKATERA ETIČNA VPRAŠANJA

Varstvo narave in okolja ima štiri značilnosti in usmeritve:

- pomeni preventivno zaščito narave in smotorno urejanje človekovega okolja,
- predstavlja sodobno gospodarjenje z naravnimi viri in vrednotami,
- izraža skrb in odgovornost za obrambo domovine oziroma narodovega ozemlja,
- in dopolnjuje civilizacijske pridobitve z okoljsko etiko in spoznanji.

Pred obravnavanjem teh štirih vidikov je potrebno polistati po znanju in izkušnjah dosedanjega razvoja. Narava je omogočila slovenskemu narodu, da se je ohranil na najbolj pomembnem delu prvotno naseljenega ozemlja, čeprav so mu ga sosedje trgali kos za kosom, zlasti v alpskem svetu. Ljudje so se borili za zemljo v vseh sistemih doslej, v tem stoletju pa predvsem v obeh svetovnih vojnah in v zadnji - vsiljeni osamosvojitveni vojni. Ker je ozemlje Slovenije na strateško izpostavljeni legi (Sredozemlje-Srednja Evropa, fronta v 1. svetovni vojni in na koncu 2. svetovne vojne), so o usodi našega ozemlja oziroma meja odločale velike sile. Tudi danes imamo še nedomirano južno mejo. V dosedanji obrambi svojega ozemlja se je slovenski narod soočil s tujo vojaško silo in s političnimi pritiski, zato je potrebno zagotoviti zanesljivo obrambo, katere klijunčni dejavnik so ljudje in predstavniki naroda tako pri varovanju suverenosti države in zagotovitvi mednarodnega jamstva zanje kot pri zagotovitvi pogojev za preživetje. Pomembna opora so dobri sosedski odnosi in ugled Slovenije v Evropi oziroma v svetu.

POMEN ZAŠČITE NARAVE IN UREJANJA OKOLJA

Človek je del narave in vsaka slabitev narave ga ogroža. Tega se mnogi ljudje in nosilci dejavnosti premalo zavedajo in tudi ne tega, da je večina hudih bolezni, ki nam povzročajo veliko škodo, povezanih z okoljem. Po ocenah Svetovne zdravstvene organizacije jih okoli 25% povzroča onesnažen zrak in 30% drugi vplivi okolja, 35% pa neustrezna voda, hrana in navade. Čeprav so naše razmere nekoliko drugačne (pri nas so velik problem različne nesreče in nasilje) moramo z zaskrbljenostjo ugotoviti, da onesnažen zrak in vode, nerazumno ravnanje s kemikalijami ter nevarni in neustrezno odstranjenci odpadki zelo poslabšujejo ali ogrožajo naravo. Čista voda v naravi, zdravi gozdovi in sonaravno pridelovanje hrane so trije bistveni pogoji za preživetje!

V vseh teh pogledih si zelo zmanjšujemo osnovo za zdravo življenje; tudi takojšnje prenehanje onesnaževanja okolja ne more kmalu vrniti povsem varnih razmer, ker so škodljive snovi marsikje nakopičene. Zelo poučen primer je Krupa: leta 1983 so odkrili škodljive učinke uporabe PCB, pa še vedno, kljub sanacijam, odkrivajo kontaminiranost vode in s tem tudi večjo ogroženost ljudi! V tleh in vodi (podtalnici) so različni strupi in težke kovine. Druga nevarnost je

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

sevanje oziroma nezgode z viri sevanja, ki pretijo z zahoda in vzhoda, ker se širijo k nam z zračnimi tokovi.

Izkušnje iz 2. svetovne vojne še vedno veljajo. Toda ne gre le za obrambo pred agresijo, temveč še za dvoje drugih, enako pomembnih okoliščin, zaradi katerih potrebujemo varstvo narave in okolja; živimo na potresno nevarnem ozemlju in na tranzitno zelo izpostavljenem območju. Večji potres lahko povzroči razdejanje, podobno vojnemu, in tedaj bi čutili vse posledice neustrezne organiziranosti in pripravljenosti. Zdravstvena oskrba je odmaknjena od ljudi v večje ustanove, številni lokalni vodni viri so še oporečni, energetsko oskrbo nam zamaje že večje sneženje ali poplava, končno pa je lahko tudi nastanitev in oskrba večjega števila ljudi zelo resen problem!

Kar 44% našega ozemlja je kraškega, imamo približno 370 hudourniških območij in 7000 plazišč, mnoge komunikacijske poti in nasilja moramo varovati pred poplavami.

Promet se bo nedvomno še razvijal in v evropskem objemu ne bomo mogli odvračati tranzitnih tokov, ker podalpski vzporedni in čezalpsi poldnevni tokovi celo pomenijo prednosti za evropsko dogajanje. Z njim se bo povečala ogroženost okolja in ljudi: več bo prevozov nevarnih snovi in s tem potencialno več onesnaženja in hudih nezgod.

Posebej moramo opozoriti, da poleg energije, ki je potrebna za vsakdanje življenje ljudi in države, stopnjuje zahteve po energiji za ogrevanje v hladni polovici leta in rastoči promet. V tem pogledu smo večinoma odvisni od uvoza; vprašanje je, kaj bi nastalo s prekinjivo dobavo zemeljskega plina in tekočih goriv. Energetika je osnova našega delovanja, če bi prišlo do energetskih težav, bi bilo izrazito prizadeto izvozno gospodarstvo, a tudi drugo.

Centralizacija odgovornosti za vse te probleme, neustrezna vloga vodnega gospodarstva, pomanjkanje regionalizacije, ki jo zahtevata pokrajinska pestrost ozemlja, nedorečena strategija razvoja in nerazvitost lokalne samouprave so razmere, ki zahtevajo kritičen odnos.

Združeni narodi od 1987. leta spodbujajo okoljevarstvene aktivnosti zaradi znakov sprememb planetarnega podnebja. Te spremembe pomenijo: bližajoč se nevarnost poplave naseljenih obalnih teras, stopnjevanje kontrastnosti vremenskih pojavov in postopno širjenje subtropskih vplivov tudi nad naše pokrajine. To pomeni stopnjevanje sušnih obdobij, pomanjkanje vode in tudi širjenje prenašalcev bolezni, morda celo selitvene tokove. Lahko rečemo, da je njihov predznak povečan transport in spremicanje tržnih razmer: žito ne bo več dosegljivo na tržišču in tedaj bomo čutili posledice izgubljene kmetijske zemlje. Ta je skozi stoletja nastajala z obdelovanjem in se je ne more več enostavno pridobiti z novimi posegi v gozdove, preveliko izkorisčanje plitvih tal (glede na ogromne odvoze pridelkov in skrajno počasne naravne procese nastajanja prstii) pa problem še povečuje.

Posebej moramo podčrtati pomen varovanja biotskega bogastva: gozdovi so naša glavna gvenska banka, kajti kmetijstvo temelji na priseljenih in zelo občutljivih maloštevilnih rastlinah. Pragozd je najbolj popoln ekosistem. Tisočere rastline v gozdovih uporabljamo v zdravstvene in pre-

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

hranske namene. Pomembno je tudi živalstvo. V gozdovih izvirajo vode. Nekaj podatkov, ki vse to poudarjajo:

- na ozemlju Slovenije je popisanih približno 23.000 vrst, med katerimi je vsaj 800 endemov (300 podzemskih), toda veliko več vrst je še nepopisanih;
- kar 95% biotske raznovrstnosti je na kraškem ozemlju, ki je zelo občutljiv;
- na našem površju je približno 50 vrst kamnin in kakih 800 tipov tal (prstii);
- 44% ozemlja je ogroženega zaradi erozije, vedeti pa moramo, da so naše reke hudozniške (pretok na Soči se giblje med 4,6 in 664 m /sek!);
- zaradi onesnaženega ozračja je 22,4% drevja obolelega: osutnost iglic ali listja znaša nad 25%; v gozdovih je veliko odmrlega drevja.

VARSTVO OKOLJA KOT GOSPODARJENJE Z NARAVNIM BOGASTVOM

Varstvo okolja je v bistvu odziv na posledice onesnaževanja okolja in s tem povezano obolevanje tako narave kot ljudi. Nedvomno se zahteve za preprečevanje škodljivih pojavov hkrati napotilo na razumnejše gospodarjenje tako s skupnimi dobrinami kakor uporabe snovi ali postopkov, ki škodijo okolju in ljudi ogrožajo. V novih družbenih razmerah, ko se dosledneje uveljavljajo tržne zakonitosti, s tem pa se postopno (ali naj bi se) zmanjšuje vpliv države na gospodarjenje, postaja pomembno, da se pri gospodarjenju upoštevajo vsa okoljska pravila - fizična, ekonomska in etična. V demokraciji imamo neprimerno večje število podjetij kot prej. Če se poslužim podatkov iz Gospodarskega vestnika (št. 35, 5.9.1996, str. 5), naj opozorim na številna slabo stoječa podjetja, ki nimajo sredstev za reševanje perečih okoljskih problemov. Samo v kovinski stroki je s tem prizadetih 60.000 delavcev, ki ne morejo reševati problemov niti v podjetjih niti doma. Podjetja propadajo in vznikajo nova. Razumljivo je, da lahko samo vključitev okoljskega gospodarjenja v vse ekonomske enote uresničuje cilje varstva okolja: to velja za podjetja ali zadruge, ustanove in gospodinjstva. Še en dokaz je: noben zakon ni uresničljiv, če se ne uresničuje v teh enotah in če tam niso za to na voljo potrebna sredstva! Tudi v vojnih ali potresnih razmerah ali ob drugih nesrečah velja isto; rezerve nikoli niso dovolj velike, da bi z njimi reševali vse izpade proizvodnje.

O GOSPODARJENJU Z NARAVNIM BOGASTVOM IN VREDNOTAMI

Gospodarjenje ima več vidikov. Prvi je nedvomno neposredni odnos vsakega dejavnika v okolju (posameznika, skupine, podjetja ipd.), da spoštuje zakone in okoljske etične norme, ki zaostrujejo skrb za naravo in za ljudi. Drugo pa je ohranjanje naravnih osnov življenja: gozdov, kmetijske zemlje in pitne vode. Tretje je racionalno gospodarjenje - od varčevanja z energijo in transportom do urejanja prostora (človekovega okolja).

Neposredni odnos do okolja temelji na spoznanjih in interesih. Glede spoznanj je treba ugotoviti, da še nimamo študij ranljivosti okolja in tudi ne okoljske razvojne strategije: to so kompleksne raziskovalne naloge, v katerih se okolje v razvojnem procesu obravnava sintetično in sinerget-

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

sko. Potrebujemo več ciljnih raziskav, te pa so omejene ali celo zapostavljene. Navadno se raziskuje šele, ko se pojavi investitor s programom ali projektom. Glede interesov pa je znano, da mnogi niso v skladu z okoljsko zaščito. Zlasti podjetja prenašajo del svoje odgovornosti (z emisijami) na državo: ta naj rešuje vode, skrbi za sanacijo žarišč onesnaževanja, za reševanje posebnih in zlasti nevarnih odpadkov, za gradnjo prometnic ipd. Temeljno načelo je, da povzročitelj škode v naravi in okolju ali ljudem zanjo in za vse posledice odgovarja, toda tu nastopijo trije problemi. Ker ni ugotovljeno stanje pred nezgodo (niso dokončane raziskave okolja), včasih pa tudi ne storilec (zastrupljena voda odteče, povzročiteljev je več in njihov skupni učinek postane prevelik), je težko konkretno obtoževati. Sodni procesi trajajo predolgo in s tem se učinek sankcij zmanjša ali izniči. Končno pa se vse nekako prelije v izdatke prebivalstva.

Ob vseh posameznih dejanjih pa se dolgoročno kopijo posledice, ki so zelo neugodne. Tako Slovenija izgublja kmetijsko zemljo in moč kmetijstva. Samo v tem desetletju (petih letih) se je zmanjšal delež kmetijske zemlje od 43 na 39 in še manj odstotkov. S tem smo izgubili tudi veliko njiv. V treh desetletjih smo izgubili njivsko proizvodno osnovo, ki bi vsako leto dala hrano za milijon ljudi! Proizvodna osnova nam še vedno omogoča, da bi pridelali hrano za skromno oskrbo dveh milijonov ljudi, zato je treba odločno zavreti nadaljnje krčenje kmetijske osnove. Moč kmetijstva pa krha dejstvo, da dve tretjini kmetij zaradi majhnosti in pomanjkanja delovne moči ne moreta preživljati družin brez dodatnih virov prihodkov, seveda pa tudi ne prispevati hrano za druge (pridelke za trg). V družinah, ki imajo kmetijsko zemljo, pa še vedno živi 580.000 ljudi ali dobra četrtina prebivalstva.

Omenili smo že pomen gozdov. Njihovih lastnikov je 300.000, toda takšnih, ki zaradi kmečkega gospodarjenja potrebujejo gozdove, je le tretjina. Preveč je negospodarskih lastnikov. Nedavno mi je neka nova lastnica obširnih gozdov, ki se nikoli ni ukvarjala z gozdnim gospodarstvom (dedinja) rekla: "Ne skrbite - sekamo, prodajamo, živimo in potujemo." Dejstvo je, da je od prejšnjih gozdnih gospodarstev in ustanov ostalo le 41% zaposlenih, zato pa je tudi nega gozdom, razen v državni lasti, skoraj onemogočena. Prav nega gozdom in strokovno gozdarjenje pa je v nekaj desetletjih naše gozdove bistveno okreplilo in tako novi lastniki dobivajo mnogo več, kot so nekoč imeli njihovi predniki! V Sloveniji je delež gozdom v državni lasti odločno premajhen (zdaj še 30%, a predvideva se zmanjšanje na 20%!), še posebej, ker imajo gozdovi varovalno vlogo področij. Brez njih bi erozija in hudourniki kmalu zasuli doline ter uničili gozdove in kmetijstvo!

Voda povezuje vsa področja življenja: tudi v človeškem telesu prevladuje, tudi državne meje je ne morejo zaustaviti. Pri nas izhlapi okoli 70% padavinske vode, 20% pa odteče s potoki in rekami v morja, 10% pa vsrka zemeljsko površje. Zato vremenske spremembe tako vplivajo na stanje voda. Od vseh površinskih voda je naravno čistih le 2%; seveda so vode 2. kategorije (te v obdobjih večjih padavin prevladujejo) primerne za obstoj vodnega življa in za namakanje polj, delno tudi za tehnološke potrebe, vsako nadaljnje poslabšanje pa je škodljivo. Odsekov rek in jezer s slabšo kakovostjo vode pa imamo veliko. Tudi čiščenje odplak je še zelo skromno; od industrijskih odplak se nevtralizira 38%, popolno očisti pa 5% - in 69% odplak gre naravnost v vodo-

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

toke, 29% pa v javno kanalizacijo. Naše hudourne reke sperejo v akumulacijska jezera (Moste, Mavčiče, Zbilje idr.) veliko mula in proda, kjer se nabirajo tudi škodljive snovi. Tako se kakovost vode toliko poslabša, da ni primerna celo za elektrarne, kaj šele za drugačno rabo. Evtrofikacija jezer dokazuje prisotnost umetno vnesenih snovi. Najhuje pa je, da tudi podtalnica ni več nepri zadeta; iz nje dobimo več kot polovico vodovodne vode. Številni vodni viri so oporečni. Nimamo bilance izkoriščanja vode in oskrbe prebivalstva z zanesljivimi vodnimi viri, dajemo pa koncesije na podlagi parcialnih presoj.

Med sekundarnimi gospodarskimi dejavnostmi je treba posebej opozoriti vsaj na tri. Energetika je v svetu v razvoju, hkrati pa se ukvarja z dilemami glede jedrske energije, onesnaževanja s fosilnimi gorivi, energetskih kriz in še nerešenih vprašanjih o perspektivi naslednje energetske razvojne stopnje (izkoriščanje sončevega sevanja, vodila in razvoj nenevarnih tehnologij). Temeljno pravilo je varčevanje z energijo oziroma učinkovitost uporabljene energije. Za Slovenijo, ki večino energije uvaža, poraba pa še vedno raste (in bo še bolj s prometom), so raziskave novih energetskih možnosti strateškega pomena z ekonomskega in tudi obrambnega vidika. V to sedaj še premalo vlagamo! Strategija gospodarskega razvoja Slovenije (Poročevalec DZ št. 19/1995) to področje dobro obravnava: v neugodnih razmerah bodo zelo dragocene male hidroelektrarne, ki ne prekinjajo vodotokov, pri gradnji objektov pa je pomembno uvajati racionalne in zanesljive sisteme ogrevanja.

Z gospodarskega in obrambnega vidika je nadvse pomembno pridobivanje kakovostnih kovin ter delovanje kovinske in strojne industrije. Ta sektor je zelo pomemben za narodno gospodarstvo in izvoz. Strojogradnja izkorišča komaj dobro polovico svojih zmogljivosti, predelava kovin pa do 60%, proizvodnja teh sektorjev pa je upadla na komaj petino tiste iz 80-ih let! TAM, Metalna, Litostroj itd. imajo veliko vlogo in veliko težav. Pogrešamo obdelavo tega področja v Strategiji gospodarskega razvoja Slovenije (Poročevalec DZ 19/1995).

Z okoljskega in gospodarskega vidika je pomembna tudi kmetijska industrija. Na tržišču je kemi-kalij na pretek in kemizacija okolja (akumuliranje škodljivih snovi v tleh in vodovju ter prenašanje v hrano) je zelo kočljiv pojav. Zmogljivosti te panoge so izkoriščene le približno 42%, v svetu pa to področje odpira mnoga nova delovna mesta. Toda ob tem ostaja velika nevarnost, ker je težko nadzorovati kakovost in lastnosti mnogih izdelkov, saj proizvajalci skrivajo sestavo snovi. Poleg tega ostaja odprto vprašanje skladiščenja in transporta nevarnih snovi. Za to bi potrebovali poseben nadzor in tudi spremljanje vsakega transporta nevarnih snovi. Zato naj ima oddelek civilne zaščite v Ministrstvu za obrambo vso podporo pri uvajanju preventivnih ukrepov.

Ob dopuščanju vseh tržnih vplivov je potrebna zaščita pridelovanja hrane, reje živine in proizvodnje tistih sredstev, ki so nujne v kriznih časih (oskrba zdravstva, osnovna oskrba prebivalcev), in sicer na sonaravnih osnovah. Na podlagi regionalnih bilanc in zalog lahko priprava takih dokumentov temelji le na okoljskih varstvenih načelih.

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

NEKATERA ETIČNA IN VARSTVENA VPRAŠANJA

Ko se govorja o varstvu okolja in strategiji razvoja je pomembno zagotoviti skrbne raziskave o naših razmerah z vidika samooskrbe, varnosti in ohranjanja narave. Nekaj pravil pa je koristno upoštevati:

- čeprav se prilagajamo normativom in ureditvi v Evropski uniji ter osvajamo vse sodobne dosežke, moramo izhajati iz naših razmer in se ne smemo v vsem zgledovati po velikih državah: majhna skupnost mora na izviren način skrbeti za svoj obstoj;
- prav zato se moramo zavzemati, da bo združena Evropa nastajala kot skupnost enakopravnih kultur oziroma narodov, kar morajo podpreti tudi ekonomski in obrambni sistemi oziroma ureditev;
- pomembno je zgraditi regionalni sistem usklajevanja razvoja in podpirati lokalno samoupravo, ker s centralnim urejanjem ni mogoče upoštevati pokrajinske različnosti, brez angažiranja širokih plasti pa ni mogoče zagotoviti demokracije in zanesljive obrambe;
- vodnemu gospodarstvu in oskrbi z vodo je treba zagotoviti prednost v vseh načrtih; tako kot za hrano in energijo so potrebne tudi bilance vode;
- okoljsko izobraževanje in vzgoja je še vedno premalo razvito, predvsem še ni dorečena okoljska etika;
- skrb za mladino je izjemnega pomena, zasnovana mora biti na širjenju znanja (da se prevlada paraznanost) ter celovitosti glede na šolske, zunajšolske, društvene (amaterske - od naravoslovnih do tehniških, kulturnih in športnih) in družinske možnosti, ki sedaj slabijo;
- pomembne pa so tudi vse organizirane okoljske dejavnosti.

Zato bi na koncu poudaril naslednje temeljne naloge:

- a) najprej se mora izdelati program nalog za razmere, če bi državo prizadel potres z uničujočimi posledicami ali velika jedrska katastrofa; verjetno ta program pripravlja Ministrstvo za obrambo - oddelek civilne zaštite, vendar je pomembno, da bi sodelovali vsi resorji in vse občine; gre za nastanitve, zdravstvo, oskrbo s pitno vodo, hrano in energijo ter promet;
- b) naš energetski primanjkljaj (70% uvoza) in dejstvo, da je sedanja energetika nasploh prehodnega značaja (kako nadomestiti jedrsko energijo, ker prehajamo v čas, ko bo treba ukinjati neštete jedrske elektrarne, nova generacija varne energije pa še ni dostopna), narekuje intenzivne raziskave in prizadevanja za izkorisčanje sončne energije in vodnih virov; v tem pogledu bi morali zelo skrbno gospodariti tudi z gozdovi (sedaj od tega odstopamo!);
- c) enako pomembna naloga je očiščenje vodovja, to pa pomeni preureditev industrije in tudi drugačno gospodarjenje z infrastrukturo nasploh; za oskrbo z vodo nimamo bilance ne v dokaj ugodnih, še manj pa v skrajno neugodnih razmerah; že sedaj niso ljudje povsod oskrbljeni z neoporečno pitno vodo, podtalnica se poslabšuje in vodozbirna območja niso zavarovana;

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

- č) potrebno je bistveno izboljšanje informacijskega sistema in dejavnosti, ki dvigajo moralo, krepijo ozaveščenost in utrjujejo lokalne povezave ljudi;
- d) nov družbeni sistem povečuje strukturiranost družbe, zato je potrebna skrb za ljudi, kajti pomanjkanje te dviga negotovost in upornost pri prizadetih slojih.

Premalo poznam obrambne napore, ki jih cenim. Če so morda bolj namenjeni ustvarjanju vojaške moči kakor skrbi za okolje, bi bilo treba na to opozoriti, ker je to soodgovornost drugih dejavnikov. Brez zdrave narave in varnega okolja, v katerem je pomembna ozaveščenost in usposobljenost ljudi, ni preživetja in tudi ne razvoja.

Prof. dr. Avguštin Lah

Žerjav - uničen gozd

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

NEPREMIČNA KULTURNA DEDIŠČINA KOT OGROŽENA PRVINA NACIONALNE, KULTURNE IN PROSTORSKE IDENTITETE

Iz vidika obravnavane teme je predvsem pomembno dejstvo, da se je v zadnjih letih povečala **zavest o pomenu dediščine kot temelja nacionalne in prostorske identitete**. Njenega pomena smo se posebej zavedli ob ustanavljanju lastne države.

Po **Ustavi R Slovenije** država skrbi za njeno ohranjanje in ustvarja možnosti za skladen civilizacijski in kulturni razvoj Slovenije (zadnji stavek prvega odstavka 5. člena). Določa, da morajo biti zakoni in drugi predpisi v skladu s splošno veljavnimi načeli mednarodnega prava in z mednarodnimi pogodbami, ki obvezujejo Slovenijo. (*) Ratificirane in objavljene mednarodne pogodbe se uporabljajo neposredno (8. člen). Vsakdo je dolžan v skladu z zakonom varovati naravne znamenitosti in vrednosti ter kulturne spomenike. Država in lokalne skupnosti skrbijo za ohranjanje naravne in kulturne dediščine (73. člen).

Posebno smo se pomena kulturne dediščine in posledic njene morebitne izgube zavedli ob vojni v neposredni soseščini, ko sta vojne grozote v javnih občilih predstavljala predvsem dva podatka - število človeških žrtev in število poškodovanih in uničenih objektov kulturne dediščine.

V spominu je še nepotrebna izguba Breginja in drugih biserov slovenske kulturne identitete ob naši zahodni meji, ki smo jo izgubili zaradi nepripravljenosti na naravne nesreče, zaradi neustrezne politike obnove in zapostavljanja strokovnih argumentov.

Kaj je nepremična kulturna dediščina?

Iskanje kulturne identitete je tesno povezano z ohranjanjem kulturne dediščine, varstvom avtentičnih vrednot in njihove sporocilnosti. Nosilci teh vrednot so lahko predmeti in dokumenti, shranjeni v muzejih in arhivih, ali prvine našega vsakdanjega okolja, prostorska oziroma nepremična kulturna dediščina, ki ji je namenjen pričujoči prispevek.

Nepremična kulturna dediščina so posamezni objekti, skupine objektov ali območja, katerih varstvo je zaradi njihovega zgodovinskega, arheološkega, umetnostnega, družbenega, etnološkega ali tehniškega pomena v javnem interesu. Kulturno dediščino prepoznavata služba varstva kulturne dediščine in o tem vodi uradno zbirko podatkov.

Predstavljajo jo arheološka, stavbna, memorialna, vrtnoarhitekturna in naselbinska dediščina ter dediščinska kulturna in zgodovinska krajina.

To so tudi **prostorske prvine**, ki dokumentirajo evolucijo dejavnosti oziroma dosežke človeka v določenem območju. Zato je dediščina **edinstveno, nenadomestljivo in neobnovljivo bogastvo**.

Kulturni spomenik je tista kulturna dediščina, katere varstvo je v javnem interesu zaradi njenega posebnega kulturnega pomena. To se odraža v posebnem odnosu do tega dela dela

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

dediščine, v zahtevnejšem načinu njegove obnove, v zahtevnejših prostorskih in drugih omejitvah. Za njih je po zakonu (Zakon o naravnih in kulturnih dediščinah, Uradni list SRS, št.1/81) predvideno posebno normativno varstvo z razglasitvenim aktom.

V R Sloveniji do 31.12.1996 razglašenih 6488 kulturnih spomenikov. Poleg tega je bilo 225 kulturnih spomenikov začasno razglašenih in je zanje razglasitev večinoma že potekla. Poleg teh je služba za varstvo kulturne dediščine ovrednotila večje število objektov, skupin objektov ali območij za kulturne spomenike, ki pa še niso razglašeni.

Med kulturnimi spomeniki so tudi objekti, skupine objektov ali območij, za katere naj bi imela država še prav poseben interes.

To so **kulturni spomeniki velikega ali izjemnega pomena** (21. čl. Zakona o naravnih in kulturnih dediščinah), ki jih sicer ni razglasil parlament, kot to predvideva zakon, so pa v prostorskih sestavilih veljavnega dolgoročnega plana R Slovenije za obdobje 1986-2000, dopolnjenih 1989, določeni kot obvezno izhodišče države, ki ga morajo občine upoštevati pri opredeljevanju svojih prostorskih planov.

Med spomeniki velikega ali izjemnega pomena imamo tri območja dediščinske kulturne krajine, ki so po merilu izjemne univerzalne vrednosti svetovno pomembne in se za njih pripravlja vpis na poskusno Listo **svetovne dediščine** pri UNESCO. To so Matični Kras, Idrija in Fužinarsko - studorske planine. Pri prvih dveh so razglašeni nekateri deli, zadnji pa je v sestavu Triglavskega naravnega parka, vendar se ne ureja po načelih varstva svetovne dediščine.

OBMOČJA PRISTOJNOSTI ZVEZE KULTURNIH ORGANIZACIJ SLOVENIJE

MEDOBČINSKI SVETI ZKO

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

Za državo so pomembni tudi kulturni spomeniki **v državni lasti** po Zakonu o lastnjenju spomenikov in znamenitosti v družbeni lastnini, do katerih bi se morala začeti obnašati kot dober gospodar in s tem dajati vzor pri skrbi za dediščino, kot to zahtevajo priporočila Sveta Evrope.

Sem sodijo tudi tiste zvrsti ali pozvrsti kulturne dediščine, ki so **posebej varovane z mednarodnimi pogodbami ali se na nju nanašajo resolucije in priporočila meddržavnih organizacij**, katerih član je Slovenija. Gre za tiste dele dediščine, ki so posebno pomembne ali/in ogrožene iz vidika vzpostavljanja enotne evropske politike varstva. Zapisana je v ratificirani konvenciji o varstvu evropske stavbne dediščine, podpisani konvenciji o varstvu arheološke dediščine, v številnih resolucijah in priporočilih Sveta Evrope, npr. o varstvu stavbne dediščine ob naravnih nesrečah, o varstvu kulturne krajine, o varstvu pred onesnaževanjem in kislim dežjem, itd.).

Kateri so cilji varstva nepremične kulturne dediščine?

Cilj varstva nepremične kulturne dediščine je trajna ohranitev tistih vrednot, zaradi katerih je bila priznana za dediščino.

Varstvo kulturne dediščine je ohranjanje vrednot oblikovanosti, materialov, izdelave, postavljenosti v prostor ter ožje in širše okolice. Varstvo kulturne dediščine, ki ni ovrednotena kot kulturni spomenik, je prevsem domena urejanja prostora in naslilj. Načeloma jo je potrebno ohraniti na mestu samem (*in situ*), v ustreznem velikem vplivnem območju, v katerem je potrebno preprečiti negativne vplive iz okolice na dediščino, ne sme se jih neustrezno rabiti, možni pa so le tisti posegi, ki prispevajo k trajni ohranitvi ali zvišanju vrednosti.

Varstvo kulturnega spomenika je njegovo ohranjanje v avtentični pričevalnosti, ki v primerih nekaterih kulturnih spomenikov obsega lahko tudi varovanje objekta, skupine objektov ali območja v celoti, neokrnjenosti in izvirnosti, dejavnost pa naj bi bila v skladu s spomeniškim značajem kulturnega spomenika. To lahko pri nekaterih kulturnih spomenikih pomeni tudi, da dejavnost služi le potrebam varstva in po potrebi konserviranju in restavriranju. Obojem odloča na osnovi konservatorskih argumentov pristojna služba za varstvo kulturne dediščine pri pripravi strokovnih osnov za razglasitveni akt ter podrobnejših smernic in pogojev za prostorske planske in izvedbene akte.

Posebna varstvena kategorija je varstvo kulturne dediščine v kompleksnih varovanih območjih, kot je **narodni, regijski ali krajinski park**. V njih naj bi zagotavili celovito ohranitev posebno pomembne naravne in kulturne dediščine, ob upoštevanju tudi drugih prostorskih vrednot območij in sineregetskih učinkov posameznih sestavnih delov.

Kakšno je stanje varstva?

Lahko rečemo, da naša nepremična kulturna dediščina, kljub temu, da spreminjamо odnos do nje in se bolj zavedamo njenega pomena, in kljub temu, da ni več neposredne nevarnosti (razen

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

naravnih nesreč) še vedno hitro **propada, se oskrunja in izginja**, kar v tem prispevku izpostavljamo kot osrednji problem.

V zadnjih desetletjih smo bili priče veliki negativni preobrazbi prostora, ki še vedno ni prekinjena in ki je glavni krivec za nepravilno vrednotenje in propadanje nepremične dediščine. Smo v času velikih posegov v prostor, npr. avtocest in pričakovanju novih, npr. gradnja hitre železnice, verige savskih elektrarn itd. ki zadevajo tudi ohranitev dediščine.

Varstvo zastaja zaradi neučinkovitega izvajanja urejanja prostora, nepopolne sistemske ureditve (sistemski zakoni, politike, nacionalni programi, strategije, finančni mehanizmi) in pomanjkljivega izvajanja obstoječih sistemskih rešitev.

Služba, ki skrbi za varstvo kulturne dediščine, je v zadnjih letih precej napredovala. Izpopolnila je evidence, informacijski sistem, inventarje, metode strokovnega dela na dediščini in njeno popularizacijo.

Dejstvo je, da je to premalo za učinkovitejše varstvo nepremične kulturne dediščine. Poleg kulturnih vrednot, s katerimi se predvsem ukvarja služba oziroma resor kulture, ima kulturna dediščina tudi gospodarske, socialne, izobraževalne in politične vrednote, ki so premalo ali neustrezno uporabljene.

Z rojemstvom nove države in njenim članstvom v mednarodnih organizacijah raste potreba po vključevanju varstva kulturne dediščine v mednarodni in svetovni kontekst in prevzemanje standardov varstva. Predvsem ga kot država še ne dosegamo na sistemski ravni, pa tudi na posameznih področjih, npr. varstvu stavbne in naselbinske dediščine na podeželju, prenove zgodovinskih jeder, varstvo industrijske, tehniške in gradbene dediščine, kulturne krajine itd.

Zakoni in drugi predpisi, še niso usklajeni z mednarodnimi pogodbami. Svetla izjema je leta 1994 sprejeti zakon o varstvu pred naravnimi nesrečami, ki upošteva kulturno dediščino kot posebno varovano prvino v skladu s priporočili Sveta Evrope o varstvu stavbne dediščine pred naravnimi nesrečami. Žal pa se omenjena priporočila ne upoštevajo v zadostni meri na izvedbenih ravneh.

Kako naprej?

Za varstvo nepremične kulturne dediščine je potrebno **integralno varstvo**. Integralno varstvo presega področje kulture in posega na različna področja (regionalni razvoj, urejanje prostora, stanovanja, turizem, kmetijstvo, javna uprava, finance, izobraževanje, obveščanje, itd.) in ravni (država, regija, občina). To so ukrepi, ki zagotovijo ohranjanje dediščine kot dela določenega okolja, njenou uporabo in prilagoditev potrebam družbe.

Država bo poleg sistemskih ukrepov integralnega varstva moral zagotoviti posebne ukrepe za varstvo tistega dela nepremične kulturne dediščine, za katere ima država poseben interes.

Izjemno pomembno je povezovanje različnih resorcev v okviru vlade na vprašanjih varstva nepremične kulturne dediščine kot nalogi nacionalnega pomena, kar še ni zagotovljeno.

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

vzbujanja interesa javnosti od šolskih let naprej in demonstriranja enotnosti kulturne dediščine in vezi med arhitekturo, umetnostjo, tradicijo in načinom življenja na evropski, nacionalni in regionalni ravni.

V postopku sprejemanja je **evropska konvencija o varstvu arheološke dediščine (dopolnjena in spremenjena)**, katere zahteve bo prav tako potrebno vgraditi v naš sistem. Cilj je varovati arheološko dediščino kot vir skupnega evropskega spomina kot sredstvo za zgodovinsko in znanstveno proučevanje. Konvencija širi obseg varstva, zaostruje postopke prepoznavanja dediščine in varstvene ukrepe glede na staro konvencijo. Posebno poglavje se ponovno nanaša na integralno varstvo in prilagajanje postopkov urejanja prostora in naselij varstvu.

Varstvo nepremične kulturne dediščine je potrebno ustrezno opisanim izhodiščem upoštevati pri oblikovanju **prostorske politike in prostorskega plana države**. Pri tem je potrebno upoštevati načela racionalnosti, trajnosti, endogenosti, suverenosti in načelo najmanjšega še spremljivega poseganja, ki na eni strani upoštevajo dediščino kot omejitveni dejavnik, po drugi pa kot razvojni in prostorski potencial za razvoj določenih oblik dejavnosti, skladnih s cilji ohranitve dediščine. S tem naj bi bila zagotovljena ohranitev kulturnih vrednot dediščine in pravilna rabo njenih družbeno-gospodarskih potencialov.

Ministrstvo za kulturo
Uprava za kulturno dediščino
Lenka Molek, d.i.a.

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

KULTURA SOŽITJA

Naravovarstveno izobraževanje, to je ozaveščanje posameznika in s tem tudi naroda, naj bi potekalo v smeri razumevanja sodobnih sestavin, ki predstavljajo celotno strukturo in delovanje neke družbe. Za tovrstno delo so poklicane vladne, predvsem pa nevladne organizacije, skupaj z ozaveščenimi posamezniki. Skupno pa je sodelovanje in uresničevanje nove iniciativne delovanja - kulture sožitja.

Ko bo posameznik kot del neke celote dojel obseg in težo problematike preživetja vsega človeštva, mu bo postalo jasno, da za rešitev prebivalcev Zemlje ne zadostuje delo dosedanjih tradicionalnih ustanov. Izkazalo se je, da še do danes niso bile sposobne rešiti kompleksnih problemov, ki težijo posameznika: siromaštva, propadanja okolja, nezaupanja, brezposelnosti, brezglavega uničevanja surovin, pandemij, odtujenosti, zasvojenosti, kriminala, terorizma, vojn itd.

Pred nami je vedno večji globalni izziv - nacionalni in mednarodni, ki ga prinašajo problemi, vezani na zaloge naravnih surovin, rast človeštva, pridelave hrane, industrijsko proizvodnjo in osnaževanje okolja. U Tant, generalni sekretar Združenih narodov, je že leta 1969 svaril pred brezbrinjnostjo človeštva do nujnega medsebojnega sporazumevanja: "...sicer bomo iz dneva v dan bliže katastrofi". Resnično! Dokler problemov človeštva ne bomo gledali z globalne perspektive prostora in časa, tako dolgo se bomo vztrajno bližali polomu.

Do nedavnega je bil odnos človeka do narave predvsem v njenem izkoriščanju, njeno varovanje in negovanje pa mu je bilo deveta briga. To se je stopnjevalo do take mere, da smo lahko govorili o brezglavi zasvojenosti z uničevanjem okolja. Nastala praznina v zavesti posameznika zaradi nepovezanosti z naravo pa nekatere naravnost peha v drugo skrajnost - zasvojenost z mamilami, alkoholom, tabletami, v samomore, umore itd.

Kultura sožitja je mentalni model, ki mora s svojo izvirnostjo in ustvarjalnostjo vplivati na posameznkovo delovanje za preživetje vsega človeštva. Globalno ravnotežje bomo dosegli samo s pravilnim in hkratnim razvojem prihodnje ekološke in ekonomske stabilnosti. Na primer: spremeniti proces ekonomske rasti, ki poglablja neskladje med bogatimi in siromašnimi narodi; tehnološki napredok mora upoštevati družbeno stabilnost; mir, izobrazba, zaposlenost naj bodo vedno prisotni; skrb za zemljo, čisto in pitno vodo, biohrano, varovanje neobnovljivih prirodnih virov. Vse to naj bo poudarjeno v največji možni meri. Pa še to! Vsa energija, ki jo uporabljamo, se po zakonu termodinamike razprši v okolje kot toplota za kar se človeštvo še posebno trudi, hkrati pa se čudi klimatskim spremembam in njenim katastrofalnim posledicam.

Spoznanje je eno izmed osnovnih gonil človekovega delovanja in če dodamo misel, da je nezadovoljstvo pot k napredku, je še nekaj upanja, da bomo z odločnim brskanjem med vsakovrstnimi odnosi v svetu, ki se razvrščajo od popolnega neznanja do končnega spoznanja - nazadnje le pristali nekje na sredini. Danes že nekaj vemo o smeri in moči vzrokov in njihovih posledicah, ob

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

tem pa še vedno nimamo (globalno) točnih informacij. Na vsa vprašanja je mogoče pričakovati nešteto odgovorov. Da bomo prišli bližje resnici, se moramo pri sprejemanju neke informacije vselej vprašati: "Kdo to govori?" Kajti, posameznik ali različne združbe imajo tudi določene usmeritve, ki izhajajo iz preteklost, a niso vedno sprejemljive za druge.

Ko bomo delovali na način: VSAKDO LAJKO KJERKOLI IN KADARKOLI NAREDI ZA SOČLOVEKA ALI NARAVO POMEMBNO DEJANJE...., bomo pričeli iskati pozitivne cilje in vrednote najprej pri samem sebi! No, taka pa naj bi bila današnja vzgoja zanamcev. V nasprotnem primeru se bo pričelo človeštvo prepozno zavedati, da smo prebivalci Zemlje v splošni rasti in razvoju omejeni, nebrzdano hlastenje po materialnih dobrinah pa se bo sčasoma preselilo v vesolje, kjer se bodo nadaljevale tudi vanj prenesene vojne - za tako ali drugačno prevlado.

Jančar Ivan, strukturalist

SEG - Sekcija za kulturo

*Pravilno zgrajena in
dobro vzdrževana
gozdna vlaka*

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

OKOLJSKA VZGOJA IN NACIONALNA VARNOST

Znanost in izobraževanje sta gonalni sili gospodarskega razvoja in s tem temelj nacionalne stabilnosti in varnosti. Vzgoja za varstvo narave in okoljska vzgoja, vtkana v izobraževanje in šolski prostor pa je pomembna vzgojna komponenta dobrega izobraževalnega sistema.

O tem bi želela prispevati nekaj misli in idej. Seveda ne morem mimo dejstva, da naši učitelji in mentorji na šolah že sedaj razvijajo dobre projekte tako o okoljski vzgoji kot o raziskovalnih projektih v zvezi z zaščito in varovanjem okolja.

Izhajati želim iz osnovnega izhodišča, da mora biti varstvo narave v interesu vseh ljudi in države, ker bodo o učinkovitosti izobraževalnega sistema sodile šele prihodnje generacije. Zato je nujno, da vsakdo oborožen z ekološkim znanjem in zavestjo prispeva svoj delež glede na vlogo in delovnim mestom, ki ga v naši državi ima.

Čeprav s šolskimi programi nismo povsem zadovoljni glede vzgoje za varstvo narave, pa moramo priznati, da se predvsem v šolskem prostoru že marsikaj dogaja. To nam je dokazala tudi razstava Mladi ekolog, ki smo jo organizirali skupaj z SEG (slovenskim ekološkim gibanjem) v Cankarjevem domu ob koncu evropskega leta varstva narave. Namen razstave ni bil le predstavitev bogatega raziskovalnega in vzgojnega dela na področju okolja, ampak tudi motivacija in širjenje idej za dodatno ekološko ozaveščanje in delo z mladimi.

Pri prenovi osnovne šole in srednješolskih programov bomo lahko izhajali iz že sedaj postavljenih ciljev od vrtca navzgor, kjer sta okoljska vzgoja in vzgoja za varstvo narave procesa, ki se pričneta že v zgodnji mladosti otrokovega čustvenega doživljvanja narave. V osnovni šoli mora biti okoljska vzgoja sestavni del naravoslovnega in družboslovnega znanja, ki služi in razvija veščine ter spretnosti za reševanje problemov iz vsakdanjega življenja. V nižjih razredih spoznajo ekologijo kot vedo, ki proučuje naravo, v višjih razredih pa obravnavajo probleme, ki nastajajo zaradi uporabe različnih materialov in tehnologij. Tudi v naravoslovnih dejavnostih, ki so interdisciplinarno zasnovane, spodbujajo uporabo najrazličnejših metod raziskovalnega dela in s tem gradijo vrednote do uporabe okolja in skrbi zanj.

Razmišljati pa bi morali o modelu, kako z vsebinami povezati interdisciplinarno obravnavo klasično postavljenih predmetov.

Nobenega pomembnega ekološkega problema ne moremo niti približno rešiti z vidika ene same discipline ali predmeta. Šola pa seveda gradi na tem, vendar više ko gremo po tej lestvici, bolj je specializirana in bolj želi vsaka disciplina pristaviti svoj lonček in svoje sporočilo dati v čimborj sodobni obliki, s čimveč novih sodobnih znanj. Žal je povezovanje težko, včasih tudi strokovno vprašljivo. Seveda bo to potreбno uskladiti tudi s cilji preverjanja po končani osnovni šoli in na

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

maturi. Gre za skladno postavljanje kriterijev znanja, saj učitelji, starši in predvsem teoretiki posameznih disciplin želijo posredovati čimveč znanja in čim bolje. Vendar, kolikor jih poznamo, danes še niso pravilno povezani niti niso interdisciplinarno, delujejo v samostojnih "hišah" in so zelo disciplinirani. Upam, da bodo SNOVALCI KURIKULARNE STRATEGIJE V ŠOLSKEM PROSTORU delovali vsaj tako, da bodo spodbujali povezovanje, kajti to zahteva tudi življenje. Predlagam izobraževanje:

- o okolju, ki razvija znanje in razumevanje o vprašanjih okolja in življenja,
- izobraževanje prek okolja - okolje služi kot učno sredstvo, poudarek je na problemskem pristopu in raziskovanju,
- učenje za okolje - skrbi za razvoj osebne odgovornosti in skrbi za okolje, s ciljem spodbujati pozitiven odnos in dejanja.

Prav okoljska vzgoja je primerna za področje integracije učnih predmetov, ki sedaj posredujejo po vertikalni poti parcialne zakonitosti.

CELOSTNO VKLJUČEVANJE vzgoje za varstvo narave in okoljske vzgoje V VSEBINO IN VZGOJNO DELO ŠOLE z naravoslovnega in družboslovnega gledišča kot pomemben kriterij za nacionalno varnost:

1. Skupno načrtovanje ciljev za posamezno stopnjo, vrsto in tip šole
2. Določiti temeljne in aktualne vsebine, ki naj vključujejo:
 - a) ožje slovenske probleme na primer Kras (40% slovenskega ozemlja) v povezavi s transportom in varovanjem okolja, energija in alternativni viri, zdrava prehrana,
 - b) širše svetovne globalne okoljske probleme, kot so na primer ozonska luknja, topla greda...

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

Okoljska vzgoja in varstvo narave mora postati sestavni del:

- ciljev posameznega predmeta;
- vsebin posameznega predmeta;
- izvedba naravoslovnih dejavnosti kot primer interdisciplinarnega pristopa;
- postavljenih vrednostnih ciljev v okviru novega predmeta o etiki in vestvih;
- organiziranega vzgojnega dela šole (program šole v okviru letnih delovnih načrtov šole);
- ekoloških investicij v šole;
- drugih dejavnosti šole, kot odraz ustvarjalnosti, novih idej in akcij.

Nenazadnje je treba materialno in moralno podpirati projekte, ki povezujejo mlade v okviru države in širše, kot je na primer evropski projekt združenja za okoljevarstveno izobraževanje Evrope (FEEE) "EKOŠOLE" in projekt "MLADI REPORTER", kjer si mladi Evrope po INTERNETU izmenjujejo ideje.

prof. NADA PAVŠER

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

JEDRSKO TVEGANJE IN NACIONALNA VARNOST SLOVENIJE

Izkušnje 2. svetovne vojne in številnih povojskih vojaško-terorističnih napadov kažejo, da ostaja zastrupljanje in uničenje okolja (razen vojaškega ogrožanja in ogrožanja notranje varnosti) pomembna oblika aktualnega in potencialnega ogrožanja nacionalne varnosti. Najbolj pogosti dejanski in potencialni cilji vojaško-terorističnih okoljskih napadov so:

- vojaški objekti;
- energetski objekti (zlasti jezovi večjih hidroelektrarn, naftna polja, jedrske elektrarne, električni daljnovidni, transformatorji, termoelektrarne itd.);
- industrijski objekti, zlasti kemična podjetja;
- skladišča nevarnih odpadkov;
- večja mesta in velike zgradbe, postaje podzemnih železnic itd.

Vse to so objekti, kjer bi bile žrtve in ostale posledice napada največje. Med navedenimi cilji so zaradi okoljskih, gospodarskih in ostalih razlogov posebej izpostavljeni cilji teroristično-vojaških napadov veliki jezovi, kemijski obrati in jedrske elektrarne. Na svetu je približno 800 jezov, ki so visoki najmanj 15 metrov, v začetku leta 1995 pa je na svetu obratovalo 432 civilnih jedrskih reaktorjev s skupno močjo približno 340 000 MW. Podatki o številu vseh kemičnih podjetij na svetu niso sistematično zbrani, povemo naj le, da dela v kemijski industriji približno 9 milijonov delavcev. V svetu tudi po koncu tako imenovane hladne vojne ni prišlo do zmanjšanja možnosti jedrskega terorizma. Nasprotno. Po razpadu Sovjetske zveze se je povečalo prekupčevanje z jedrskimi snovmi, razvija se svetovna mreža organiziranega in skrajno brezobzirnega jedrskega - plutonijskega kriminala, število nezakonitih poskusov prodaje jedrskih snovi iz leta v leto narašča, s tem pa se dejansko povečuje tudi možnost jedrskega terorizma. Po letu 1973 je bilo zabeleženih po svetu 8 nasilnih akcij proti jedrskim elektrarnam. Tako so decembra 1977. leta štirje baskovski napadalci v času izgradnje z bombami poškodovali reaktorsko posodo in parni generator španske jedrske elektrarne Lemoniz. Hkrati pa je Izrael leta 1980 izvedel bombardiranje iraškega vojaškega jedrskega reaktorja. Nizki prelet letal takratne jugoslovanske armade nad Nuklearno elektrarno Krško leta 1991 pa ponovno potrjuje možnost, da so lahko cilji vojaško - terorističnega napada tudi v Evropi civilni jedrski reaktorji. V osamosvojitveni vojni leta 1991 smo se za las izognili letalskemu napadu na naša mesta in Nuklearno elektrarno Krško. Zaradi možnosti letalskega napada takratne jugoslovanske armade na Nuklearno elektrarno Krško v začetku julija 1991, je bilo obratovanje Nuklearne elektrarne Krško po nizkem preletu letal jugoslovanske armade dne 2.7.1991 začasno ustavljeno. Hkrati je takratno politično vodstvo Slovenije iz zaupnih virov v generalštabu jugoslovanske armade prejelo obvestilo o načrtovanem letalsko - raketnem napadu na Nuklearno elektrarno Krško, ki naj bi ob v primeru stopnjevanja vojaških aktivnosti v osamosvojitveni vojni sledil predvidenemu letalskemu bombardiraju Ljubljane.

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

Jedrski objekti, predvsem jedrske elektrarne, so cilji možnega terorističnega ali vojaškega napada zaradi dejstva, ker se ob poškodbri jedrskega reaktorja sprostijo ogromne količine radioaktivnih snovi, ki poškodujejo organizme in okolje. V primeru jedrske nesreče najvišje stopnje (7 stopnje) je radioaktivno ogroženo lahko tudi veliko večje območje, kot je območje celotne Slovenije, kar je žal praktično potrdila črnobiljska nesreča pred desetimi leti.

V Sloveniji so naslednji jedrski objekti: jedrski reaktor Podgorica, Rudnik urana Žirovski vrh, Nuklearna elektrarna Krško in začasni skladišči radioaktivnih odpadkov ter izrabljjenega jedrskega goriva ob Nuklearni elektrarni Krško. Manjše količine radioaktivnih snovi so tudi v Zavratcu, ki so bile v preteklosti celo ilegalno uskladiščene, brez vednosti lokalnega prebivalstva.

Teroristični napad na Nuklearno elektrarno Krško, ki bi lahko povzročil izpust velikih količin radioaktivnih izotopov, bi pri neugodni vremenski situaciji pomenil hudo in dolgotrajno radioaktivno zastrupitev dela ali celotne Slovenije in sosednjih območij. Tako je Ljubljana oddaljena od Nuklearne elektrarne Krško 75 km zračne razdalje, Zagreb pa le 40 km; mesto Krško pa je v neposredni bližini jedrske elektrarne.

Z vidika možnosti terorističnega napada na Nuklearno elektrarno Krško je potrebno poudariti, da so se po letu 1991 poslabšale geostrateške razsežnosti lokalcijske Nuklearne elektrarne Krško in s tem tveganost oziroma verjetnost terorističnega napada na jedrsko elektrarno; predvsem v primerjavi s časom, ko je bil podpisan takratni medrepubliški sporazum o lastništvu Nuklearne elektrarne Krško. Kljub določeni umirivti razmeri na območju nekdanje Jugoslavije, je jedrsko tveganje in možnost jedrskega terorizma še vedno prisotno. Za Slovenijo (20 256 km², 2 milijona prebivalcev) bi pomenila velika jedrska nesreča Nuklearne elektrarne Krško, ki bi bila posledica terorističnega napada, prebivalstveno in okoljsko, skratka nacionalno katastrofo.

Tudi zaradi izrednega porasta jedrskega terorizma povsod po svetu in brezobzirnosti teroristov (pojav "ljudi-bomb") postaja možnost terorističnega napada na Nuklearno elektrarno Krško bistveno večja. Možen teroristični napad na Nuklearno elektrarno Krško bi lahko bil namenjen Sloveniji (naj plača "krivdo" za razpad in ubijanje v nekdanji Jugoslaviji), še bolj verjetno pa sosednji Hrvaški. Med možne teroriste, ki bi napadli Nuklearno elektrarno Krško zaradi maščevanja Hrvaški, bi lahko bili posamezni prebivalci ali skupina ljudi srbske narodnosti, ki so v letu 1995 po hrvaški "Nevihti" zapustili hrvaško ozemlje. V primeru spora med Hrvati in Bošnjaki se bi možnost maščevalnega terorističnega napada na Nuklearno elektrarno Krško še povečala, možna pa je tudi mednarodna povezava z nekaterimi skrajnimi fundamentalističnimi islamskimi in ostalimi terorističnimi organizacijami ter jedrskimi kriminalci, ki že tihotapijo radioaktivne snovi iz območja nekdanje Sovjetske zveze. Umiritev političnega in vojaškega stanja na območju nekdanjih jugoslovanskih republik je tudi zaradi tveganja, povezanega z napadom na Nuklearno elektrarno Krško, življensko pomemben interes nacionalne varnosti Republike Slovenije, zato je tudi s tega vidika primera bolj aktivna vloga Slovenije.

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

Povečano jedrsko tveganje zaradi teroristične izpostavljenosti Nuklearne elektrarne Krško zahteva tudi spremembo pogodbe s Hrvaško, dokončno razjasnitev pravne nejasnosti v zvezi s možnostjo ter posledicami predčasnega zapiranja in, glede na delež jedrskega tveganja Slovenije, drugačno delitev celovitih stroškov vseh okoljsko-varstvenih posledic pridobivanja električne energije in zagotavljanja manjšega jedrskega tveganja. Dejstvo je, da je na ozemlju Slovenije razen Nuklearne elektrarne Krško tudi začasno skladišče radioaktivnih odpadkov in izrabljene jedrske goriva Nuklearne elektrarne Krško in Rudnik urana Žirovski vrh (RUŽV) v zapiranju. Hrvaška kot solastnik Nuklearne elektrarne Krško uporablja polovico proizvedene električne energije, a nosi nesorazmerno nizek finančni delež zagotavljanja jedrske varnosti, saj finančno ne sodeluje pri sanaciji zaradi zapiranja RUŽV, ki je do zapiranja oskrboval Nuklearno elektrarno Krško z rumeno pogačo. Prav tako ne plačuje stroškov za dekomisijo Nuklearne elektrarne Krško in gradnjo prihodnjega skladišča nizko in srednje radioaktivnih odpadkov. Z vidikom nacionalne varnosti Slovenije in medgeneracijske odgovornosti pa je skrajno neodgovorna (tudi moralno in etično) časovna zamuda pri zakonsko določeni obveznosti Slovenije o namenskem zbiranju za dekomisijo Nuklearne elektrarne Krško in gradnjo stalnega skladišča radioaktivnih odpadkov. Popolnoma odprto pa je vprašanje usode vseh večjih količin izrabljene jedrskega goriva, ki predstavlja tisto obliko jedrskega tveganja nacionalne in planetarne varnosti, ki bo v primeru take ali drugačne "dokončne rešitve" tisočletja tako ali drugače bremenila številne prihodnje generacije prebivalcev Slovenije oziroma planeta. Težave pri ekološki sanaciji RUŽV (na primer problematika jalovine - Boršt) kažejo, da zlahka pozabimo na skupno nacionalno odgovornost in kot skupni porabniki električne energije iz Nuklearne elektrarne Krško potiskamo vse večje breme okoljskih sanacij uporabe jedrske energije na pleča lokalnega prebivalstva. Ali

OBMOČJA PRISTOJNOSTI GOSPODARSKE ZBORNICE SLOVENIJE

OBMOČNE ZBORNICE

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

bomo to prakso uporabili tudi v Krškem? Zamude pri zbiranju sredstev za dekomisjski sklad Nuklearne elektrarne Krško so dovolj jasen namig, kako v praksi pojmujejo eno od temeljnih razsežnosti nacionalne (ne)varnosti! Priče smo dvojni morali, saj brezskrbno uporabljamo električni tok iz Nuklearne elektrarne Krško, nismo pa pripravljeni dovoliti, da bi v bližini naših domov nastalo skladišče jedrskega odpadkov.

Z odločitvijo o tako imenovanem miroljubnem izkorisčanju jedrske energije celo na potresno zelo aktivnem območju Brežiško - Krškega polja in v bližini večjih naselij se je generacija naših staršev kar v imenu številnih prihodnjih pokolenj odločila, da prevzame tako pozitivne (pridobivanje električne energije) kot negativne (jedrsko tveganje) posledice jedrske energetske politike. Prebivalcem in prebivalkam Slovenije po letu 2023, torej po predvidenem zaprtju Nuklearne elektrarne Krško, pa je prepustila le jedrsko tveganje (jedrska nesreča, jedrski teroristični napad, potres rušilne stopnje na seizmično aktivnem območju lokacije Nuklearne elektrarne Krško) in stalno, tudi finančno zahtevno skrb nadaljnega shranjevanja jedrskega odpadkov. Tudi za skladišče nizko in srednje radioaktivnih odpadkov je potrebno 300 let, da njihovo radioaktivno sevanje postane praktično zdravstveno nenevarno. Neuspel poskus zbiranja podpisov za izvedbo referendumu o predčasnom zapiranju Nuklearne elektrarne Krško prinaša z vidika nacionalne varnosti odločitev, da je za večino nas živečih polnoletnih prebivalk in prebivalcev jedrsko tveganje nadaljnega obratovanja Nuklearne elektrarne Krško in nadaljnja proizvodnja radioaktivnih odpadkov na še sprejemljivi ravni. Z vidika nacionalne varnosti je glede jedrskega tveganja oziroma njegovega zmanjšanja v tem trenutku zelo v ospredju:

1. zagotavljanje optimalnih finančnih, varnostnih in tehnoloških pogojev za varno obratovanje Nuklearne elektrarne Krško in takojšnja zaustavitev obratovanja Nuklearne elektrarne Krško ob vsakem povečanem jedrskem tveganju;
2. dosledno spoštovanje zakonskih določil o zbiranju sredstev za dekomisijo Nuklearne elektrarne Krško in gradnjo skladišča nizko in srednje radioaktivnih odpadkov ter iskanje ostalih možnosti za povečanje teh sredstev;
3. dogovor s Hrvaško, da kot porabnik polovice električne energije iz Nuklearne elektrarne Krško prevzame večjo finančno odgovornost pri zagotavljanju zmanjševanja jedrskega tveganja kot elementa nacionalne varnosti v zvezi s celotnim jedrskim krogom ter pri iskanju rešitve trajnega odlaganja radioaktivnih odpadkov in shranjevanja izrabljenega jedrskega goriva.

prof. dr. Dušan Plut, Oddelek za geografijo

Filozofska fakulteta v Ljubljani

državni svetnik, Državnega sveta Republike Slovenije

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

KRIMINALISTIČNI VIDIKI EKOLOGIJE IN VARSTVA NARAVE V SKLOPU VPRAŠANJ NACIONALNE VARNOSTI

Ogrožanje okolja je sicer res tudi policijski problem, vendar ne v prvi vrsti ali zgolj policijski problem, saj imamo v Republiki Sloveniji Ministrstvo za okolje in prostor, ki to področje zakonsko ureja. Iz statističnega pregleda kaznivih dejanj, ki ogrožajo okolje, prostor in naravne dobrine na področju Slovenije v obdobju od 1989 do 1995. leta je razvidno, da okolje in prostor v naši državi nista posebej ogrožena, saj tovrstna kazniva dejanja v celotnem številu vseh kaznivih dejanj predstavljajo le majhen delež, in sicer 0,23%.

V šestih letih je bil delež kaznivih dejanj ekološke kriminalitete največji v letih 1992 in 1993 (0,32% v celotni strukturi kriminalitete). Po upadu leta 1994 (za 0,14%) se je delež tovrstnih kaznivih dejanj leta 1995 znova povečal (na 0,23%). V Sloveniji je bila lani sprejeta tudi nova kazenska zakonodaja, ki natančneje opredeljuje ekološko kriminaliteto v 32. poglavju Kazenskega zakonika Republike Slovenije.

TABELA 1: Prikaz deleža kaznivih dejanj ekološke kriminalitete glede na vsa kazniva dejanja

DELEŽ KAZNIVIH DEJANJ EKOLOŠKE KRIMINALITETE GLEDE NA VSA KAZNIVA DEJANJA (%)								
	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	SKUPAJ
ŠTEVilo VSEH KD	39.967	38.353	42.250	54.085	44.278	43.635	38.178	300.746
ŠTEVilo KD EKOLOŠKE KRIMINALITETE	53	92	93	175	142	80	88	713
DELEŽ KD EKOLOŠKE KRIMINALITETE	0.13	0.23	0.19	0.32	0.32	0.18	0.23	0.23

Analiza obremenjenosti z ekološko kriminaliteto po posameznih UNZ-jih je pokazala, da je bilo med leti 1989 in 1995 največ kaznivih dejanj na območju UNZ Celje (131). Sledijo UNZ Ljubljana (105), UNZ Murska Sobota (93), najmanj kaznivih dejanj pa je bilo na območju UNZ Postojna (20).

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

TABELA 2: Prikaz kaznivih dejanj ekološke kriminalitete po območju storitve

OBMOČJE STORITVE	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	SKUPAJ
UNZ CELJE	6	7	13	45	31	19	10	131
UNZ LJUBLJANA	11	15	20	20	13	9	17	105
UNZ MURSKA SOBOTA	4	8	7	50	12	5	7	93
UNZ NOVO MESTO	8	21	13	18	8	8	12	88
UNZ KRŠKO	6	7	4	4	49	4	9	83
UNZ MARIBOR	9	11	8	19	9	9	9	74
UNZ KRANJ	3	7	7	9	8	6	7	47
UNZ NOVA GORICA	1	7	4	4	5	6	9	36
UNZ SLOVENJ GRADEC	2	2	3	3	4	9	5	28
UNZ POSTOJNA	3	4	3	3	3	1	3	20
SKUPAJ	53	92	83	175	142	80	88	713

Na področju ekološke kriminalitete bi izpostavili tri kazniva dejanja, in sicer:

- nezakonit lov po členu 343 KZ RS, ki je bilo v skupnem številu kaznivih dejanj od leta 1989 do 1995 udeležen s 385 kaznivimi dejanji oziroma 53,99%;
- uničenje gozdov po členu 341 KZ RS je bilo v skupnem številu kaznivih dejanj od 1989 do 1995 udeleženo s 181 kaznivimi dejanji oziroma 25,38%. (Zaradi spremembe ekonomskega sistema - denacionalizacije - je večje število novonastalih lastnikov gozdov posekalo svoje gozdove na golo in s tem dejanjem za določen čas uničilo gozdove oziroma povzročilo nevarnost vetroloma, snegoloma in plazov);
- onesnaževanje živiljenjskega okolja po členu 241 KZ SRS s 65 kaznivimi dejanji pa predstavlja 9,1% vseh kaznivih dejanj. To so kazniva dejanja, ki jih povzročajo razni subjekti z onesnaževanjem voda in okolja (razni izpusti strupenih odpadkov iz podjetij in tako dalje).

TABELA 3: Prikaz posameznih kaznivih dejanj ekološke kriminalitete

VRSTA KAZNIVIH DEJANJ	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	SKUPAJ
PROTIPRAVNO ZAVZETJE NEPREMIČNIN	1	6	1	1	2	1	8	20
UNIČENJE NASADOV S ŠKODLJIVO SNOVJO	1	1	2	/	1	1	1	7
UNIČENJE GOZDOV	8	6	11	49	79	7	21	181
NEZAKONIT LOV	30	59	54	109	45	50	38	385

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

VRSTA KAZNIVIH DEJANJ	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	SKUPAJ
NEZAKONIT RIBOLOV	2	/	3	4	4	1	/	14
PRENAŠANJE KUŽNIH BOLEZNI PRI ŽIVALIH	/	/	/	/	/	1	/	1
NEVESTNA VETERI-NARSKA POMOČ	/	/	/	/	/	1	/	1
ONESNAŽEVANJE ŽIVLJENJSKEGA OK-OLJA	9	14	7	8	6	13	8	65
ONESNAŽEVANJE PITNE VODE	1	1	3	2	3	/	2	12
ONESNAŽEVANJE ŽIVIL ALI KRME	1	5	2	2	2	5	1	18
RAZVREDNOTENJE OK-OLJA Z MOTORNIMI VOZILI	/	/	/	/	/	/	1	1
PROTIPRAVNO ODLAGANJE NEVARNIH SNOVI	/	/	/	/	/	/	2	2
MUČENJE ŽIVALI	/	/	/	/	/	/	6	6
SKUPAJ	53	92	83	175	142	80	88	713

Delež škode, povzročene s kaznivimi dejanji ekološke kriminalitete, je v letu 1992 znašal 0,29 celotne škode (18,88 milijona tolarjev), v letu 1993 0,21% celotne škode (24,16 mio SIT), v letu 1994 0,05% celotne škode (13,76 mio SIT) in v letu 1995 0,16% celotne škode (21,60 mio SIT). Škoda je zaradi menjave valute in inflacije upoštevana le od leta 1992 dalje.

TABELA 4: Prikaz deleža škode ekološke kriminalitete glede na vso škodo

DELEŽ ŠKODE EKOLOŠKE KRIMINALITETE GLEDE NA VSO ŠKODO (MIO SIT)				
VRSTA ŠKODE/LETÖ	1992	1993	1994	1995
CELOTNA ŠKODA	6.346,76	11.586,25	27.960,48	13.497,16
EKOLOŠKA ŠKODA	18.88	23.16	13.76	21.00
DELEŽ EKOLOŠKE ŠKODE	0,29	0,21	0,05	0,16

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

Najbolj zanimiva primera, ki ju je obravnavala kriminalistična služba, sta protipravno zavzetje nepremičnine in goljufije s posebnimi odpadki, ki vsebujejo nevarne snovi.

1. Leta 1994 je Planiški komite v nasprotju z Zakonom o varstvu okolja, Zakonom o Triglavskem narodnem parku in Zakonom o naravnem in kulturnem dediščini izdal ustno direktivo podjetju ONIKS Jesenice, da je zgradilo cesto čez travnik v dolini Tamar. Cesta je bila zgrajena za dovožanje snega od izvira Nadiže v Tamarju do skakalnic v Planici. Z zelenic, ki so najbolj naravno ohranjen predel zaključka te alpske doline, je bila odrinjena ruša in vrhnji sloj prstii v globini 0,35 m v dolžini 400 m. Na traso je bila nasuta večja količina gramoza zaradi utrditve ceste in na ta način bistveno in trajno spremenjena funkcija tal. Povzročena škoda oziroma stroški sanacije znašajo nad 2.000.000,00 SIT.
2. V tem primeru je bivši delavni inšpektor, ki je ustanovil lastno podjetje, s pridobljenimi referencami v letu 1995, uspel zavesti nekatera slovenska podjetja, da je registriran za uresničevanje posebnih odpadkov, čeprav za to ni imel ne sredstev ne znanja, niti registracije, da so mu le-ta zaupala in plačala odvoz, skladisčenje in uničenje nevarnih odpadkov. Osumljeni je del nevarnih odpadkov odprodal kot blago, del pa uskladiščil na štirih različnih neprimernih mestih v Sloveniji. Ker ti odpadki vsebujejo strupene snovi, je z neprimernim skladisčenjem ogrožal zdravje ljudi in obremenil okolje. S kaznivimi dejanji goljufije do dobaviteljev nevarnih snovi in protipravnim odlaganjem nevarnih snovi po členu 336 KZ RS si je pridobil za skupaj več kot 2.600.000,00 SIT protipravne premoženske koristi.

Onesnaževanje pitne vode in krme pa povzročajo predvsem kmetje z razlivanjem gnojnica v bližini vodnih zajetij in s prekomerno uporabo herbicidov.

Trenutno zbiramo obvestila o onesnaženju Mežiške doline - odlagališče odpadkov iz tovarne akumulatorjev, obstajajo pa tudi sumi onesnaževanja pitne vode oziroma podtalnice zaradi divjega odlagališča komunalnih odpadkov v Dravogradu.

Ministrstvo za notranje zadeve je poleg obravnavanih primerov ekološke kriminalitete posebno pozornost namenjalo tudi izvajajuju ukrepov s področja ustreznega zagotavljanja varnosti jedrskih objektov, NE Krško, reaktorja v Podgorici ter prevoza jedrskega goriva in radioaktivnih snovi. Poleg tega smo z odgovornimi institucijami in podjetji sodelovali pri zagotavljanju kvalitetnega fizičnega in tehničnega varovanja objektov ter prevoza goriva. Sodelovali smo tudi pri usposabljanju kadrov pri posameznih področjih preprečevanja terorističnih in drugih nezakonitih dejanj, ki bi kakorkoli ogrožala varnost objektov ali prevoza goriva. Tako smo tudi na neposreden način skrbeli za ekološko varnost.

Razvite države, ki se zavedajo onesnaževanja okolja, sprejemajo ustrezzo zakonodajo, da bi ohranile zdravo okolje tudi za potomce. Največja mednarodna organizacija, ki spremlja in odkriva kriminaliteto nad okoljem (ekološko kriminaliteto), je Generalni sekretariat Interpolja v Lyonu. Konec leta 1992 je objavil rezultate študije o tovrstni kriminaliteti. Iz poročila je razvidno, da je ekološka kriminaliteta kot svetovni problem že primerljiva s kriminalitetom, povezano z mafili,

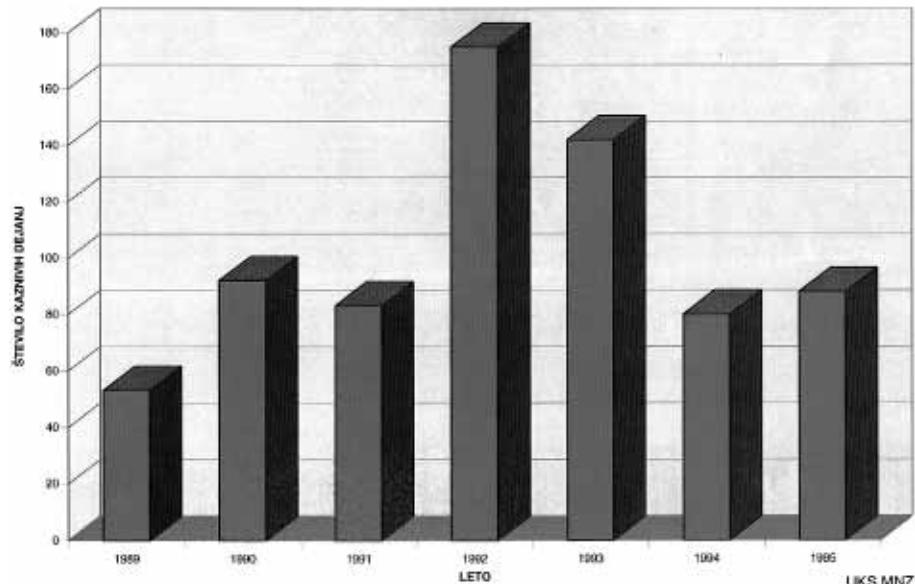

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

orožjem in pranjem denarja, saj so načini storitev in zaslужkov podobni, enako pa velja tudi za škodo, ki jo tovrstna kriminaliteta lahko povzroči posamezni državi. Predstavnik kriminalistične službe MNZ se je med 23. in 24.5.1995 udeležil 3. sestanka Interpolove delovne skupine o kriminaliteti okolja, na katerem je sodelovalo skupno 51 predstavnikov iz 21 držav. Kot opazovalci so se sestanka udeležili še predstavniki UNEP (programa za okolje Združenih narodov), sekretariat baselske konvencije, sekretariat UTES EUROPOLA, IAEA (Mednarodne agencije za atomsko energijo) in londonskega Urada za nevarne odpadke. Na njem so predstavili projekt NUCLEAR, ki obsega zbiranje in analizo doslej obravnavanih primerov nezakonitega mednarodnega trgovanja z radioaktivnimi snovmi. Nekatere države so poročale tudi o konkretnih obravnavanih primerih tovrstnih kaznivih dejanj. Udeleženci so se dotaknili še problema izobraževanja delavcev za delo na področju kršitev baselske konvencije. Največ izkušenj na tem področju imajo Nizozemci, s katerimi nameravamo v prihodnje navezati stike ter pridobiti uporabne informacije in znanje.

Menimo, da bi morda tudi naša država sodelovati v kateri od naštetih institucij, saj smo kot transita država izpostavljeni raznim onesnaževanjem okolja, med drugim tudi z nevarnimi snovmi. V tem smislu bo Uprava kriminalistične službe MNZ še posebej pozorna na spremljanje tovrstne problematike v Republiki Sloveniji, se povezovala in vzdrževala kvalitetne stike s pristojnimi tuji institucijami.

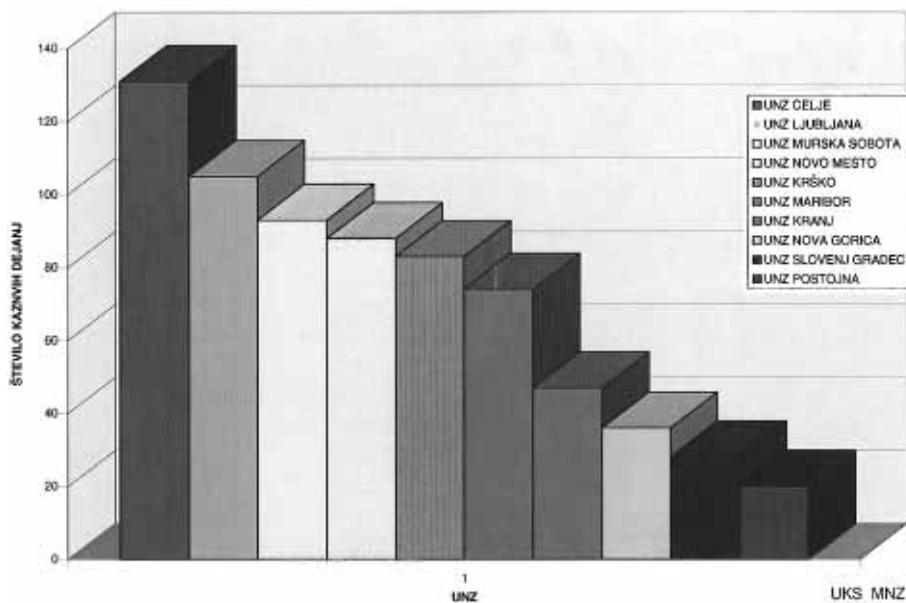
KAZNIVA DEJANJA EKOLOŠKE KRIMINALITETE OD 1989 DO 1995

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

KAZNIVA DEJANJA EKOLOŠKE KRIMINALITETE PO OBMOČJU STORITVE

Ministrstvo za notranje zadeve

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

OCENA PROMETNOVARNOSTNIH RAZMER IN PROBLEMATIKA PREVOZOV NEVARNIH SNOVI PO CESTAH V REPUBLIKI SLOVENIJI

I. UVOD

Temeljni cilj vsake pravne države je, da uvede na svojem območju tako politiko prometne varnosti, ki se bo zoperstavila objestnemu obnašanju voznikov na cesti ter zavestnemu kršenju pravil obnašanja pošiljaljev, voznikov in prejemnikov nevarnih snovi.

II. NADZOR

Po Zakonu o prevozu nevarnih snovi - ZPNS (Uradni list SFRJ, št. 27/90 v skladu s 4. členom Ustavnega zakona..., Uradni list, št. I 1/91) in na podlagi odločbe Ustavnega sodišča RS št. U-1-24/9-11, z dne 23/02/1995, spada nadzorstvo nad izvrševanjem tega zakona in predpisov izdanih na njegovi podlagi v pristojnost upravnega organa (policije in drugih inšpekojskih organov), ki ima med drugim tudi pravico:

- odrediti, da se ugotovljene nepravilnosti odpravijo v določenem roku;
- prepovedati nadaljnji prevoz ali ravnanje z nevarnimi snovmi osebam, ki niso strokovno usposobljene za prevoz ali ravnanje z nevarnimi snovmi;
- prepovedati podjetju ali drugi pravni osebi ali posamezniku prevoz nevarne snovi, če ugotovijo, da je prišlo med pripravo za prevoz ali med prevozom do hujših opustitev zahtev po varnosti.

Pri prevozih nevarnih snovi je treba spoštovati varnostne ukrepe ZPNS in tudi določbe Evropskega sporazuma o mednarodnem cestnem prevozu nevarnega blaga. Tisti, ki dajo nevarno snov v prevoz ali jo prevažajo, morajo nevarno snov pripraviti tako, da izpolnjuje vse pogoje, ki so predpisani za njen prevoz, vozila pa morajo biti tehnično brezhibna ter izdelana, opremljena in označena v skladu s predpisanimi standardi.

Slovenija je v nasledstvenem paketu sprejela kot svoj predpis tudi Evropski sporazum o mednarodnem cestnem prevozu nevarnega blaga - ADR (Uradni list SFRJ - mednarodne pogodbe in drugi sporazumi, št. 61/70, 59/72 in 8/77) s prilogama A in B. ADR je bil preveden v slovenščino in objavljen v Uradnem listu le ob njegovem podpisu. Sam mednarodni sporazum se od podpisa ni bistveno spremenil, njegovi prilogi A in B pa popolnoma. Vse te spremembe še niso bile uradno prevedene v slovenski jezik.

V zadnjem obdobju prihaja do sprememb in prilagajanja razvoju in tehnološkemu napredku vsaki dve leti.

Pri prevozih nevarnih snovi moramo tako razlikovati med "mednarodnimi" in "domačimi" prevozniki. Vsi prevozniki, ki imajo svoja vozila registrirana v Republiki Sloveniji morajo na

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

območju Republike Slovenije spoštovati vsa določila ZPNS in ADR, v tujini pa samo določila zadnje izdaje mednarodnega predpisa in posebnih določil, ki se nanašajo na krajevne in časovne omejitve (na primer uporaba določenih prednostnih cest, obvezna najava določenih nevarnih snovi pred vhodom v predor v Avstriji) in seveda ostale cestnoprometne predpise, ki velja za vsa vozila (hitrostne omejitve, omejitve tovornega prometa ip.).

Tuji prevozniki so v Republiki Sloveniji dolžni spoštovati določila ADR-a, Odredbe o določitvi cest, po katerih smejo motorna vozila prevažati nevarne snovi, in o določitvi parkirnih prostorov, na katerih smejo ta motorna vozila ustavljati in parkirati (Uradni list RS, št. 8/94), Odredbe o omejitvi prometa (Uradni list RS, št. 15/95) ter drugih predpisov.

Nadzor nad prevozi nevarnih snovi izvajajo predvsem prometni policisti na cestah v notranjosti države in mejni policisti na mejnih prehodih. S kontrolami se ugotavlja skladnost dejanskega stanja s predpisi. Za policiste, ki izvajajo nadzore so organizirana ustrezna usposabljanja.

V letu 1995 je bilo zaradi kršitev ZPNS napisanih 1.239 predlogov sodniku za prekrške, kar je za 2,9% več kot v letu 1994 (1.275).

Proti podjetjem ali drugim pravnim osebam je bilo napisanih 572 (46,2% vseh) predlogov sodniku za prekrške, in sicer:

- 105, ker vozilo ni imelo predpisane opreme;
- 84, ker nevarna snov ni bila dodatno zavarovana;
- 59, ker vozila niso bila predpisano označena;
- 45, ker vozniku niso izročili listine o prevozu nevarne snovi ali navodila o posebnih varnostnih ukrepih;
- 44, ker so dovolili, da z nevarnimi snovmi ravnajo osebe, ki za to niso strokovno usposobljene.

Zaradi kršitev ZPNS pa je bilo proti posameznikom napisanih 673 (53,8% vseh) predlogov, najpogosteje kršitve so bile:

- prekoračenje omejitev hitrosti, 361;
- vožnje brez potrebnih listin (listine o prevozu, certifikata o usposobljenosti, potrdila o brezhibnosti vozila, navodila o posebnih varnostnih krogih), 92;
- neoznačitev vozila s predpisanimi opozorilnimi tablami, 56;
- pustitev vozila brez nadzorstva, 47.

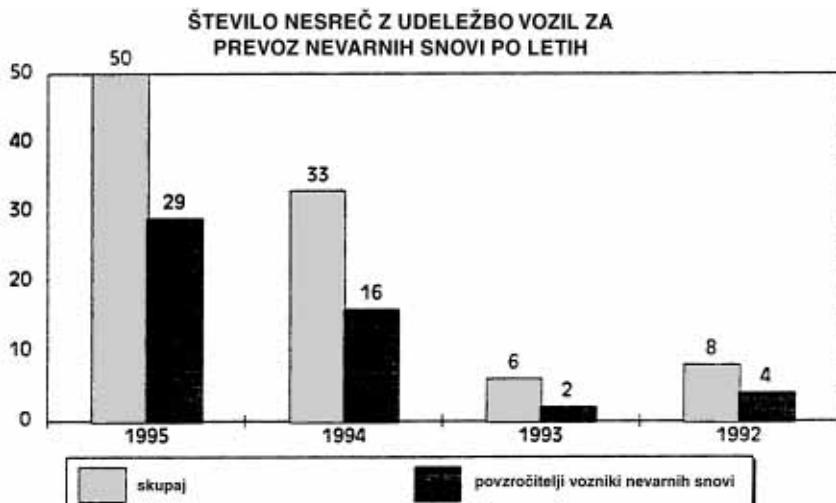
III. OCENA STANJA

V letu 1995 se je glede na leto 1994 izboljšalo stanje pri pripravi snovi za prevoz, saj je bilo izrečenih približno polovico manj ukrepov proti podjetjem ali drugim pravnim osebam, za dobro tretjino pa se je povečalo število ukrepov proti posameznikom zaradi prekoračitve hitrosti.

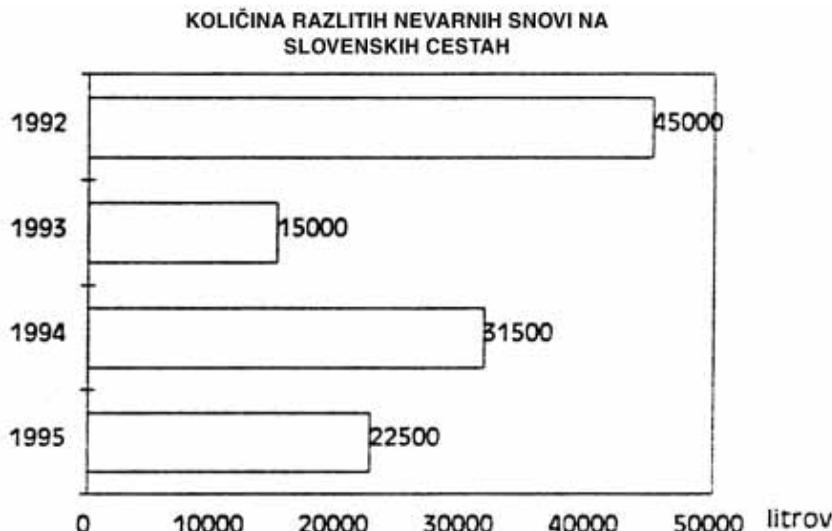

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

Po statističnih podatkih MNZ se je v letu 1995 zgodilo 50 prometnih nesreč, v katerih so bila udeležena vozila, ki so prevažala nevarne snovi. Kar 29 so jih povzročili vozniki nevarnih snovi. Iz grafikona je razvidno, da je število nesreč precej više kot v zadnjih letih, vendar je treba poudariti, da so se do leta 1994 kot prometne nesreče vodile samo tiste, v katerih so bili poškodovani ljudje ali je nastala večja materialna škoda.

Zgodila se je ena prometna nesreča, v katerih je prišlo do razlitja 24.200 l naftnih derivatov, in sicer zaradi tehnične okvare na vozilu. Razlike so se še manjše količine klorovodikove kisline in ksilena.

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

3. Eutrofikacija (vnos hranilnih snovi) ter prah s ceste ima močan vpliv do 15 m, opazen vpliv pa še do razdalje preko 100 m.
4. Soljenje (predvsem uporaba NaCl) ima močan vpliv na razdalji 10–15 m, zmeren vpliv na razdalji do 40 m ter opazen vpliv na razdalji do 90 m.
5. Povečana vsebnost težkih kovin ter drobcev iz obrabe pnevmatik imajo močan vpliv na razdalji do 5–10 m, zmeren vpliv na razdalji 40 m in opazen do cca 500 m.
6. Prekoračitev vrednosti dioksinov in furanov ima močan vpliv na razdalji 30 m, opazen vpliv pa še na razdalji 90 m.
7. Vplivi, ki zavirajo kalitveno sposobnost rastlin so močni do razdalje 20 m, opazni pa še do razdalje preko 200 m.
8. Spremembe vodnega režima na površju so močne do razdalje 20 m; opazne, lahko pa tudi močne do razdalje 40 m.
9. Spremembe vodnega režima podtalnic se ocenjuje na srednje do zmerne na razdalji do približno 200 m.
10. Vpliv na mikroklimo je močan do razdalje 20 m, zmeren do razdalje 40 m in opazen na razdalji do skoraj 100 m.
11. Svetloba (luči vozil) ima močan moteč vpliv (privablja živali) na razdalji do 25 m, zmeren vpliv do 100 m in opazen vpliv do približno 500 m.
12. Hrup pri prometu 5.000 vozil na dan ima močan vpliv do razdalje 100 m, zmeren do razdalje 500 m in opazen do razdalje preko 1.500 m.
13. Hrup pri prometu 50.000 vozil na dan ima močan vpliv do razdalje 500 m, zmeren do razdalje 1.600 m, opazen pa se na razdalji preko 2.000 m.
14. Zmanjšanje števila členonožcev je močno na razdalji do 30 m, zmerno na razdalji do 50 m in opazno do razdalje 75 m in preko nje.
15. Zmanjšanje števila ptic gnezdk in zmanjševanje uspešnosti valjenja je močno do razdalje 500 m in zmerno do razdalje preko 2.000 m.
16. Izolacijski efekt zaradi razkosavanja ekosistemov ima močan vpliv na razdalji 1.500 m, zmeren preko 2.000 m, v primerih selilcev na dolge razdalje (volk, medved...) do nekaj deset km.

In to velja za vsako cesto in ne le avtocesto. Spoznanje je pravzaprav za kanec grozljivo. Vplivna območja je moč zmanjšati le s posebnimi varovalnimi ukrepi, s tem pa tudi krčiti jakost vplivov. Gre predvsem za standard, po katerem se določena cesta gradi. Ti ukrepi pa so praviloma izredno dragi in takoj se vmeša se ekonomika početja, oz. finančna sposobnost investitorja mora biti dovoljšnja.

Standardni ukrepi varstva okolja kot so protihrupne ograje, ograje, ki preprečujejo prehod živali in tudi prihajanje drugih udeležencev v prometu na avtocesto, vodotesen način izgradnje avtocestnega telesa, kontrolirano odvodnjavanje padavinskih voda preko oljnih lovilcev in zadrževalnikov peska, kakor tudi sama notranja logika gradnje kot so reliefne prilagoditve glede

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

To posledično pomeni, da bodo morali zakonodajalci posameznih državah v veliki meri s 1.1.1997 odstraniti razlike med prevozom nevarnih snovi znotraj držav članic in med njimi.

VI. ENOTNI POSTOPEK ZA KONTROLU PREVOZOV NEVARNIH SNOVI

S sprejetjem smernice Evropske unije 95/50/EC 6. oktobra 1995 je Komisija želela doseči izboljšanje predpisov za prevoz nevarnih snovi po cesti in njihovo upoštevanje. Hkrati pa naj bi se zmanjšale tudi ovire za prosto prehajanje prek meja znotraj Evropske unije. Smernica stremi k temu, da se uskladi postopke za nadzor nevarnih snovi in izoblikuje učinkovito preverjanje upoštevanja varnostnih predpisov po smernici 94/55/EC.

Za nadzor na cesti in na mejnih prehodih v Evropski uniji bo od 1. januarja 1997 dalje v veljavi enoten pravni okvir.

Države članice Evropske unije morajo zagotoviti, da se kontrolira vidni delež prevozov nevarnih snovi po cesti in tudi na zunanjih mejah Evropske unije. Da pa bodo postopki poenoteni, morajo upoštevati v Prilogi I k Smernici prikazano kontrolno listino. Nadzorovanje določil, ki jih vsaka država ureja za svoje območje (hitrost, zavore, prometno dovoljenje ip.), je še naprej prepričeno posameznim državam. Za vsako opravljeno kontrolo dobi voznik potrdilo.

Člen 5 predvideva, da se vozilom lahko prepove nadaljnja vožnja, dokler se ne odpravi ugotovljenih pomanjkljivosti. Za izredne primere je predvidena prepoved vhoda v Evropski uniji. Priloga II vsebuje seznam prekrškov v smislu smernice (na primer snovi ni dovoljeno prevažati, prenapolnjena cisterna; vozilo ali embalaža ni opremljena z listki nevarnosti; neprimerna embalaža ali vozilo; voznik brez ustreznegra certifikata za prevoz nevarnih snovi po cesti ip.).

Kontrole v podjetjih, ki dajejo nevarne snovi v prevoz, so predmet člena 6. S temi ukrepi, ki so lahko posledica težjih kršitev predpisov, ugotovljenih pri cestni kontroli ali pa sledijo konceptu preventive, se mora zagotoviti, da se že na začetku samega prevoza upoštevajo predpisi o prevozu nevarnih snovi.

Člena 7 in 8 urejata podrobnosti o uradni pomoči med pristojnimi uradi držav članic Evropske unije.

Države članice Evropske unije se obvezujejo, da bodo Komisijo obveščale o izvajanju smernice, in sicer o številu opravljenih kontrol, o vrsti ugotovljenih prekrškov in o izrečenih sankcijah. V Prilogi III je predpisan obrazec, predviden za poročanje, na podlagi podatkov pa bo komisija sestavila poročilo (prvič leta 1999).

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

VII. IZOBRAŽEVANJE VOZNIKOV VOZIL ZA PREVOZ NEVARNIH SNOVI

S smernico 89/684/EEC, ki je bila sprejeta 21. decembra 1989, se ureja poseben postopek šolanja voznikov vozil za prevoz nevarnih snovi. Cilj tega šolanja je, da se vozniki zavejo nevarnosti zaradi prevažanega tovora. Pri tem jim je treba posredovati osnovno znanje, da se verjetnost nesreče omeji na minimum ter da v primeru nesreče izvršijo ustrezne varnostne ukrepe za zmanjšanje posledic pri udeležencih, na okolju in stvareh.

V skladu s členom 11 smernice 94/55/EC je predvideno, da smernica 89/684/EEC preneha veljati s 1. januarjem 1997. S tem dnem bodo neposredno veljala samo določila robnika 10 315 in nove Priloge B.4, kjer bodo opredeljene podrobnosti usposabljanja.

VIII. UREJANJE PREVOZOV NEVARNIH SNOVI PO ŽELEZNICI

Mednarodni prevoz nevarnih snovi po tirkih ureja Pravilnik o mednarodnih prevozih nevarnih snovi po železnici (RID), ki je kot Priloga I sestavni del priloge B k Sporazumu o mednarodnem železniškem tovornem prometu (COTIF). Priloga B obsega Enotne pravne predpise za pogodbo o mednarodnem prevozu tovora po železnici (CIM).

Tudi RID podobno kot ADR velja za mednarodne prevoze nevarnih snovi. Znotraj posameznih držav veljajo nacionalni predpisi. Skupnih predpisov do sedaj ni bilo.

Za najbolj smotrno se je izkazalo, podobno kot pri prevozih v cestnem prometu, da se določbe RID uporabljajo tudi znotraj držav. Komisija je zato pripravila predlog smernice, ki bo omogočila uporabo RID na celotnem območju Evropske unije (nacionalno in mednarodno).

IX. TEŽIŠČA NADALJNJEGA DELA

Za leto 1999 se predvideva zelo pomembna spremembra. V splošni težnji po poenotenju zakonodaje s področja prevozov nevarnih snovi in vse večjem pomenu kombiniranega prevoza, so se že pred leti odločili, da skupina strokovnjakov pripravi predlog novega predpisa, ki bo pokrival področja prevozov po cesti in železnici. Novi predpis naj bi začel veljati 1.1.1999. Glavna naloga skupine je bila pripraviti predpis, ki bo priazen do uporabnika ter pregleden in enostaven.

Preurejeni RID/ARD bo imel popolnoma drugačno strukturo, razdeljen bo po poglavijih (izpuščeni bodo robniki), oblika bo prilagojena uporabi na novih medijih. Popolnoma drugačna bo tudi tabela z navedbo snovi (sedanja Priloga B.5), imela bo 18 kolon, v katerih bodo vsi najpomembnejši podatki o snovi ter zahteve za embaliranje in prevoz.

X. SKLEP

Prevoz in promet nevarnih snovi in urejena zakonodaja na tem področju je zelo pomembna tudi za Republiko Slovenijo. Na konferenci o okolju in razvoju leta 1992 v Rio de Janeiru je bil sprejet

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

sklep, ki predvideva harmonizacijo sistemov razvrščanja in označevanja nevarnih snovi in tovorov na vseh področjih, kjer se pojavljajo (proizvodnja, skladiščenje, prevoz, uporaba). Ker je ta zakonodaja izredno obsežna in kompleksna ter v veliki meri temelji na priporočilih Združenih narodov, bi bilo smiseln skrbeti za tekoče spremljanje (preverjanje) določenih predpisov. Glede na to, da smo postali pridruženi član Evropske unije, bomo morali čimprej uskladiti zakonodajo z obvezujočimi smernicami, ki jih pripravljajo v Bruslju.

Ministrstvo za notranje zadeve

Viri:

Statistični podatki MNZ
Toerkel B.: Transportrecht 4/95
Council Directive 94/55/EC
Council Directive 95/50/EC
Council Directive 89/684/EEC
Common Position (EC) No 24/95
Ministrstvo za notranje zadeve

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

(AVTO)CESTE, NACIONALNA IN OSEBNA VARNOST TER VARSTVO OKOLJA

Doslej je bilo že dosti razprav glede nacionalnega programa izgradnje (avto)cest v Republiki Sloveniji. Kresala so se mnenja za in proti, vendar vse do danes v polemikah še nisem zasledil nekaterih vidikov tega problema, ki pa se mi zdijo takisto pomembni. In ta prispevek bo namenjen prvenstveno njim. Poudarjam, da gre za izključno lastno osebno mnenje in ne uradno tolmačenje, za kar nimam nobenega pooblastila; oz. zastopanje kakršnegakoli eksternega interesa.

Dejstvo je, da bo dobra infrastruktura imela celo vrsto vplivov na naše življenje, njegovo kakovost, pa tudi povsem varstvene vidike.

Izboljšana prometna infrastruktura, predvsem je v tem prispevku le ta omejena na cestno in avtocestno omrežje in ne na druge vidike (n.pr. železnico), bo imela predvsem naslednje pozitivne učinke: izboljšane prometno tehnične lastnosti in s tem povezano boljšo dostopnost oz. medsebojno povezanost slovenskih regij, centrov in ljudi ter povečano osebno varnost. Veliki pozitivni razvojni učinki pa so pričakovane posledice boljših razmer. Posledično lahko pričakujemo seveda tudi boljše notranje nacionalnovarnostne razmere v celem spektru dogajanj.

V bistvu ima izgradnja AC programa veliko primerjalnih prednosti in komajda slabosti, v kolikor se seveda vsi skupaj zavedamo dejstva, da (avto)ceste same po sebi nimajo nikakršnih vplivov na okolje, razem morda izjemoma vpliv na mikroklimo!

Heretična misel, vsaj na prvi pogled. Naj jo malo podrobneje obrazložim. (Avto) cesta sicer res zasede prostor. Vplice na okolje pa imajo dejavnosti ob in na njej: njena izgradnja, po izgradnji v času obratovanja pa promet, ki se na njej odvija. Te vplice je moč analizirati po posameznih segmentih, pa tudi povsem izkustveno določiti vsaj neko povprečje velikosti vplivnih območij. Naj jih naštejem (vir: Strassen und Lebensraume, pa tudi po naših, slovenskih izkušnjah te ocene kar držijo; prav take ali pa le neznatno drugačne podatke je moč dobiti v katerikoli preglednem strokovnem delu s tega področja) vsaj nekaj:

Opomba: podane so ocene srednjih vrednosti vplivov, od roba cestnega telesa, izraženo v metrih in razdeljene na tri vrednostne kategorije: močna obremenitev, zmerna do srednje močna obremenitev ter glede na ozadje opazen vpliv. Tega zadnjega laične javnosti Često potencirajo v "močan", "hud", "nesprejemljiv" vpliv.

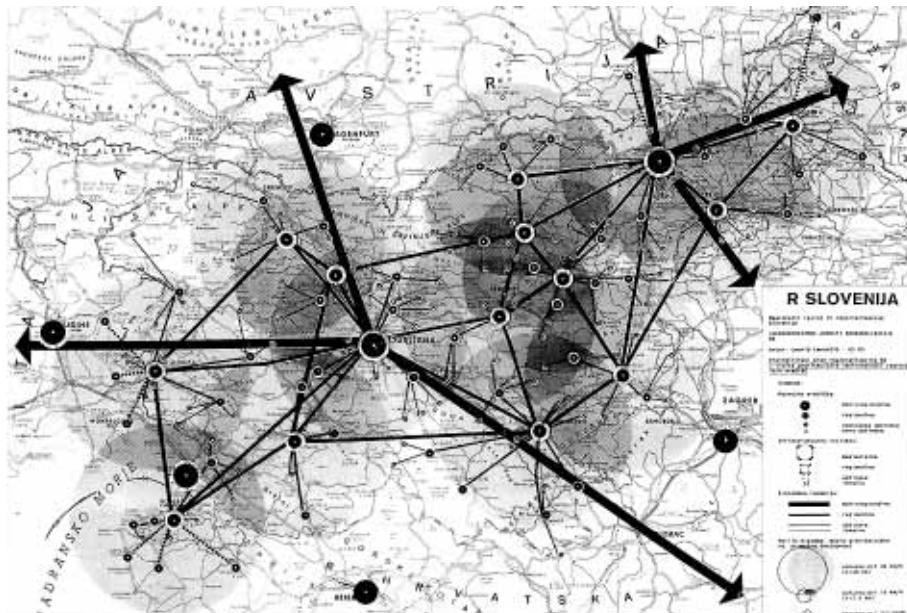
Kar pa seveda enostavno ni res:

1. Poleg prostora, ki ga zavzema samo telo (avto)ceste, ima gradbišče in njegovi vplivi -- fizične spremembe močan vpliv še na razdalji 20 m, opazen vpliv pa se do razdalje 80 m.
2. Pri izgradnji z nasipi je močan vpliv (fizične spremembe) do razdalje 70--200 m. Erozija, ki je bila povzročena s posegom močno vpliva do razdalje kakih 40 m, zmereno vpliva do razdalje 50 m, vpliv pa je opazen še do preko 100 m od roba ceste.

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

3. Eutrofikacija (vnos hranilnih snovi) ter prah s ceste ima močan vpliv do 15 m, opazen vpliv pa še do razdalje preko 100 m.
4. Soljenje (predvsem uporaba NaCl) ima močan vpliv na razdalji 10–15 m, zmeren vpliv na razdalji do 40 m ter opazen vpliv na razdalji do 90 m.
5. Povečana vsebnost težkih kovin ter drobcev iz obrabe pnevmatik imajo močan vpliv na razdalji do 5–10 m, zmeren vpliv na razdalji 40 m in opazen do cca 500 m.
6. Prekoračitev vrednosti dioksinov in furanov ima močan vpliv na razdalji 30 m, opazen vpliv pa še na razdalji 90 m.
7. Vplivi, ki zavirajo kalitveno sposobnost rastlin so močni do razdalje 20 m, opazni pa še do razdalje preko 200 m.
8. Spremembe vodnega režima na površju so močne do razdalje 20 m; opazne, lahko pa tudi močne do razdalje 40 m.
9. Spremembe vodnega režima podtalnic se ocenjuje na srednje do zmerne na razdalji do približno 200 m.
10. Vpliv na mikroklimo je močan do razdalje 20 m, zmeren do razdalje 40 m in opazen na razdalji do skoraj 100 m.
11. Svetloba (luči vozil) ima močan moteč vpliv (privablja živali) na razdalji do 25 m, zmeren vpliv do 100 m in opazen vpliv do približno 500 m.
12. Hrup pri prometu 5.000 vozil na dan ima močan vpliv do razdalje 100 m, zmeren do razdalje 500 m in opazen do razdalje preko 1.500 m.

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

13. Hrup pri prometu 50.000 vozil na dan ima močan vpliv do razdalje 500 m, zmeren do razdalje 1.600 m, opazen pa se na razdalji preko 2.000 m.
14. Zmanjšanje števila členonožcev je močno na razdalji do 30 m, zmerno na razdalji do 50 m in opazno do razdalje 75 m in preko nje.
15. Zmanjšanje števila ptic gnezdk in zmanjševanje uspešnosti valjenja je močno do razdalje 500 m in zmerno do razdalje preko 2.000 m.
16. Izolacijski efekt zaradi razkosavanja ekosistemov ima močan vpliv na razdalji 1.500 m, zmeren preko 2.000 m, v primerih selilcev na dolge razdalje (volk, medved...) do nekaj deset km.

In to velja za vsako cesto in ne le avtocesto. Spoznanje je pravzaprav za kanec grozljivo. Vplivna območja je moč zmanjšati le s posebnimi varovalnimi ukrepi, s tem pa tudi krčiti jakost vplivov. Gre predvsem za standard, po katerem se določena cesta gradi. Ti ukrepi pa so praviloma izredno dragi in takoj se vmeša se ekonomika početja, oz. finančna sposobnost investitorja mora biti dovoljšna.

Standardni ukrepi varstva okolja kot so protihrupske ograle, ograle, ki preprečujejo prehod živali in tudi prihajanje drugih udeležencev v prometu na avtocesto, vodotesen način izgradnje avtocestnega telesa, kontrolirano odvodnjavanje padavinskih voda preko oljnih lovilcev in zadrževalnikov peska, kakor tudi sama notranja logika gradnje kot so reliefne prilagoditve glede vzponov in padcev, prečnih nagibov, ki zagotavljajo predvsem tekoč promet in pomenijo tudi posreden okoljevarstveni ukrep: tekoč promet pomeni zamanjšanje emisij; predstavljajo velik del

PROGRAM AVTOCESTNE GRADNJE

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

stroškov izgradnje avtoceste. Samo neposredni okoljevarstveni ukrepi, v katere je potrebno štetni tudi gradnjo viaduktov in ne nasipov, gradnjo tunnelov in ne usekov... lahko stanejo v povprečju do 2/5 celotnih stroškov. Realni stroški okolja so tudi realno veliki!

V primerjavi s cestami nižjih kategorij, kjer teh stroškov preprosto ni, varstvenih ukrepov pa tudi ne, ugotavljam, da bi bila njih realna cena ob gradnji po enakih standardih po tekočem kilometru vsaj 50–60% polne cene tekočega kilometra avtoceste, seveda v kolikor bi spoštovali enako stopnjo varstva okolja pri obeh gradnjah. In tako ni čudno, da pridemo do izračuna, po katerem vplivi prometa na okolje na avtocestah povzročijo le del obremenitev in posledic enakega prometa na cestah nižjega ranga.

V kolikor upoštevamo za povrh še dejstvo, da so po določenih mnenjih avtoceste "brezobzirne" in se ne prilagajajo dovolj prostoru, reliefu in se čemu -- zaradi togosti svoje preme jih je v resnici težko umestiti v prostor -- pomenijo večinoma dejansko najkrajšo možno oz. konsezualno in smiselnovo povezavo dveh točk. Kar pa tudi pomeni po drugačnem premisleku zmanjševanje velikosti vplivnih območij zaradi krajšega poteka, oz. po drugačni terminologiji zmanjševanje območij prostora, izvzetih iz drugih uporab in območij prostora z omejenimi rabami.

Ob tem premisleku se mi jasno izkazuje spoznanje, da avtoceste le niso tak bav--bav kot so bile doslej prečesto prikazovane. Pa tudi taka dobrobit ne. So le smiseln odgovor na povečane zahteve in povečan promet, ki pa ga v resnici ne generirajo avtoceste, pač pa mi. Pomenijo pa poleg vsega naštetege tudi omilitev, tako rekoč sanacijo obstoječega stanja okolja v Republiki Sloveniji poleg sanacije obstoječih in se vedno prisotnih prometnih zadreg. Vse bolj se mi odpade star angleški pregovor, ki pravi "da niso tako bogati, da bi poceni kupovali". Tudi mi ne.

Žal pa je spet povsem drugače, ko to isto problematiko ogledujem s stališča varstva narave. Vendar pa o tem kaj več drugič in v drugačnih kontekstih.

Dr. Franc Potočnik

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

PROMETNE IN DRUGE NESREČE KOT OGROŽANJE NACIONALNE VARNOSTI

SPLOŠNO O PROMETU

Promet in prometna sredstva so v razvoju človeštva igrala pomembno vlogo. Potovanja so že od prvih začetkov in vse do današnjih dni povezana z določenim tveganjem, prometnimi nezgodami in nesrečami. Razvoj sodobnih prometnih sredstev: avtomobilov, letal, ladij in drugih vozil, postavlja pred voznike-upravljavce in druge udeležence v prometu vse večje zahteve, ki jih zradi svojih psihofizičnih in bioloških lastnosti, tudi omejitve v reagiranju, koncentriranju, obvladovanju in tako naprej, komaj še zmorejo, kar tveganje še povečuje.

Ker so udeleženci v prometu pre malo disciplinirani, ozaveščeni in odgovorni, pogosto izsiljujejo in ne upoštevajo predpisov, tvegajo preveč, s tem pa ogrožajo sebe in druge udeležence v prometu, da materialne škode, onesnaževanja okolja in vidika nacionalne varnosti ne omenjamamo.

PROMET V SLOVENIJI

Slovenija je dežela prehodov, križišč, razpotij (Melik), ker smo doslej imeli za regionalno, položajno in razvojno prednost. Od časa starih Rimljianov in vse do danes je v dolgi zgodovini vedelo čez ozemlje današnje Slovenije več poti (priloga). Danes vidimo to kot korist, jutri pa nas bo ta prehodnost že močno ogrožala, saj bo Slovenija presekana z velikim križem evropskih tranzitnih avtocest. Načrtovanje bodočih prometnih povezav, sprva avtoceste Barcelona-Kijev, po umirivti Balkana še drugi del križa, sicer obeta boljšo povezanost in v splošnem hitrejši promet, toda ob tem so prometne nesreče prepogosto obravnavane le kot spremljajoči dogodki, ki so v načrtih komaj omenjene, pa še to v tolerancah dopustnosti. Na ozemlju Slovenije se bomo srečevali še drugimi problemi povezani s prometom, saj se bodo srečevala in konfrontirala vzhodna in zahodna merila discipline in načina vožnje, kar lahko dodatno ogroža varnost prometa.

VARNOST PROMETA

Skrb za varnost v prometu je pri nas poverjena profesionalnim institucijam: političnim, vladnim, zakonodajnim, sodstvenim, policijskim, celo šolskim. S prometnim ozaveščanjem pa se ukvarjajo tudi druge organizacije in ustanove: od vrtcev do univerz na nek način tudi zavarovalnice, bolnišnice, rehabilitacije invalidov, razna združenja. Tudi programi, ki obravnavajo varstvo okolja in kulturne načine življenja, težijo za zmanjšanje onesnaževanja, ki ga povzroča promet. Izgubljanje človeških življenj, invalidnost, psihični in moralni stresi ter izgube materialnih dobrin, da vseh drugih nesreč ne omenjamamo, lahko odločilno vpliva na gospodarski in družbeni razvoj morale, predvsem pa na ogrožanje nacionalne varnosti države. Nedvomno je delovanje vseh teh institucij in organov nujno in kristalno, vendar žal pravih učinkov ni. Nedisciplina, objestnost,

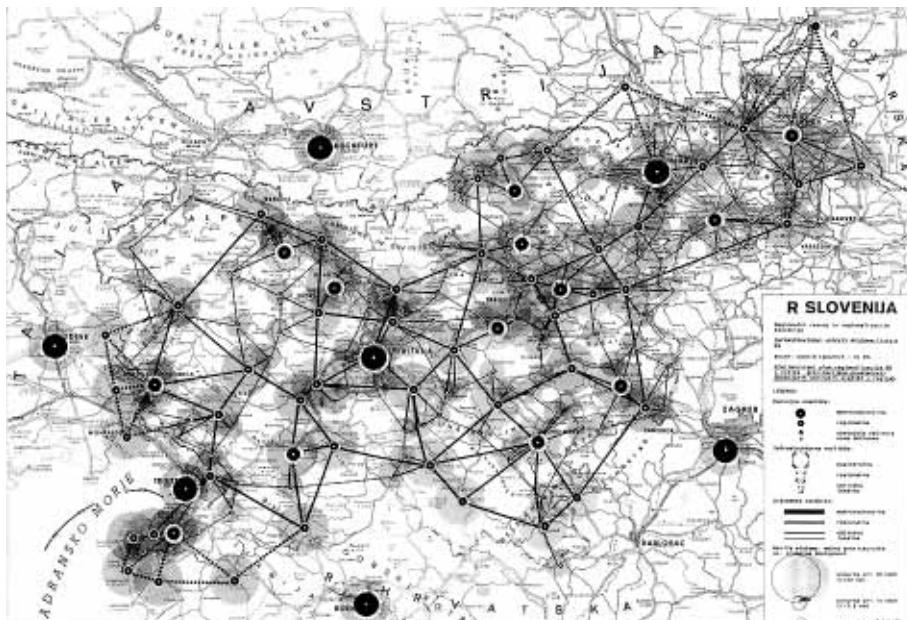

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

alkoholiziranost, nasilnost, nespoštovanje prometnih predpisov in sredstev in tako dalje se povečuje, s tem pa tudi prometne nesreče, zlasti smrtne.

Kje so pravzaprav resnični (ne samo statistični) vzroki, da smo po prometnih nesrečah eni prvih v Evropi? Parcialnih analiz vzrokov je bilo povedanih že veliko, poglejmo jih zdaj sintezno:

- osnovni vzrok je v današnjem človeku, v tem primeru udeleženca v prometu, ki pada iz ene v drugo tranzicijo političnega družbenega, moralnega, etičnega sistema in kot tak evolucijsko ni dozorel,
- tehnični (avtomobilski) razvoj je prišel prehitro in današnji človek ga razumsko še ne dojema,
- pogosto je avto sredstvo osebne in družbene veljave, prestižnosti, konkurenčnosti, poslovnosti in tako dalje in ne le tehnično sredstvo za mobilnost, komuniciranje,
- negativni pojav kot nediscipliniranost, nasilnost, alkoholnost, neodgovornost in tako dalje so bolj posledice kot vzroki določenih psihofizičnih dejanj,
- neustrezná tehnična opremljenost vozil, kritičnost cestnega omrežja in signalizacije so eni pogostejših vzrokov za nesreče,
- prometovarnostna zakonodaja je že več let v skupščinskih klopeh, vse izgleda, da množice mrtvih niso dovolj tehtna opozorila, -velika cokla pri pravnem, moralnem in vzgojnem urejanju prometnih nesreč so sodišča, kjer se postopki vlečejo leta, kazni so majhne ali pa jih sploh ni, medtem pa postopki lahko tudi zastarajo,

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

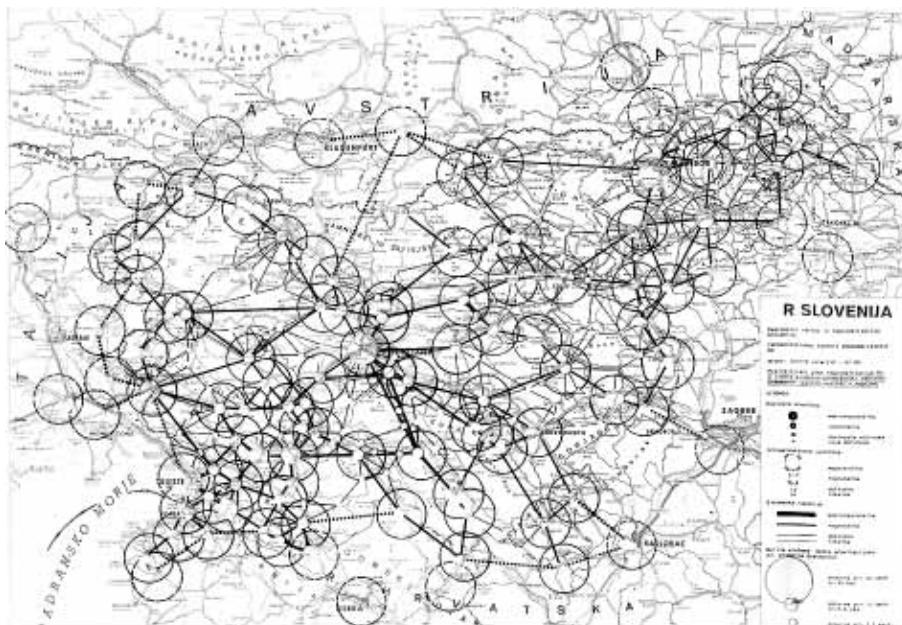
- policija bi morala biti bolj učinkovita, na cestah je ni veliko videti, tudi njen ugled nasprostno pada, kršitelji jo prepogosto napadejo, -posebno poglavje (ne)varnosti cestnega prometa so avtošole, prepuščene različnim inštruktorjem, kjer bi morali poleg tehničnega znanja tudi moralno in človeško vzbujati nove voznike,
- neustrezna zavarovalniška politika, nezadostna diferenciacija med dobrimi in slabimi vozniki, škodljive odločitve (25 let) in tako dalje.

VLOGA JAVNOSTI ZA VEČJO PROMETNO VARNOST

Ker profesionalne vladne in druge organizacije ne uspevajo v celoti zagotavljati varnost prometa in državljanov zavarovati pred prometnimi nesrečami, se je začela slovenska družba organizirati v tako imenovane nevladne organizacije (NVO) oziroma civilne družbe, da po svojih močeh dela z javnostjo prispevajo k boljši varnosti cestnega prometa. V ta namen že dolgo časa deluje ena najbolj množičnih nevladnih organizacij v Sloveniji Avto moto zveza Slovenije (AMZS) z 90.000 član, Združenje šoferjev in avtomehanikov in morda še kdo. Pred nedavnim pa še Društvo za varnost v prometu in Fundacija VPV - ustanova za večjo varnost v prometu.

Društvo za varnost v prometu in Fundacija VPV sta ustanovljeni z namenom zmanjševati število žrtev prometnih nesreč in blažiti njih posledice:

- razvijati, ozaveščenost in kulturo udeležencev v prometu in v širši javnosti (lastni vzgledi, vlijudna opozorila, bonton na cesti in tako dalje),

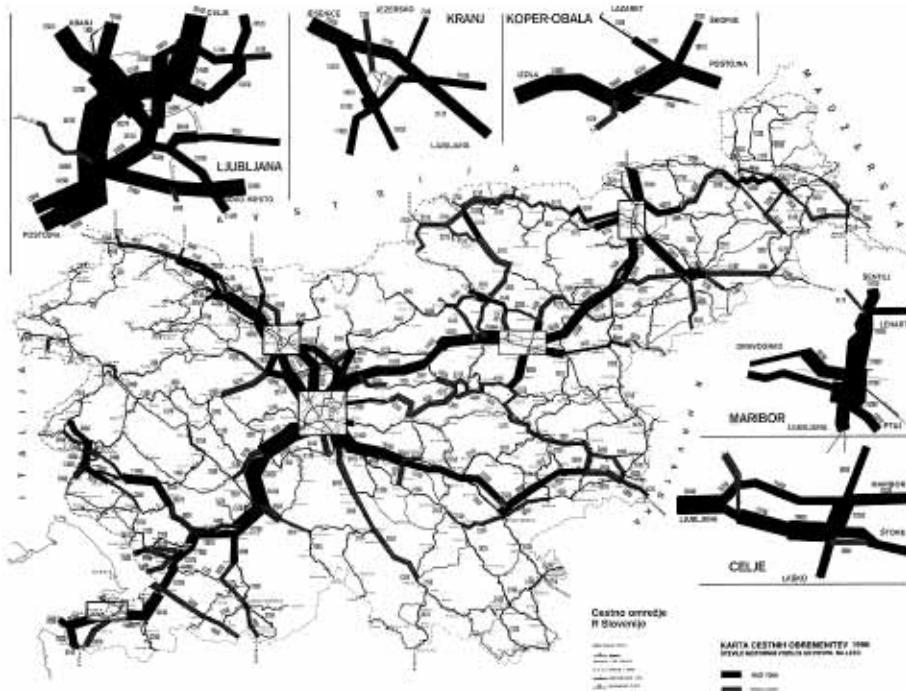

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

- izboljševati učno-vzgajne programe in projekte (srečanja, predavanja, posvetovanja, seminarji in tako dalje),
- podpirati raziskave, ki vodijo do analiz stanja nesreč in iskanje boljših metod,
- sodelovati pri organizirанию in izvajanju akcij za večjo varnost v prometu v okviru institucij in individualno,
- postopno spreminjati odnos do prometa in prometne varnosti,
- podpirati poostritev kriterijev za podeljevanje ali odvzemanje vozniških dovoljenj,
- omiliti posledice prometnih nesreč (moralno in materialno), omogočiti prijaznejše življenjsko okolje prizadetim,
- zbirati finančna sredstva (akcija v DELU je pobuda Fundacije) za pomoč prizadetim, povezovati se z drugimi človekoljubnimi organizacijami.

SPLOŠNA OGROŽENOST NACIONALNE VARNOSTI

Slovenija je majhna dežela (20.256 km²) in ima vsega 1.989.000 prebivalcev, kar je komaj za predmestje večjega evropskega mesta. Kot majhen narod smo zelo občutljivi in ranljivi na vsakršno izgubo prebivalstva. Zato mora biti bistvo strategije nacionalne varnosti usmerjeno v

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

zaščito naroda (in vsakega njenega člana) pred izginjanjem in njegove že kritične populacije še zlasti, ker statistika kaže, da se to že dogaja (stanje leta 1985):

- padanje nacionalne natalitete,
- staranje demografske populacije (cca 500.000 upokojencev),
- umrli naravne smrti (8799),
- razne nezgode (686),
- samomori (564),
- prometne nesreče (430),
- usmrтive, umori (47),
- nerešeni in neznani primeri,
- bolniki, invalidi,
- odseljeni, pobegli in tako dalje.

Nad temi številkami, predvsem pa še nad nedavno živimi ljudmi, katerih nasilno izginevanje vse hitreje narašča, se je treba resno zamisliti in čimprej nekaj narediti, sicer bomo prav kmalu kot narod izginili iz evropske zgodovine in civilizacije.

Dr. Lojze Čampa

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

**SKRAJŠANA DISKUSIJA Z JAVNE PREDSTAVITVE MNENJ
O URESNIČEVANJU RESOLUCIJE O IZHODIŠČIH ZASNOVE
NACIONALNE VARNOSTI REPUBLIKE SLOVENIJE:**

**VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE
IN NACIONALNA VARNOST REPUBLIKE SLOVENIJE**

1. oktober 1996

PREDSEDNIK DR. LEO ŠEŠERKO, Odbor za spremljanje uresničevanja Resolucije o izhodiščih zasnove nacionalne varnosti Republike Slovenije je pozdravil vse prisotne in poučaril, da je to tretja javna predstavitev mnjenj, ki ustreza tudi poglavjem v Resoluciji o nacionalni varnosti, ki jo je sprejel Državni zbor in ki pod posebnim poglavjem obravnava ekološko problematiko in tveganja nacionalne varnosti Slovenije. Pri obravnavanju te teme je tudi vprašanje, katera tveganja so povezana z nevarnostjo nesreče ali napada na nuklearko v Krškem. Naslednja vprašanja so ogrožanje zdravja ljudi v Sloveniji zaradi različnih oblik degradacije okolja, odnos med zavarovanimi območji in vojaškimi poligoni, kakšne so okolje-varstvene posledice stacioniranja nekdanje jugoslovanske armade v Sloveniji, skladiščenje orožja, njegove rabe za vaje in celotnega sistema obrambe, kaj ta pomeni za okolje. Bolj splošno vprašanje je raba prostora in naravnih virov v vseh oblikah, še posebej gozd. Slovenske tekoče vode so tako kot podtalnica v veliki meri onesnažene in razmreje med vodo, njeno kvaliteto in potrebno stopnjo ohranjenosti za biotsko raznovrstnost. Pomen varovanja naravne in kulturne dediščine in znotraj tega še vprašanje nacionalne identitete Slovencev glede na naravno bogastvo in identiteto kulturne krajine, ki je s tem povezana, ker je naše prepričanje, da je kulturna identiteta Slovencev zelo pomemben element v nacionalni varnosti države.

Tak način gledanja, kot ga je predstavil, nima samo zagovornikov, ampak tudi nasprotnike. Dejstvo je, da se vedno znova pojavljajo zelo zožena mnenja češ, da je širše gledanje na nacionalno varnost ne-operativno.

BRANKA BERCE-BRATKO, sekretarka Odbora. Najprej se je zahvalila vsem, ki so prispevali pisne prispevke. Povdarila je, da je nacionalno varnost treba gledati zelo široko in celovito. Tako je tudi definirana nacionalna varnost v Resoluciji o izvajanju nacionalne varnosti Republike Slovenije, ki jo skušamo skozi parlamentarni odbor spremljati in tudi dopolnjevati. Problem varstva narave je predvsem dejavnost varovanja, ohranjanja naravnega prostora in varstva okolja, v prvi vrsti varovanje človekovega bivalnega okolja pred nezaželenimi posledicami človeka samega. Problem in naloga nacionalne varnosti v najširem pomenu besede je varovati nacionalne interese, kot so gospodarstvo, okolje, kultura, sociala, zaščita pred naravnimi nesrečami, ujmami, notranja in zunanjega varnosti. Z globalnega zornega kota je nacionalna varnost najprej gospodarska varnost, kulturna, socialna, potem pa, ko smo že ogroženi pa še ostala. Ni pomembno, da zakone imamo, ampak jih moramo tudi izvajati, to je osnovni problem Slovenije, mlade države. Meni, da se moramo trenutno usmeriti bolj na centripetalne kot na centrifugalne

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

sile. Državnost komaj vzpostavljamo, zato se ne smemo spuščati v pretirane regionalizme in lokalizme. Potrebno je zgraditi nacionalno identiteto in jo obravnavati integralno. Velik problem je sektorsko obravnavanja, ki se odvija preko ministrstev, ker ni nekega povezovalnega elementa oziroma neke nujnosti, da bi se k kompleksnim problemom pristopalo globalno. Hkrati s konvencijo iz Ria de Janeira in Agenda 21 moramo gospodarstvo počasi razvijaiti v smeri, ki jo zahteva Agenda 21. Država Slovenija pripravlja svoje strategije, vse pa še niso sprejete. Med njimi manjka strategija o varstvu narave, nacionalni program za varstvo okolja, strategijo ravnjanja z odpadki, urejanje voda in prostorski plan Republike Slovenije oziroma strategijo prostorskega razvoja Slovenije, kar vse je izjemno pomembno. Prav iz nacionalno varnostnih razlogov, obrambnih razlogov, bi bilo primerno, da se določena območja razglasijo kot naravni oziroma regionalni parki in tudi zaradi vključevanja v Evropsko unijo. Prav tako so potrebna posebne obravnavne demografsko ogrožena območja in 10 do 14 kilometrski obrambni pas ob meji, podobno kot v drugih državah. Zaključi z mislijo, da so problemi celoviti zato jih moramo obravnavati celovito in izvajati občasne preglede strategij in razmer, da lahko hitro in primerno ukrepamo.

MIRAN BOGATAJ, Ministrstvo za obrambo, državni sekretar.

Kot prvo je postavil, da obramba in nacionalna varnost oziroma varstvo okolja, se postavljata iz dveh vidikov. Prvič se obramba in vojska pojavljata v prostoru, drugo je pa njena dejavnost. V primerjavi z nekdanjimi oboroženimi silami, ali pa z oboroženimi silami, ki so bile stacionirane na območju Republike Slovenije pred 1991 letom, je v tem trenutku tudi vojni sestav slovenske vojske samo še 27% nekdanjega sestava. V primerjavi z vojsko bivše armade, kjer štela nekje 220.000 je sedanji vojni sestav 60.000, mirnodobni pa šteje skupaj z naborniki vsega okoli 10.000.

OBMOČJA PRISTOJNOSTI SODIŠČ

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

Drugo, da uporabljamo od vseh nekdanjih vojaških nepremičnin, ki so bile zgrajene, ali v kraljevini Italiji, ali v obdobju do 1991 leta, vsega še okoli 4.700 ha. Od tega so večji del poligonske površine, skladischa in ostalo. Iz vseh mestnih jedor se je obrambna in vojaška dejavnost povečni umaknila. Leta 1991 smo prevzeli vojaško premoženje, ki ga v bistvu predstavlja samo premoženje bivše JLA, preko 80% tega vojaškega fonda v Sloveniji je starega preko 60 ali pa 70 let. Večji del tega premoženja je bil demoliran, oziroma slabo vzdrževan in prvo, kar je bilo narejeno v letu 1991/92, ko smo vzpostavljali osnovne pogoje za delovanje slovenske vojske, je bila sanacija tistih najbolj kritičnih primerov, o katerih je govora tudi v pismenih gradivih. Dejstvo je, po najnujnejših sanacijah ekološke narave, so v drugi fazi na vrsti vadbene površine.

Z vidika dejavnosti je obseg slovenske vojske in njeno mirnodobno delovanje, vključno z upoštevanjem ene do dveh večjih taktičnih vaj na leto ne pomeni bistveno obremenitev okolja oziroma ne pomeni take obremenitve okolja, kot če gledamo povečan blagovni tranzit preko območja države. V celotni zakonodaji, ki jo sprejemamo vse od 1991 dalje skušajo zagotoviti, da obramba in slovenska vojska ni ekskteritorialna, ampak da se ravna po splošnih predpisih, in na tem bodo vztrajali. Problematika nuklearne elektrarne Krško z vidika vojaškega napada in terorističnega napada. Ocenil je samo prvi vidik, da gre za vir ogrožanja, ki je povsem identičen ogrožanju s celotnim problemom nevarnih snovi na območju države. Z vidika radiološke nevarnosti je bistveno manj pomemben, kot pa je problem, s katerim se tudi Slovenija poleg celotne srednje, zahodne Evrope srečuje z razpadom bipolarnega sistema. S tem razpadom je prišlo do razpada tudi varnostnih sistemov na vzhodu in te nevarnosti so dejansko realne. Poskušajo v sistemu, ki ga obramba pokriva, to je varstvo pred naravnimi in drugimi nesrečami prezentirati to problematiko in jo delati aktualno, kar kaže tretja konferenca držav srednje, južne in vzhodne Evrope, ki je bila 1994 v Ljubljani in so na omenjeno poskušali opozoriti z Ljubljansko deklaracijo.

Predlagal je, da bi problem varstva okolja, problem ohranjanja okolja, neprizadetosti, kot življenjskega in delovnega biotopa, razvijali predvsem v smeri samostojnega dela celotnega ustroja nacionalne varnosti in celotnega ustroja nacionalno-varnostne politike, ki sta tudi distribuirana v najrazličnejša področja, ne samo obrambgna.

Mag. DUŠAN UŠENIČNIK, Ministrstvo za obrambo, državni sekretar. Govoril je o varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami in o razmišljanjih o tej problematiki. Tako po vojni so govorili o protiletalski zaščiti, kasneje o civilni zaščiti, katere dejavnost je obsegala predvsem ukrepe za zaščito pred vojaškimi napadi. V osemdesetih letih so to dejavnost pojmovali z zaščito in reševanjem ter ukrepe pred naravnimi in drugimi nesrečami. Danes govorijo o varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami, ker se zavedajo, da gre za celovito varstvo, ki obsega preventivo, ukrepanje ob nesrečah, odpravljanje posledic in tako dalje. Varstvo pred naravnimi in drugimi nesrečami je sestavni del varstva okolja v najširšem pomenu besede.

O dosežkih služb na tem področju je napisano v prispevku. Po osamosvojitvi so v Sloveniji spregeli popolnoma novo zakonodajo, ki ureja celovito varstvo pred nesrečami. V okviru Ministrstva

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

za obrambo se ne ukvarjajo z vsemi oblikami varstva pred nesrečami. Temeljna preventiva ni v njihovi domeni. Temeljno preventivo naj bi izvajali na podlagi področne zakonodaje varstva gozdov, varstva voda, varstva zraka in tako naprej. Žal, če pogledate te predpise - tudi varstva naravne in kulturne dediščine se ukvarjajo z neposrednimi preventivnimi ukrepi, ki ščitijo ljudi pred učinki raznih naravnih nesreč, industrijskih in drugih po človeku povzročenih nesreč, z zaščito ob samih nesrečah ter po nesreči z ukrepi, ki zagotavljajo osnovne življenske pogoje. Potem ostaja še celotno področje sanacije, za katero trdi, da ta hip tudi v zakonodajnem smislu ni ustrezno urejena. Posebej je izpostavil problem, in sicer niso imeli izdelanih ocen ogroženosti zaradi naravnih in drugih nesreč. Ker niso imeli izdelanih ocen ogroženosti, zato tudi niso mogli izvajati načrte in smotrne preventive oziroma vseh priprav na te nesreče. Danes so te ocene ogroženosti zaradi potresov, poplav, zemeljskih in snežnih plazov pripravljene, in poseben dosežek je prav gotovo ocena ogroženosti zaradi nevarnih snovi. Ugotovljeni so viri nevarnih snovi na celotnem območju Slovenije. Dejstvo je, da imajo pripravljene na lokalni in državni ravni, načrte ukrepanja ob raznih naravnih in drugih nesrečah. Torej, aktivnosti na tem področju potekajo, žal pa pre malo pozornosti posvečamo preventivi.

Na koncu je omenil še en problem, to je vprašanje zavarovanja rizikov zaradi naravnih in drugih nesreč. Povsed v svetu, v razvitih državah, so ta problem dokaj uspešno rešili ali pa ga vsaj uspešno rešujejo. To pomeni, da je vsak odgovoren za zavarovanje tveganj pred tovrstnimi nesrečami. Pri nas pa še vedno prevladuje miselnost, da naj za to poskrbi država, občina; posamezniki računajo na to, da bodo ob posamezni nesreči dobili solidarnostno ali drugačno pomoč, kot je bila v preteklosti. Preseči je potrebno to stanje in na to je posebej opozoril Odbor, da mora zakonodaja, ki se sedaj pripravlja za financiranje odpravljanja posledic naravnih nesreč, ustrezno upoštevati ta vidik. Tako bo vzpodbudila odgovornost pravnih in fizičnih oseb, da bodo več vlagali v preventivo in da ne bodo pričakovali, kaj bo za njih storil nekdo drug.

DR. AVGUŠTIN LAH, član Sveta za varstvo okolja Republike Slovenije. Najprej je izrekel svoje osebno zadovoljstvo v zvezi z delovanjem Ministrstva za obrambo, v Sektorju za civilno zaščito, v Ministrstva za okolje in prostor, v Upravi za varstvo narave in Upravi za prostorsko planiranje in zadnje čase tudi v Ministrstvu za zdravstvo.

V pisnem prispevku je nakazal poglede na problematiko varstva okolja z vidika obrambe. Opozoril je le na sklop, kjer govori o etičnih in varstvenih vprašanjih. Želel je opozoriti na dva temelja obrambe. Varna je predvsem zdrava in močna skupnost - džrava. In drugič, vse, kar se dogaja, se dogaja v naravi in je z njo tesno povezano. Pravkar se je vrnil s konference, kjer so obravnavali tranzicijo z etičnega in okolijskega vidika. Izpostavili so, da se uveljavlja predvsem moč v vseh njenih pojavnih oblikah, naj bo : finančna, ekonomska, proizvodna ali politična, in da postaja glavna ambicija in razvojna težnja. Moč in denar sta glavna dejavnika, ki odločata o vsem. Toliko bolj pomembno je, da smo glasni tisti, ki vemo, da vsak trenutek dihamo, da potrebujemo vodo, da ne moremo biti izločeni iz prostora, da živimo od hrane in tako dalje. Prvo opozorilo državam v tranziciji, da bodo najprej doobile od zahoda slabe lastnosti ali pojave, začenši s kriminalom.

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

Drugo pomembno opozorilo govorji o odnosu do znanosti. Na eni strani zelo krepimo znanost in njen možnost, da ustvarja in spreminja karkoli, hkrati pa znanost, ki skrbi za človeka in ureja odnos do narave, ki skrbi za varstvo okolja, te ne pospešujemo ali pa jo celo slabimo. Glede naravnosti naše znanosti gre za krepitev znanosti zaradi znanosti in njene elitne vloge in krepitev znanosti za razvoj tehnologije. Niti sledu o naravi, z besedo ni bil omenjen človek, odnos do človeka. Misli, da je to zelo pomembno, ker je zapisano v Resoluciji nacionalnega znanstvenega razvoja. Znanstveno raziskovalni sektor je izgubil 24% sodelujočih ljudi, kar nekaj pove in mi se moramo posebej boriti za nacionalno znanost, ki obravnava okolje, neposredne pogoje našega življenja.

Eno od vprašanj, ki se danes pojavlja, je tudi ločnica ali povezava med skupnimi in zasebnimi interesi. Zelo se poudarjajo zasebni interesi, mi pa vemo, da je skupnost pravzaprav vsota, ne samo zasebnih interesov, ampak nekega skupnega življenja, kar moramo podpirati in ta vprašanja tudi pri nas niso dovolj razčiščena.

Nadalje, vsaka samouprava mora imeti svojo zelo dobro bazo, če hoče mobilizirati ljudi, in za varstvo okolja je to potrebno. Slovenija ima 640.000 gospodinjstev, 140.000 od teh jih ima tudi zemljo in z njo gospodari. Imamo okrog 70.000 podjetij, imamo 300.000 lastnikov gozdov, od tega jih je 100.000 tistih, ki so vezani na zemljo, 200.000 pa je drugih, ki nimajo tega odnosa do zemlje. Opozoril je, da če ne bo ozaveščenosti, izobraževanja, znanosti in če ne bomo vedeli, da zdravi ljudje ustvarjajo srečo in prihodnost, potem bo težko.

Opozoril je na materialni temelj obrambe, temelj življenja. Ena od še najmanj proučenih pa najbolj pomembnih stvari je kemizacija okolja z nevarnimi in vsemi drugimi snovmi, ki so pri nas.

STOPNJE BIOTSKE RAZNOVRSTNOSTI V SLOVENIJI

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

Na tem mednarodnem posvetu pa je bil poudarek dan na odnos vsake skupnosti do svetovnih planetarnih oziroma kontinentalnih problemov. Tam je bil ponovljen podatek, da 20% bogatih, to je 1,5 milijarde ljudi, razpolaga z 82,7% svetovnega prihodka, ali da 40% revnih, to je 3 milijarde ljudi, razpolaga samo s 3,3% svetovnega dohodka in vmesnih 40% srednjih ima torej v rokah 14% ustvarjenih sredstev. Ponovno so opozarorili na podatek, da naj bi se od leta 1975 do leta 2000 svetovno prebivalstvo povečalo od 4 na preko 6 milijard. Zaključil je v vrsto odgovornosti, ki so pred nami; od odgovornosti do spremirjanja podnebja do varovanja okoljske in biotske raznovrstnosti in preprečevati bi morali civilizacijske bolezni, ki se razvijajo tudi pri nas.

VOJKO ROBNIK, Ministrstvo za notranje zadeve.

Pripravili so dva prispevka: o kaznivih dejanjih in prevozov nevarnih snovi.

Vse do leta 1991 smo imeli huda ekološka onesnaženja, ko se je prevrnila avtocisterna v reko Sočo in se je razlilo 20, 30.000 litrov naftnih derivatov. Prvi vzrok je v izobraževanju oziroma neizobraževanju tistih, ki so za to odgovorni. Pričeli so z aktivnostjo in do danes so skupaj z inštitucijami, ki so jih pooblastili, kot je Inštitut za varstvo pri delu v Mariboru in Zavod za varstvo pri delu v Ljubljani, izobrazili preko 5.000 voznikov, direktorjev in drugih oseb, ki neposredno sodelujejo pri teh prevozih. Tudi prvi v Evropi smo bili, ki smo zahtevali, da se tega izobraževanja obvezno udeležijo, ne glede, kaj vozijo. Mednarodne konvencije, kot je ADR, mednarodni sporazum za cestni prevoz RID, prevoz po železnici, nevarnih snovi, kjer se zahteva, da strokovno izobražujejo samo vozniki, ki vozijo avtocisterne. Statistika je lahko zelo relativna; vidite, da so se med 1994 in 1995 letom te nesreče zelo povečale, vendar je to posledica samo tega, ker v Ženevo sporočamo o vseh nesrečah, tudi če pride do manjših materialnih škod, brez posledic za okolje.

In drugo, da so se kot organi nadzora neposredno vključili v komisije, ki delujejo v okviru evropskega sveta v Ženevi. Tako sedaj redno spremljajo vse spremembe in dopolnitve teh smernic in pravil, ki jih zahodnoevropske države, države Evropske unije, sprejemajo in vsako leto spreminjajo.

Slovenija kot pridružena članica Evropske unije mora do leta 1997 že unificirati določene predpise, do leta 1999, ko bomo morali vse predpise, ki urejajo prevoze nevarnih snovi po cesti, železnicni in letalih, prilagoditi oziroma izenačiti z Evropsko unijo. Avtocisterne vozijo strupene pline, zelo, zelo nevarne snovi, po vseh cestah, tudi tam, kjer je zelo ogrožena voda in podtalnica in tako naprej. In če tam pride do nesreče, jasno, da je ukrepanje čisto nekaj drugega, kot v podjetju, ki je stacionarno in že vemo, kaj bomo delali.

TIMI EČIMOVIĆ, Slovensko ekološko gibanje, direktor Inštituta za klimatske spremembe. Povdarij je, da je potrebno razmišljati tudi o tem kako in na kakšen način imamo lahko vizijo razvoja Slovenije. Za Slovenijo je tudi pomembno, da se zavedamo tega, da smo v zadnjem času, v zadnjih petih letih res izgubili številne raziskovalce, ki so odšli v državne slube, kar pomeni, da so trajno izgubljeni za raziskovalno sfero. Ko govorimo o nesrečah, da smo v Sloveniji

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

med letom 1990 in 1996 v našo naravo spustili 9.300 ton pesticidov, kar je po merilih enako kot da bi vrgli dve atomski bombi v Sloveniji. Ne moremo tudi mimo dejstva, da še dandanes v Sloveniji nimamo vodno-gospodarskih osnov Republike Slovenije, ki so tako pomembne, da je kakrnškoli planiranje o razvoju Slovenije brez vodno-gospodarskih osnov zelo vprašljivo.

MARKO SLOKAR, Ministrstvo za okolje in prostor, državni sekretar. Strinjal se je z ugotovitvijo, da je varstvo okolja del nacionalne varnosti. Vse bolj se problem varstva okolja širi in postaja globalni problem. Zato misli, da je Slovenija že v sedemdesetih letih, brez časovnega zamika sledila korakom okoljskega osveščanja na ravni najbolj razvitih takratnih industrijskih držav, saj *zeleni knjiga o okolju*, ki je pospremila prvo konferenco Združenih narodov o okolju 1972. leta v Stocholmu, pomeni dokaz, da je tako res bilo. Problem, da smo bili nekoliko preveč deklarativno za varovanje okolja in s precej nizko stopnjo učinkovitosti.

Slovenija je prva med vsemi državami vzhodne in srednje Evrope ustanovila tudi svoj sklad za okolje konec osemdesetih let in vpeljala prvi ekološki davek v tem prostoru, po osamosvojitvi pa Zakon o varstvu okolja, kar je pomembno vplivalo na spremembe v politiki do varstva okolja. Politika varstva okolja ni več samo naš problem, ampak je naš skupen evropski, če ne že svetovni problem. Vse bolj se vključujemo v integracijske procese in s pristopom k pridruženim članicam Evropske unije se vse bolj vpletamo v skupno politiko varstva okolja in v tej povezavi verjetno tudi v skupno politiko nacionalne varnosti.

Po svoji naravi je nacionalni program varstva okolja najvišji dogovor o ciljih in ukrepih na področju varstva okolja v naslednjem obdobju. Za izdelavo našega slovenskega nacionalnega programa nismo imeli na voljo modela, ki bi popolnoma ustrezal problematiki in specifičnosti razmer v Sloveniji kot malo državi z veliko biotsko raznolikostjo, prvi smo v Evropi po tem in upa, da bomo tudi ostali. Oprli so se na izhodišča dokumentov iz Ria, Agende 21 in v Evropski uniji. Upoštevali so tudi peti akcijski program Evropske unije, ki je zapisan v Beli knjigi, upoštevali so tudi usmeritve in priporočila medvladnih konferenc v Luzernu in 1995 v Sofiji in naše gospodarske razmere ter dokument strategije gospodarskega razvoja Slovenije. Ta dokument temelji na določenih predpostavkah in izhodiščih, ki predvidevajo, da bi do leta 2000 povečali delež sredstev za varstvo okolja.

Nacionalni program predvideva uvedbo novih inštrumentov, in sicer načela, da obremenjevalec in onesnaževalec plača. Načela preventive, načela integracije sistemov in načela varstva naravnih resursov ter vračanja snovi naravi. S posameznimi ukrepi bi želeli zagotoviti predvsem krepitev in učinkoviteje delovanje državne uprave in pa hkrati prilagoditev slovenske zakonodaje Evropski uniji. Zaključil je, da ko bomo razpravljali o proračunu za naslednje leto, je lepa priložnost, da z deklarativne opredeljenosti za okolje, preidemo na izvajanje konkretnih programov.

IVAN JANČAR, Slovensko ekološko gibanje. Nastopal je kot član večih nevladnih organizacij in samostojni kulturni delavec. Govoril je o kulturi sožitja, ki je izobraževanje, odnosno

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

ozaveščanje posameznika in s tem tudi naroda, kar naj bi potekalo v smeri razumevanja sodobnih sestavin, katere predstavljajo celotno strukturo in delovanje neke družbe. Za tovrstno delo so poklicane vladne, predvsem pa nevladne organizacije, skupaj z ozaveščenimi posamezniki. Skupno pa je korakanje vseh naštetih in uresničevanje nove iniciativ za delovanja kulture sožitja.

PREDSEDNIK DR. LEO ŠEŠERKO: Zaradi odsotnosti mag. Janeza Černača je prebral kratek del prispevka o naravnih parkih s predlogom za zavarovanje Kočevskega naravnega parka, oziroma nacionalnega parka.

MAG. RADOVAN TAVZES, Ministrstvo za okolje in prostor, državni sekretar.

Predstavljal je obliko hidroelektrarn in ribogojnic kot primera razmer v vodnem gospodarstvu in prostoru, prostorske zakonodaje oziroma za posege v prostoru. Problematika malih hidroelektrarn vezana na problematiko ribogojnic, ki predstavlja primer rahlo nenačrtovanega posega v prostor. Prišli so do zaključka, da kar zadeva hidroelektrarne oziroma izkoriščanje naših rek za proizvodnjo električne energije, da ni bilo sestavljenih oziroma načrtovanih vodnogospodarskih podlag, ki bi že vnaprej usmerjale tako gradnjo v vodnem prostoru in nenazadnje tudi ugotovljale, ali so taki posegi v vodni prostor primerni ali niso. V prostorskih planih in izvedbenih aktih so zahtevali kategorizacijo vodotokov. Prišli so do zanimivega zaključka, da so določene reke, ki so kategorizirane, glede naravovrstva na en način in, da so posegi v vodni prostor bodisi za ribogojnice bodisi za hidroelektrarne na drug način. Potrebno je izdelati kategorizacijo po naravovarstvenih načelih in ugotoviti izkoriščenost vodotokov. Vsi drugi vodni potenciali na rekah, ki so že angažirane, torej na vodotokih, ki so na nek način padli v slabo kategorijo po naravovarstvenih

UPRAVNI OKRAJI SLOVENIJE PO PREDLOGU V PRIMERJAVI S SEDANJIMI OBČINAMI

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

kriterijih, popolnoma izkoriščeni. Naleteli so na razumljiv odpor interesov, podjetniških interesov in upa, da so na nek način prepričali tudi podjetnike, ki bi že leli v visokogorju izvajati proizvodnjo električne energije, da nekako odložijo to željo in svoj kapital ter interes združujejo in se orientirajo na gradnjo hidroelektrarn na nižinskih vodotokih. Tu naletimo sicer na kontradikcijo, da so gradnje na nižinskih vodotokih dražje, vendar kljub temu vztrajajo. Prava pot je, da z dobrimi vodnogospodarskimi zasnovami ugotavljamo, ali je neka reka primerna za tako izkoriščanje in ne obratno, da je podjetniški interes tisti, ki sili v vodni prostor in potem pridobivajo dovoljenja tudi preko izsiljevanja, nakar seveda ugotavljamo, da je taka reka slabo izkoriščena in ni pravilno izrabljena po naravovarstvenih kriterijih.

BORIS SOVIČ, Ministrstvo za gospodarske dejavnosti, državni sekretar za energetiko.
Začel je stem, kako lahko raba obnovljivih virov vpliva na nacionalno varnost Republike Slovenije. Obnovljivi viri energije so poleg domačega premoga, edini strateški vir energije, ki ga Republika Slovenija ima. Energetska odvisnost Republike Slovenije je zdaj že 3/4, ki jo uvozimo. In znotraj domače 1/4 je delež obnovljivih virov približno 1/3, premoga pa je 2/3. In znotraj te 1/3 domačih obnovljivih virov je približno 1/2, torej 1/6, je hidroenergija, so hidroelektrarne in 1/6 je biomasa. Strategija rabe in oskrbe Slovenije z energijo predvideva, da bi do leta 2010 se delež pridobljene energije iz obnovljivih virov energije podvojil. Realno je povečati izkoriščenje hidroenergetskega potenciala iz sedanjih 49% na 75%. Slovenija bi dejansko potrebovala nekaj večjih akumulacijskih hidroelektrarn hidroelektrarn v obliki doinstalacij na: reki Dravi, spodnji Soči, srednji Savi, zgornji Muri. Male hidroelektrarne so pomemben del, obnovljivih virov energije, v teku je razpis za solarne kolektorje, iz programa PHARE približno 500 instalacij v letu 1996. Učinkovita raba energije je sestavni del evropskega kulturnega kroga, ki se začne pri meni doma in pri moji družini in se razteza pravzaprav na celo družbo, ki je tako sestavni del tega evropskega kulturnega kroga.

No, sestavni del tega evropskega kulturnega kroga pa je gotovo tudi varovanje okolja. Ministrstvo ima določene uspehe kot so: sanacije površin, da bi se sanirale posledice dolgoletnega rudarjenja, zlasti zakona o zapiranju rudnikov Senovo, Kanižarica in Zagorje, kar je zelena luč za aktivnosti na področju prostorskih sanacij teh vplivnih območij rudnikov. Na področju voda smo začeli vračati dolg slovenskim rekam. Začeli odstranjevati mulj iz akumulacijskih jezer in rek in z vprašanjem zaplojevanja teh bazenov: Mariborsko jezero, Zbiljsko jezero in Most na Soči. V Venetu je bil intaliran zaprti krogotok vode v Termoelektrarni Šoštanj, da je bila zgrajena separacija Trbovlje, zapirati rudnik Senovo - vse to je prispevalo k temu, da je Sava bolj čista.

Največji napredok je bil dosežen na področju zraka. S substitucijo goriv široke potrošnje, s prehodom na ekološko sprejemljivega goriva, torej premog se je umaknil, nadomestil ga je plin, daljinska toplota in olje, z vsem tem se je radikalno izboljšala ekološka sanacija v mnogih slovenskih mestih. Z izgradnjo odžveplevalne naprave v Šoštanju, na IV. bloku, in z začetkom izgradnje na V. bloku, bodo radikalno znižane tudi emisije žveplovega dioksida v širem prostoru. S substitucijo goriv v Termoelektrarni in Toplarni Ljubljana so tudi dramatično znižane emisije in z rekonstruk-

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

cijo kotlov v večini slovenskih termoelektrarn so se zmanjšale tudi emisije dušikovih oksidov. V energetiki so emisije žveplovega dioksida v zadnjih štirih letih padle za 61 kiloton, torej za 61.000 ton, kar pomeni, da so približno 40% oziroma 12% realno letno. Emisije trdnih delcev so se zmanjšale za 2.100 ton oziroma 25% ali letno 6,9%, pa tudi v široki potrošnji v Sloveniji so se emisije žveplovega dioksida zmanjšale za 4.400 ton oziroma 6,3% letno, emisije trdnih delcev pa za 7,8% letno. To pomeni, da smo nekako stabilizirali strukturo rabe končne energije, postavili jasen ekološki trend zmanjševanja emisij, zmanjševanja negativnih vplivov na okolje v vseh segmentih: zrak, zemlja in voda. Upa, da bo tako tudi v prihodnje.

Ministrstvo za zdravstvo, Zdravstveni inšpektorat Republike Slovenije.

Zdravje je povezano tudi s hrano, ki se pridela na poljih in to je okolje. Vode tečejo po okolju, surovine za druge prehrambene artikle, ki se jih potem pozneje v industrijskem delu predelujejo prihajajo v glavnem iz polja. Posebej je povdarij nujnost povezanosti ministrstev, posebej Ministrstva za okolje in prostor ter Ministrstva za kmetijstvo, ker je bilo v dosedanji razpravi v največji meri povdarjena problematika kmetovanja, onesnaževanja in zastrupljanja zemlje in hrane posredno tudi ljudi.

DR. DUŠAN PLUT, Državni svetnik in profesor na Filozofski fakulteti. Začel je s tem, da je izredno majhno tveganje in verjetnost, da pride do jedrske nesreče in, da so posledice izredno velike. Odločil se je za to temo, ker v Sloveniji ni uspel referendum o poskusu zbiranja podpisov za razpis referendumu o jedrski elektrarni Krško in s tem je povezana bojazen, da bi se lahko ta problem podcenjeval.

Drugi, zaradi tega, ker narašča svetovni terorizem, s katerim se srečujemo že tudi v Sloveniji, o tem nam tudi poročilo govori in zadnji dogodki, in ker narašča tudi svetovni jedrski terorizem. Zaveda se dejstva, da je planet enoten in da ta val lahko seže tudi v Slovenijo, čeprav si tega ne želimo.

Tretje izhodišče je dejstvo, da je bilo po letu 1973 na svetu zabeleženih 8 nasilnih akcij proti jedrskim elektrarnam. Dejstvo je, da je prišlo na ozemlju nekdanje Jugoslavije do umiritve geostrateškega položaja. Vsi se zavedamo, da je bila ta nevarnost med osamosvojitveno vojno bistveno večja. Bil je predviden napad na jedrsko elektrarno Krško po bombardiranju Ljubljane.

Zavestno se ni ukvarjal z možnostjo jedrske nesreče, za katero si seveda vsi želimo, da do tega jedrskega tveganja ne bi prišlo in zavestno sem se izognil tudi med strokovnjaki, seismologi, različnega razmišljanja o potresni varnosti jedrske elektrarne Krško.

Hrvaška dobiva polovico elektrine energije z jedrske elektrarne Krško in osebno sodi, da je njena odgovornost za nacionalno varnost in za zmanjšano jedrsko tveganje enaka naši odgovornosti, ker pridobi polovico električne energije in smo na to dejstvo premalo pozorni. Ni želel argumentirati z znanimi podatki; kakšen je prispevek Hrvaške k skladu za dekomisijo jedrske elektrarne Krško, ampak govoril je zavestno o dejstvu, da Hrvaška ravno tako kot Slovenija, izkorišča eno rumeno pogačo iz rudnika urana Žirovski vrh, vendar pri ekološki sanaciji ni in ne sodeluje. Torej

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

bombni napad na reaktorsko posodo in parni generator v Španski jedrske elektrarni in dejstvo, da se je iz sosednje Hrvaške izselilo več 100.000 prebivalcev srbske narodnosti ne bi tega dejstva podcenjeval, prav tako ne bi podcenjeval dejstva, da lahko seveda še vedno pride do spora med Bošnjaki in Hrvati, ker je Jedrska elektrarna Krško samo 40 km oddaljena od Zagreba, misli, da tudi tega dejstva ni potrebno podcenjevati. Zaključil je s tremi točkami:

1.zagotavljanja optimalnih finančnih, varnostnih in tehnoloških pogojev za varno obratovanje jedrske elektrarne Krško in takojšnja zaustavitev ob vsakem povečanem jedrskem tveganju.

2. dosledno spoštovanje zakonskih določil o zbiranju sredstev za dekomisijo Jedrske elektrarne Krško in gradnjo skladišča nizko in srednjerradioaktivnih odpadkov, da bo potreben nekje hraniti tudi izrabljeno jedrsko gorivo, temu se Slovenija ne bo mogla izogniti in to je tudi del edrskega tveganja, ki ima zelo pomembne politične, predvsem pa sociološke razsežnosti in najbrž smo te podcenjevali.

3.dogovor s Hrvaško, ki kot porabnik polovice elektrine energije z jedrske elektrarne Krško, najprej vzame večjo financo odgovornost pri zagotavljanju zmanjšanja jedrskega tveganja kot elementa nacionalne varnosti, ki je povezan s celotnim jedrskim ciklusom.

CIRIL STANIČ: civilna družba.

Pred vami je človek, ki posveča besedici voda že kar svoj memento mori. Boji se, da bodo njegove zadnje besede, ko bo na neki kliniki ali kje, izdihoval: dajte mi kozarec čiste vode! Govoril je o problematiki vode in poplav, še posebej na Krasu in Ljubljanskem barju. Nadaljeval je s problematiko avtocest in menil, da je Slovenija popolnoma razrezana z avtocestami. Podpira gradnjo cest, a tudi zaščitnike narave in je za dogovor in primeren kompromis.

ANTON KOMAT, nevladna organizacija Center Harmonija.

Tako je predlagal dopolnitve Resolucije na treh področjih. Gre za dejavnike, ki vplivajo na kemično varnost države in državljanov, drugi sklop, dejavniki, ki vplivajo na biološko varnost države in državljanov in tretji sklop teh pobud bi bili dejavniki, ki vplivajo na okoljsko pravičnost. Zelo na kratko o kemični varnosti, poleg tega, da se v slovenski prostor potiskajo tehnologije, ki so okolju in zdravju manj prijazne. Imamo tudi vrsto proizvodnih obratov, ki v fazi produkcije ali transporta ali pa skladiščenja in deponiranja nimajo ustreznih varnostnih oziroma okoljskih varovalk vgrajenih. Problem kemično podprtega kmetovanja na vodozbirnih območjih. Slovenija ima izjemno majhno površino plodne zemlje na prebivalca in z njo ravnamo negospodarno, čeprav smo četrti v Evropi od zadnjega mesta po površini obdelovalne zemlje na prebivalca. Nižinska področja, kjer so največji vodni zbiralniki, sovpadajo tudi s kemično podprtим kmetijstvom, ki je na zavarovanih območjih biološke pestrosti. To je gotovo področje, kjer nas čaka veliko dela. Slovenija je podpisala konvencijo o biološki pestrosti, ki ima tudi protokol o biološki varnosti, ki je izjemno pomembno. Biološka varnost obsega poleg programov za reševanje ali pa ohranjanje rodnosti prsti, nekatere države imajo že sklade za prst zaradi uničevanja z erozijo. Preprečevanje uničevanja biološke pestrosti je zelo pomembno za Slovenijo, ki še nima zakona o

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

zavarovanju habitatov prosto živečih organizmov. Čuvamo organizme, njihove habitate pa ne, kar ni sprejemljivo. Problem so tudi vnesi neavtohtonih vrst organizmov, ki se vnašajo brez vsake presoje. Danes je bilo govora o ribogojnicah. Vemo, da evropske sladke vode imajo že 80% vrst rib, ki niso evropske, ki niso avtohtone. Prav v zadnjem času se izredno aktualno kaže problem: **genetsko piratstvo** oziroma krajo genov, ki jih nato prodajajo kot patentirano življenje v državi iz kater so jih ukradli. Slovenija je izjemno pestra, verjetno pravi evropski fenomen v številu tradicionalnih ali pa historičnih varietet kulturnih rastlin in tudi živali. Vprašanje varstva lastnih biogenetskih virov je izjemno pomembno in nujna je aktivnost v smeri nacionalne genske banke in prepovedi iznosa vse germoplazme iz države Slovenije. To so strateške storitve v svetu verjetno bolj kot nuklearno orožje. S tem je tudi povezano vprašanje vnosa biogenetskih poskusov. Vrsta poročil iz celega sveta govori o tem, da se prenašajo v države v razvoju in celo v Slovenijo. Javnost v zahodnih državah in tudi zakonodaja sta tako restriktivni, da prepovedujeta te izjemne tve-

Še pred dobrimi 100 leti so zaradi močnega izsekavanja gozdov po Sloveniji pustošili hudoourniki.

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

gane eksperimente oziroma aplikate tehnologij na odprtih površinah, zato Slovenija nujno mora, tudi zaradi zaščite svoje biološke pestrosti, prepovedati ali pa sprejeti moratorij na izvajanje teh testov v Sloveniji, kot je to storila Avstrija, ko je za dve leti sprejela moratorij za katerokoli transgeno tehnologijo. Zadnji sklop so dejana, ki vplivajo na okoljsko pravičnost. Navedeno je že bilo obdavčenje oziroma pravilo, da plača tisti, ki onesnažuje. Čaka nas davčna reforma, ki jo Skandinavija uspreno izvaja, in sicer, da pridobivanje dobička na račun degradacije okolja ali pa zdravja državljanov je treba preprečiti in plačati. Gre za neko zelo globalno reformo, ki se v svetu dogaja. Zadnja pobuda, ki jo

Prikrivanje podatkov, ki so pomembni za odločanje javnosti o tehnologijah, pa, ki lahko vplivajo na degradacijo okolja ali na zdravje državljanov, mora biti zakonsko sankcionirano. Za primerjavo je dal ameriki zakon "Right to no act", ki zagotavlja že v fazi priprave predpisov obvezno sodelovanje javnosti, nevladnih organizacij in zaključil s predlogom, da naj bi bilo tako tudi v Sloveniji.

DR. IVAN KREFT:

Želel je opozoriti, da nevarne snovi niso samo tiste v okolju, ki nas hitro ali počasi zastrupljajo, temveč tudi tiste snovi in tisti dejavniki, ki preko nas zastrupljajo in škodijo našim otrokom in naslednjim generacijam. Res je, jedrska elektrarna je potencialna nevarnost, velika nevarnost. Nekdanji rudnik na Žirovskem vrhu je še bolj konkretna nevarnost. Tisto, kar je vsak dan okoli nas, pa so težke kovine, zlasti svinec, ki sicer ni najnevarnejši, je pa glede na obseg uporabe zelo nevaren. Koliko je kateri nevaren dejansko na našem prostoru ne vemo, ker nimamo bilance stanja. Povzročajo preko genetskih vplivov, mutacije pri mikroorganizmih, rastlinah, živalih in ljudeh in povzročajo sterilnost. Dolgo časa je bilo znano, da svinčena kuhinjska posoda, svinčene vodovodne cevi, lovske šibre lahko povzročijo zastrupitev, smrt ali hudo obolelost. Danes se srečujemo z drugim tipom nevarnosti, da je to drobno dispergirano v najrazličnejših oblikah v zraku, vodi in zemlji, da nismo ogroženi samo določen čas, ko bi pili iz svinčene posode, ampak stalno, povsod v okolini. Promet je eden najpomembnejših onesnaževalcev, ne samo zaradi količine, ampak tudi zaradi drobne distargiranosti, drobne razpršenosti nevarnih kovin, ne samo zaradi osvinčenega bencina, ampak tudi preko akumulatorjev. Torej ne govoriti samo o strupenih snoveh, ki nas kratkoročno zastrupljajo, ampak tudi o mutagenih snoveh in zlasti o težkih kovinah in nekatere kemikalije, ki jih uvažamo preko škropil nevarnejše, ampak glede na količine, so težke kovine prav resen problem.

Dal je pobudo, da bi pristojni zadolžili ministrstva, da naredijo bilanco težkih kovin in nevarnih snovi v okolju; v zraku, vodi in zemlji.

KAREL LIPIČ:glavni tajnik Slovenskega ekološkega gibanja.

Spregorovil je o ogroženosti živiljenjskega prostora in iz iskušenj dnevne prakse. V živiljenjskem okolju Republike Slovenije lahko resno ogrozimo nacionalno varnost, če ne bomo takoj in hitreje pristopili k nujnim sprejetjem podzakonskih aktov Zakona o varstvu okolja in pa seveda izvajanja tega zakona. Govorimo o nacionalni varnosti s področja varstva okolja. Opozoril je na anarhijo in

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

problematiko inšpekcijskih služb ter kazenske zakonodaje, ki ustrezno ne sledi. Ministrstvo za notranje zadeve ne registrira razlitij različnih snovi.

Opozoril na štiri elemente: odpadke in problematiko deponij, "črnih" je preko 50.000, imamo 147 občin in 144 deponij, na deponiji Rakek so zasipavali 50 avtomobilov, ki so še imeli akumulatorje, polni olja in bencina. Voda, predvsem kvaliteta slovenskih voda, vztrajati moramo, da te vode preidejo iz tretjega v drugi kakovostni razred. Opozoril na problem bodočega namakanja, ki ga podpira celo Ministrstvo za okoli 10.000 hektarjev rodovitne zemlje na Dravskem in Ptujskem polju. Brez nadzora vode, tako reke Drave, kakor Mure, tak namakanje ni možno. Predlaga pregled stanja vseh obstoječih čistilnih naprav v slovenskem prostoru. Teh komunalnih čistilnih naprav je seveda kar nekaj in deluje jih le polovica. Povdarij problem onesnaženosti voda v navezavi s kroničnimi boleznimi in ugotovitve raziskovalne naloge Osnovne šole Bakovci, kjer ugotavljajo visoko stopnjo obbolelosti za rakom, kar je tudi ogrožanje nacionalne varnosti in tudi slovenskega naroda. Tretji segment je zrak, onesnaženost in posledice, predvsem premalo govorimo o prometu. Predvsem preko tega, da se ta promet vali po slovenskih cestah, po cestnem krizu. Opozarjali lansko leto na posvetu Avto in okolje in pa Avto in vzdrževanje, na sejmu gospodarskih vozil z ekološko temo Avto in čisto okolje. Naslednji segment so individualna kurišča, ki se številčno zmanjšujejo, tudi z uspešno akcijo Ministrstva za gospodarstvo. Vztrajajo na alternativnih virih energije in vztrajali bodo na tem, da Jедrska Krško dolgoročno ni varna: potres, zastrellost tehnologije in primeri ekstremističnih napadov. Nikakor se ne morejo strinjati, da bi sanacija Jедrske elektrarne Krško in razgradnja trajali 96 let. Razen seveda, če se Jедrska zapre leta 2040. Divji škodljivi poseg v prostor: uničevanje in pozidava rodovitne zemlje. O tem je dr. Lah govoril, tako nekontrolirana gradnja objektov, stanovanjskih objektov v slovenskem prostoru in pa izgradnja avtocest, neekoloških tras. V tej dvorani so zadnja tri leta precej govorili o izgubi rodovitne zemlje, zato je samo povdarij, da kar se je zgodilo preko Savinjske doline, Vipavske doline, domžalskega koridorja, ali pa čez Pomurje in še kje drugje, je ogromno rodovitne zemlje in ne bi bilo nič narobe, če bi zgradili kakšen nadvoz, podvoz, viadukt, da bi za bodoče rodove ohranili tudi rodovitno zemljo. Te rodovitne zemlje je vedno manj in manj in se sprašujem, kaj nam bodo zanamci očitali.

Drug problem, ki ga čutimo okrog teh posegov v prostor, imamo preko 2000 divjih peskokopov, kamnolomov, gramoznic, ob vseh tistih legalnih, ki imajo vsa dovoljenja. To so rane v prostor in marsikdaj govorimo o neekološkem in komercialnem izkorisčanju tako zasebnikov kakor družbenega sektorja, ki pozabijo sanirati za zaseboj. Ko se vozimo po cestah, vidimo cel kup odrezanih hribov in to je eden od problemov, ki kali tudi turistične podobo Slovenije.

Problem tudi, ki smo ga čutili ravno pred tremi dnevi Livar Ivančna Gorica in pa odlaganje industrijskih odpadkov, ne smo Livar Ivančna Gorica, ampak cel kup drugih problemov, vse odcejne vode so izredno strupene in se izlivajo v Krko, ki bi jo radi ozdravili. Mislim, da brez sanacije te deponije Livar Ivančna Gorica tudi Krka nikoli ne bo čista.

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

Segment osveščanje prebivalstva. Lahko govorimo tudi o ogroženosti naroda, če ta osveščenost ne bo rastla. Strmo raste na področju šolstva, osnovnih šol in vrtcev, skozi ekošole in ekološke krožke. Pri izobraževanju odraslih smo nekje na pol poti in zato bi za konec rekel, da vpliv civilne družbe nevladnih organizacij, prebivalcev na Vlado bo tudi v prihodnje moral biti na Vlado še bolj prisoten tako na poslance, predvsem nove poslance, ki bodo prišli v parlament. Osebno verjamem, da bo izvoljenih toliko, poslancev, ki bodo okoljsko osveščeni. Žal zato ta mandat ne bi mogel tako govoriti, predvsem ko so glasovali proti nekaterim ekološkim zakonom in upam, da bodo novi poslanci lahko varovali okolje in zdravje ljudi, kar mislim, da bo bolj pomembno, kot pa preštevanje kosti.

O prihodu kapitala v slovenski prostor tako, kot gremo v svet, evropski svet in pa v NATO mislim,

da bomo morali biti zelo striktni do vnosa umazane industrije, primer Slovenj Gradec ali pa Akomulator Meižca ali pa, tudi težnja je, da bi Akomulator sredi Ljubljane delali in teh pritiskov je precej in mislim, da se tudi Ministrstvo za okolje teh stvari uspešno brani, vendar ti pritiski bodo prisotni vse bolj, če ne bomo striktni do tega.

Na koncu pa je povedal to, da ko se bo sprejemal proračun, bi želel, da Ministrstvo za okolje nameni več sredstev, ne samo delovanju civilne družbe, nevladnih organizacij, in da so ta sredstva vsaj v višini enega dobrega tanka. Financiranje 8 milijonov za katere je konkuriralo okrog 200 nevladnih organizacij in pa drugih predstavnikov s področja raziskovalnih

Močna erozija na slabo obraslih površinah.

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

organizacij in potem vsak 20. jih je mogoče dobil 100 ali 200 tisoč tolarjev ali pa tudi 300; oni niso nič dobili, se pa znajdejo drugače .

FRANCE ŠOLAR: dipl.ing.

Ukvarja se s higieno bazenskih voda, ki imajo svoj zaprt sistem. To se pravi, bazen napolni vodo in potem praktično celo leto obratuje s tisto vodo s tem, da jo pošilja skozi filtre, da jo dezinficira s klorom in dodaja sveže vode samo toliko, kot zahtevajo pravilniki o higieni bazenskih voda. To je pa red velikosti 5% kapacitete enega bazena dnevno je potrebno vode zamenjati. V svetu vsi bazeni tako delajo, pri nas sem pa naletel na en fenomen termalcev, termalnih bazenov, ki pa dnevno menjajo enorme količine sveže vode, skratka od polovice volumna bazena, pa ugotovil sem en bazen v Sloveniji, šest kratni volumen dnevno zamenja vode. Sedaj, ta voda gre vedno v kanalizacijo in predvsem voda iz bazenov je za okolje dosti nevarna. Slovenske vode v naravi so srednje karbonatne, to pomeni, da so rahlo alkalne. Na rahlo alkalne vode klor, kot dezinfekcijsko sredstvo, zelo slabo deluje in zaradi tega gredo onesnažene vode naprej v okolje.

Druga slaba lastnost teh voda je visoka temperatura, ker organske substance hitreje razpadajo in zaradi tega voda uporablja veliko kisika. Tukaj je ena zelo enostavna rešitev. Vpeljati števce in vodo zaračunati, potem pa bodo ljudje hitro začeli razmišljati o tem, da bodo naredili sistem, da bo voda samo krožila, da bo jemana iz zemelje samo temperatura, medtem količina vode mora iti ista nazaj v zemljo.

NEVENKA BOGATAJ: Gozdarski inštitut.

Prihaja s podatki o prizadetosti gozdov, s katerimi je želela opozoriti na neločljivo povezanost nacionalne varnosti s stabilnostjo eko sistemov, katerih del smo tudi mi. Navedla je samo nekaj ključnih poudarkov, ostalo bo v zborniku.

Prvi od teh poudarkov je, da je proučevanje propadanja gozdov že desetletje del evropskega sistema in vanj Slovenija ne vstopa na novo.

Drug od teh poudarkov je gozd. Stabilen, neprizadet gozd je najpopolnejši kopenski eko sistem, obnovljiv naravnji vir. In poudarjam, da hrkrati trajno zadovoljuje raznolike potrebe družbe in posameznika v njej. Naj pripomnim, da večina naših vodnih virov izvira prav v gozdnem prostoru.

Tretji poudarek ja stanje gozdov na osnovi sistematičnega spremmljanja.

Četrти poudarek je vsutost, ki se povečuje listavcem, zlasti hrastom. Najbolj se ta vsutost povečuje v nadmorski višini med 200 in 400 metrov, prizadeti so mlajši listnatni sestoji in na tej višini se vsutost povečuje celo iglavcem. Povprečna osutost gozda je 20%. Nekatere drevesne vrste so bolj prizadete, recimo jelka 36%, kostanj 32% in pa hrasti preko 28%. Najmanj so vsuti sestoji v alpskem prostoru, bolj v submediteranskem, predvsem zaradi prizadetosti bukve in močno tudi v Dinarsko krakem prostoru, kjer je zlasti prizadeta jelka.

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

In zadnji med poudarki je, da vzrokov za prizadetost na lokalni ravni večinoma poznamo. To so lahko ujme, krčenje gozda, recimo za infrastrukturo, ali pa onesnažen zrak. Na regionalni ravni ostajajo ti vzroki v precejšnji meri neraziskani.

Gozdarski inštitut Slovenije odgovarja na dilemo o nelocljivi povezanosti nacionalne varnosti s stabilnostjo eko sistemov s kontinuiranim spremljanjem podatkov o stanju po razdelitvi in pa tendencah propadanja gozda na nacionalni ravni.

MAG. FRANC PERKO: Gozdarski inštitut

Ta povzetek, ki smo ga podali je iz knjige s katero je Zveza gozdarskih društev poskušala spomladi ozavestiti in mobilizirati slovensko javnost, tudi politično. Naslov knjige je pa Kaj ogroža slovenske gozdove in te zaključke predlaga na tej javni predstavitvi, da jih poskuša vključiti v svoj material.

Gozd je obnovljivo naravno bogastvo z večnamensko vlogo in dolgo proizvodnjo dobo, življenjsko dobo, ki ne prenese stalnih sprememjan odnosa do njega. Tudi stalnih odnosov sprememjan odnosov države. Onesnaženo ozračje ima pomemben negativni vpliv na gozd. Stabilnost slovenskih gozdov zmanjšujejo tudi številne suše vetrolomi, snegolomi in tako naprej. V obdobju 86, 90 je bilo zaradi ujm kar petkrat več drevja kot v obdobju 55, 65. V zadnjem obdobju se na dan poseka ali podre okoli 1000 kubičnih metrov gozdnega drevja, 50 kamionov, predvsem sneg led in veter.

Podatek iz snežniko-javorniškega masiva, da se je v 13 letih število mladja jelk zmanjšalo za polovico. Neurejeno in nestabilno oziroma financirano oziroma sofinanciranje tako javne slube oziroma raziskovalnega dela, vlaganj v gozdove lahko v veliki meri pripomore k takemu negativnemu stanju oziroma k temu, da se stanje ne izboljšuje.

MAG. ŽIVAN VESELIČ: Zavod za gozdove Slovenije.

Bil je začuden, da ni bilo na predstavitvi nikogar iz Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. Oglasil se je zato, ker so bile izrečene ocene o stanju gozdov, ki zahtevajo pojasnilo.

Gozdovi so v težavah in potrebujejo pozornost, varovanje in več razumevanja vse družbe. Slovensko gozdarstvo ima pionirske vlogo na področju sonaravnega gozdarjenja in to v Evropi in v svetu. To vsi priznavajo. Je tudi eno od zibelk prebiralnega gospodarjenja, to je načina dela z gozdom, ki se je uprl šablonski nemški šoli. Ena prvih držav smo, ki smo prepovedali goloseke takoj po vojni. In na slovenskih tleh je bilo ustanovljeno Drutvo inžinirjev, ki si prizadevajo za sonaravno delo z gozdovi. Sonaravno pomeni tudi biološko stabilno, pomeni ohranjanje biodiverzitete. Sonaravno, večnamensko in trajno gospodarjenje je vgrajeno v vse dokumente in v prakso slovenskega gozdarstva. Lesna zaloga je v zadnjih 50 letih porastla za več kot 50%, prastek se ocenjuje za preko 5 milijonov kubikov letno, načrti dovoljujejo okoli 3 milijone, seká pa se realno zdaj, zadnja leta, okoli 2 milijona do 2 milijona in pol kubika letno, pred 90. letom, se je pa nekaj čez 3 milijone. To pomeni, da ni gozdarstvo tisti destabilizator oziroma nosilec teh negativnih pojavov, ki pa se seveda tudi nad gozd zgrinjajo. Po gozdnatosti smo tretji v Evropi s 54%,

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

morda celo nekje po kulturnih merilih preveč. Po uradnih podatkih smo v Evropi dežela z največjim deležem naravne obnove, to je v bistvu eden od bistvenih prispevkov k ohranjanju diverzitete. Leta 1993 je bila ustanovljena enotna gozdarska služba, Zavod za gozdove Slovenije. Letos v februarju je v Državnem zboru bil sprejet Program razvoja gozdov Slovenije, ki ima sonaravne stvari vgrajene, pravilniki se pripravljajo in tako naprej. So težave z neusklajenosti preteklih zakonov na področju urejanja prostora, lovstva in tako naprej.

Nedvomno so problemi, ki prizadevajo gozd in se odražajo tudi na njegovi obrambni vlogi. Vprašanje rastlinojede divjadi in strokovnega delovanja lovstva, ki se rešuje tako, da imamo pravilnik o lovsko gojitvenem načrtovanju. Posegi v prostor, to so posegi v obmejke, posegi glede melioracij, paše v gozdovih in problematika financiranja vseh teh dejavnosti; od javne službe do drugih dejavnosti.

DR. LOJZE ČAMPA, ing. gozdarstva.

Najprej je govoril o gozdu in njegovi strateški vrednosti za nacionalno varnost in povdarił, da je delal v gozdarstvu 20 let, prekartiral celotno Slovenijo, ki je tako pomembna za gozdarstvo, da si je JUFRO kongres, kot svetovna organizacija gozdarjev, izbral 1986. leta Slovenijo, kot primer sonaravnosti in pravilnega odnosa, kar je bila dovolj velika pohvala.

Nato je nadaljeval, da ni nikjer omenjen problem demografskega gibanja prebivalstva v Sloveniji. To je verjetno večja nevarnost kot vsaka vojna. Mi vemo, kako je z našim naraščanjem prebivalstva. Potem ni o praznenju podeželja, o ustvarjanju in izginjanju prebivalstva, potem koncentra-

Posledice vetroloma.

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

cija v mestih, skratka, področje demografije. To bi bilo zelo pomembno, zlasti ker je nek disproportionalnost nastal v prostoru.

Pomembnost podeželskega prostora kot slovenske značilnosti, ki ni samo prostor za pride-lovanje hrane, ampak je vse kaj drugega. Preobrazba podeželja je izredno velika, na eni strani se zemlja zarašča, po drugi strani pa so tam spalna naselja in vikendi.

V področje razmerja med narvo, okoljem in nacionalno varnostjo naj se vključi vse, kar je v zvezi s kmetijstvom, področje gozdarstva, vodarstva, energetike, živilstva v povezavi z zdravjem. V teh gradivih ni nikjer zasledil: kmetijstva in njegove prostorske pojavnosti, propadanja kmetijstva v gorskem in tudi nižinskem prostoru ter onesnaževanja okolja s kmetijstvom. Zato bi to kazalo vključiti. Potem bi bilo zelo dobro, če bi se industrija, gradbeništvo, skratka, kar je teh onesnaževalcev, energetika, rudarstvo, mineralno bogastvo. Potem o varstvu zemljišč na sploh; mi vemo, da zaradi erozije, ki je pri nas relativno še majhna, izgubimo vsako leto v Sloveniji 5 milijonov ton in plodne zemlje in erozijskega materiala in tako naprej. Potem o varstvu zraka ni dovolj, skratka, ni nikjer omenjeno v raznih kontekstih, ampak varstvo zraka bi moralo biti. Potem so tu živalski habitat, ki so poleg rastlinskih celota in jih bilo treba z vidika ogroženosti, omejevanja, avtoceste so zdaj te habitate popolnoma prerezale.

V Sloveniji danes deluje po zadnjih podatkih najmanj 150 nevladnih organizacij, ki imajo veliko zavzetosti in dobre volje in ekološke energije, skratka, to so v glavnem mlajši ljudje in bi kazalo, da bi jih tudi v bodoče oziroma da bi se vključile v nek nacionalni ekoloki program, ki bi bil. Potem je neko področje - obmejni prostor, zlasti s Hrvaško. Tu ne gre zdaj za problem za mejno črto, ampak gre za funkcionalni obmejni prostor. Problem zajetja oziroma pitne vode. Metliški vodovodi so bili - na Hrvaki strani je bilo to zajetje, ravno tam, kjer je ta meja, taka gravitacijska - in ko so Hrvati posekali prav gozdove, izredno intenzivno, so se enostavno metliški vodovodi skoraj posušili.

No, potem bi še predlagal, da ima Radiotelevizija program o okolju in varstvu okolja. Potem negativni pojavi: prometne nesreče, izginjanje tradicij, samomori, umori, naraščanje bolezni in smrtnost. Mi imamo vojne vsak dan na cestah. Skratka bomo Slovenci popolnoma izginili iz zgodovine, kot so Iliri, Kelti in vsi ti ki so bili pred nami na našem ozemlju.

PREDSEDNIK DR. LEO ŠEŠERKO:

Pri prispevku dr. Lojzeta Čampe je komentiral detajl živic oziroma velikih agrarnih prostorov, kjer so tudi v načrtih bile predvidene gozdne meje ali živice, pa jih kmetijci zavestno niso izvajali. Meni, da so deloma tudi kršili zakon in z vidika naravovarstva, ohranjanja biotske raznovrstnosti, ki je s tem povezana, in obrambnih interesov, lahko pričakujemo, da bo v prihodnje tudi Ministrstvo za obrambo to opozorilo resno vzelo in si skupaj z naravovarstveniki prizadevalo, da se, prvi, kar zadeva zakonodaje, le-ta uredi, in drugi, da se tudi tam, kjer kmetijci v načrtih, ki so jih imeli za ta področja, niso naredili teh gozdnih robov, da je treba preprosto vztrajati, da se ti gozdni

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

robovi naredijo in da se v interesu obrambe to tudi zgodi, ne samo v interesu naravovarstva. To bo mogoče v glavah nekaterih nasprotnikov naravovarstva nekoliko omajalo njihove argumente.

DR. NIKOLA KRSTIČ: Zelena alternativa Slovenije

Spregorovil je o nekaterih posebnostih varstva okolja in nacionalne varnosti. V Sloveniji imamo na znanstveno raziskovalnem področju praviloma en vrh. Sam izhaja iz področja zdravstva in lahko reče, da je tako. So pa države, ki imajo teh vrhov več deset. Registriral je poseben problem. Poleg znanstveno raziskovalnega jedra in strokovnega oblikujemo nekaj specifičnega. Nekatere manifestne oblike so morda znane, morda neznane, ampak so zelo pomembne, tako količinsko izdatne, tudi finančne, da je treba prehod kvantitete v kvalitetu tudi v smislu nacionalne varnosti registrirati. Nekaj je bilo v tej smeri danes že govora, ne samo harmonizacija z EU, ampak še nekaj več.

BOGDANA ŠPELC: nevladna organizacija AJDA.

Premalo se stori za kmeta in kmetijstvo. Kemikalije kot so fitofarmacevtska sredstva ne deluje v korist ne kmetu ne okolju in poučiti bi ga bilo treba kako kmetovati brez negativnih snovi. Metodo za rešitev tega problema poznamo, toda zakaj smo tako gluhi za to. Predlagajo, da se Resolucija spremeni: "Iz vidika obrambe, varnosti ter zaščite pa je pomembna zlasti zaščita trajnostnega zagotavljanja preskrbe prebivalstva z zdravo hrano in ohranjanje lastnih potencialov, pride-lovanja živil, vojaška ogroženost, ogrožanje notranje varnosti z nasilnimi sredstvi, človekovih pravic in svoboščin, kulturne in naravne dediščine ter človekovega okolja." Naslednji popravek pa je pod točko 2, "ogroženost življenskega okolja Republike Slovenije, uporaba kemičnih sredstev za zaščito rastlin in pomožnih sredstev v kmetijstvu, ki niso raziskane glede na njihovo globalno delovanje, torej glede na delovanje na druge rastline in živa bitja, ne pa samo na plevele in škodljivce ali povzročitelje bolezni in takih, ki niso procesualno raziskana. To je raziskana glede na svoje obnašanje v okolju od trenutka uporabe do trenutka razpada v nenevarne sestavine."

DR. MARJAN MOZETIČ: zdravnik, upokojenec.

Kot medicinski virolog sledi vsakdanjo literaturo in kar se pitnih voda tiče so standardi svetovne zdravstvene organizacije jasni. V časopisih smo vse poletje brali o neoporečnosti oziroma oporečnosti bazenskih voda iz kemijoškega vidika, iz bakteriološkega, ne pa iz virološkega. Bakterije v vodi se lahko dokažejo z bakteriološkimi raziskavami in so lahko indikatorji posredno, da so lahko te vode onesnažene tudi z virusi. Odrasel človek samo z oblizovanjem popije od 20 do 50 mililitrov bazenske vode na dan.

Potem druga stvar je pravzaprav problem, ki se pojavi vsak dan v kmetijstvu - škropilnice. Oni gredo z gnojnico na njive in to škropijo, škropijo in škropijo. Veste, kako so Japonci temu naredili konec? Zahtevajo velike baldahine nad tistimi škropivi, da se to dri dol, kajti dokazano je, da virusi nese tudi do 25, 30 kilometrov daleč.

Trečja stvar, ki me pa zelo moti tudi v kmetijstvu, torej, da onesnažujejo zrak. Uveljavilo se je baliranje trave in jaz sem gledal ta stroj ima neskončen dolg trak, širok pa okoli pol metra in to ti z

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

neverjetno hitrostjo 600 kg trave embalira v parih minutah, ampak postavljam pa vprašanje, kam bodo šle mase te plastike?

PREDSEDNIK DR. LEO ŠEŠERKO: Na koncu se je zahvalil vsem razpravljalкам in razpravljalcem v imenu odbora. Razprava je bila izjemno zanimiva, tudi konkretni predlogi za spremembo Resolucije so vključeni. V poročilu o delu odbora predloge, ki so bili dani in celotno gradivo razprave s povzetki, bomo objavili skupaj s prevodom v angleškem jeziku. Lahko izrečem tudi upanje, da bo Državni zbor upošteval tu dane predloge. Nekaj pesimizma, ki smo ga lahko tukaj slišali, gotovo je na mestu, veliko koristnih informacij, ki bodo vplivale tudi na odločanje Državnega zbora na osnovi današnje razprave in da bo to tudi gradivo za različne predlagatelje sprememb tako Resolucije o nacionalni varnosti kot sicer delovanja Državnega zbora in zakonodaje na področju varstva okolja. Danes se je pokazalo, da je področje nacionalne varnosti izredno zanimivo in kompleksno povezano z naravovarstvom in tudi to, da so naravovarstveniki prisiljeni iti na druga družbena področja, če hočejo razumeti svoje lastno področje, in da nacionalna varnost je preprosto preveč pomembna, da bi jo lahko pustili samo vojakom. Vse priznanje ministrstvom tukaj, da so se vključila v to razpravo in omogočila, da smo prišli do rezultata, pred katerim zdaj stojimo.

Posledice žledoloma

VARSTVO OKOLJA, VARSTVO NARAVE IN NACIONALNA VARNOST

ZAKLJUČKI

Potrebno je zavzemanje za širši vidik nacionalne varnosti, kjer je narava tudi sestavni del kulturne identitete, le ta pa je pomemben element nacionalne varnosti.

Ohraniti območja naravne in kulturne dediščine z razglasitvijo naravnih parkov, ohranjanje poselitve ob meji in vzpostavitevi obrambno-zaščitnega pasu ob meji, ki sovpada z demografsko ogroženimi območji. Vse to je del strategije razvoja in zakonodajne zaščite interesov Slovenije ob vstopu v Evropsko unijo.

Obramba in slovenska vojska se morata ravnati po splošnih predpisih Republike Slovenije, vključujuč omejitve narave in okolja, ki jih zahteva naša zakonodaja, zato ker nista eksteritorialni.

Celovit odnos do narave in okolja, ki vključuje naravovarstveno etiko in zahteva **ZAVZEMANJE** za ohranjanje in varstvo narave od odgovornosti za spremnjanje podnebja, okoljske in biološke raznovrstnosti vode, tal, do ohranjanja plodne zemlje do preprečevanja civilizacijskih bolezni ter primerno vzgojo in izobraževanje vseh prebivalcev.

Razvijanje civilne zaščite v okvirih Uprave Ministrstva za obrambo in uveljavljanje zakonodaje povezane s sanacijo ob naravnih nesrečah ter osveščanje javnosti o posledicah, preventivi in imovinskem zavarovanju.

Promet povzroča močno onesnaževanje, predvsem z velikimi tranziti, zato je potrebno zmanjšati število prometnih nesreč, dosledno izpeljati izobraževanje in strogo kontrolo voznikov, ki prevažajo nevarne snovi.

Potrebno je izdelati izhodiščno stanje, ustrezna merila za kemično, virološko in biološko varnost (NKBV), uvesti je potrebno prepoved in nadzor nad genetskim inženiringom do sprejetja nacionalnega programa (NPKBV) in ustrezne zakonodaje, ustanoviti nacionalno gensko banko in neodvisno agencijo za NPKBV.

NATURE CONSERVATION, ENVIRONMENTAL PROTECTION, NATIONAL SECURITY

SUMMARY

NATURE CONSERVATION, ENVIRONMENTAL PROTECTION, NATIONAL SECURITY

INTRODUCTORY WORDS OF THE GENERAL SECRETARY

Slovenia is a young democratic country. Slovenia is also one of the countries with the highest level of biodiversity and regional variety in Europe. This is one of Slovenia's greatest riches and is a constituent part of the national identity of Slovenia, and thereby also of the national security of the Republic of Slovenia. All of this provides the basis for adequate protection and suitable development in Europe.

The resolution on the national security of Slovenia adopted by the National Assembly in 1993 was very broadly based, while environmental protection and conservation provide the foundations and should be one of the main factors in decision-making. Through professional arguments, last month at the conference of ministers in Sofia, we in Slovenia managed to ensure that the biodiversity convention included underground habitats and endemites at the GLOBE meeting in Ljubljana.

The problems of national security, environmental protection and nature conservation are very complex and at the same time interwoven. This must thus also be suitably debated. The problems will be clearer and provide a better basis for decision-making if we study them from several sides.

The instrument of public presentations of opinions in parliament is the most democratic and broadest form of debate on a particular issue on which parliament must decide. Thus the present booklet is a reflection of democracy and at the same time a bridge between the 1992-96 and 1996-2000 parliaments. During the latter, we will for the first time have to deal with the problems and legislation relating to accession to the European Union.

The present contributions represent only part of these considerations, and provide a specific basis for the White Paper on National Interests, and thereby also for the national security of the Republic of Slovenia.

NATURE CONSERVATION, ENVIRONMENTAL PROTECTION, NATIONAL SECURITY

ABRIDGED DISCUSSION WITH PUBLIC PRESENTATIONS OF OPINIONS ON IMPLEMENTING THE RESOLUTION ON THE STARTING POINTS FOR THE BASIS OF THE NATIONAL SECURITY OF THE REPUBLIC OF SLOVENIA ON THE TOPICS: ENVIRONMENTAL PROTECTION, NATURE CONSERVATION AND NATIONAL SECURITY OF THE REPUBLIC OF SLOVENIA

1st October 1996

CHAIRMAN DR LEO ŠEŠERKO, Committee for monitoring the implementation of the Resolution on the starting points for the basis of the national security of the Republic of Slovenia, welcomed those in attendance and stated that this was the third public presentation of opinions which is appropriate for the chapters of the Resolution on national security adopted by the National Assembly, which in special sections discusses environmental problems and the risk to the national security of Slovenia. In this debate, there is also the question of the risks associated with the danger of an accident at or attack on the nuclear power plant in Krško. The following issues are threatening the health of people in Slovenia due to various forms of environmental degradation: the relationship between protected areas and military training grounds, the environmental consequences of the stationing of the former Yugoslav army in Slovenia, the storage of weapons, their use in exercises and the significance of the whole system of defence for the environment. A more general question is the use of land and natural resources in all forms, particularly forests.

Smrekov gozd

NATURE CONSERVATION, ENVIRONMENTAL PROTECTION, NATIONAL SECURITY

Slovene waterways, like groundwaters, are to a large extent polluted, and there is a relationship between water, its quality and the required level of protection for biodiversity. The importance of protecting the natural and cultural heritage, and therein the related questions of national identity of Slovenes regarding the natural wealth and the identity of cultural landscapes is clear, since it is our conviction that the cultural identity of Slovenes is a very important element in the state's national security.

This way of looking at things, as he presented it, has opponents as well as supporters. The fact is that the very restrictive opinion is appearing all the time according to which the wider view of national security is non-operative.

BRANKA BERCE-BRATKO, secretary of the Committee. First she thanked everybody who had made a contribution. She stressed that national security has to be looked at very broadly and as a whole. In the same way, national security is defined in the Resolution on implementation of the national security of the Republic of Slovenia, which we are attempting to adopt and amend through the parliamentary committee. The problem of nature conservation is primarily a protective activity of preserving natural places and protecting the environment, in the first instance protecting the human living environment against undesired consequences of people themselves. The problem and task of national security in the widest sense of the word is to defend national interests, such as the economy, the environment, culture, society, protection against natural disasters, weather and internal and external security. From the global viewpoint, national security is first of all economic security, then cultural and social security; once these are threatened, the others become more of an issue. It is unimportant that we have laws, we must also implement them; this is the basic problem of the young state of Slovenia. It would seem that we have to at the moment orient ourselves more towards centripetal than centrifugal forces. We have scarcely established statehood, so we cannot give in to excess regionalism and localism. We need to construct a national identity and deal with it on an integral basis. Sectoral treatment, which unfolds through ministries, is a major problem, since there are no linking elements and there is a lack of urgency for a global approach to this complex problem. At the same time, we have to slowly develop in the directions demanded by Agenda 21 from Rio de Janeiro. Slovenia is preparing its strategy, but not all aspects have been agreed. We are still lacking a strategy for nature conservation, a national environmental protection programme, a waste-management strategy, water management and the physical plan of the Republic of Slovenia (or the strategy of the physical development of Slovenia) are all of exceptional importance. For national security reasons, defence reasons, it would be appropriate to declare certain areas natural or regional parks, as well as due to joining the European Union. For the same reason, special discussion of demographically threatened areas and 10 to 14 kilometres of defensive belts by the border, as in other countries. He ended with the thought the problems are overall, so we have to deal with it as a whole and implement an occasional review of the strategies and conditions so as to take suitable measures appropriately.

NATURE CONSERVATION, ENVIRONMENTAL PROTECTION, NATIONAL SECURITY

MIRAN BOGATAJ, Ministry of Defence, state secretary

As he first pointed out, defence and national security and environmental protection have two aspects. The first, is the place in which defence and the army operate, the second is their activities. Compared to the former armed forces and the armed forces stationed in Slovenia before 1991, the battle strength of the Slovene armed forces is only 27% of the previous figure. The ex-Yugoslav army had a battle strength of 220,000 compared to the current 60,000, while in peacetime, professionals and conscripts total 10,000.

Secondly, of all the former army property built either in the kingdom of Italy or in the period before 1991, we use 4,700 ha. Of this, the majority is training areas, warehouses and others. Defence and army activities have largely been withdrawn from town centres. In 1991, we took over the military property, which in essence is the property of the former YPA, over 80% of which in Slovenia is over 60 or 70 years old. A large part of this property was demolished or in a poor state of repair, and the first things we did in 1991/92, when we established the basic conditions for the operations of the Slovene army, was the renovation of those most critical cases, which he also mentioned in the written materials. The fact is that, after the most urgent environmental improvements, training areas are next in line.

In terms of activities, the size of the Slovene army and its peacetime operations, including one or two large tactical exercises per year, does not represent such a burden on the environment as for example the increased transit of goods across the state borders. All of the legislation adopted

Gozdni požari ogrožajo gozdove krasa in Suhe krajine

NATURE CONSERVATION, ENVIRONMENTAL PROTECTION, NATIONAL SECURITY

since 1991 attempts to ensure that defence and the Slovene army are not extritorial and that they behave according to the general regulations, and they will continue to do so. The problem of the Krško nuclear power plant in terms of a military or terrorist attack. He assessed the first aspect, saying that it is a source of risk which is largely identical to the threat of the whole problem of hazardous substances in Slovenia. In terms of radiological risk it is much less important than the problems faced by Slovenia and the whole of central and western Europe after the collapse of the bipolar system. This collapse also led to the collapse of the security system in the east, and the risks are real. Within the system covering defence, that is protection against natural and other disasters, they are attempting to present this problem and deal with it realistically, as shown by the third conference of central, southern and eastern European countries in Ljubljana in 1994, and they attempted to draw attention to this through the Ljubljana declaration.

He proposed that the problem of environmental protection, the problem of environmental preservation, the lack of concern as a living and working biotope, developed primarily along the lines of the independent operation of the overall mechanisms of national security and the overall structure of the national-security policy, which are also distributed across the most varied fields, and not just defence.

MISTER UŠENIČNIK, State secretary at the Ministry of Defence. He spoke of protection against natural and other disasters and about the consideration of this problem. Immediately after the war, they were discussing anti-aircraft defences, later about civil defence, activities which encompassed above all measures to protect against a military attack. In the eighties, these were viewed primarily as protection and rescue measures, as well as measures against natural and other disasters. today, we speak of protection against natural and other disasters, since we are aware that this is integrated protection which encompasses prevention, measures in the event of an accident, alleviating the aftermath of a disaster and so on. Protection against natural and other disasters is a constituent part of environmental protection in the widest sense.

The achievements of the service in this area are described in the contribution. Following independence, Slovenia adopted completely new legislation which governs the overall protection against disasters. Not all forms of protection against disasters are dealt with in the Ministry of Defence - basic prevention lies outside its domain. Basic prevention should be implemented on the basis of specific legislation for the protection of forests, the protection of waters, the protection of the air, etc. Unfortunately, if you look at these regulations - including protection of the natural and cultural heritage - they deal with direct preventive measures which protect people against the effects of various natural disasters, industrial accidents and other man-made disasters, with defence against accidents themselves, and, following the accident, and with measures which ensure basic living conditions. There then remains the whole field of rehabilitation, for which it is claimed that at the moment, it too is not properly governed in a legislative sense. A particular problem arose - there is still no risk assessment for natural and other disasters. As a result, they were unable to implement the planned and appropriate preventive measures or preparations for

NATURE CONSERVATION, ENVIRONMENTAL PROTECTION, NATIONAL SECURITY

such accidents. Today, risk assessments for earthquakes, floods, landslides and avalanches have been prepared, while one special achievement is the risk assessment due to hazardous substances. The sources of hazardous substances have been determined for the whole territory of Slovenia. In fact, contingency plans for various natural and other disasters have been prepared on the local and national levels. Activities are underway in this field, but unfortunately we pay too little attention to prevention.

Finally, he mentioned another problem, the question of insurance risks from natural and other disasters. All around the world in developed countries, this problem has been, or at least is being, quite successfully dealt with. This means that everybody is responsible for insurance against this type of disaster. In Slovenia, the prevailing attitude is that the state or local council should take care of this; individuals assume that in the event of an accident they will receive solidarity or other assistance, as was the case in the past. We have to move beyond this position and inform the Committee that the legislation which is currently being prepared for financing the alleviation of the aftermath of natural disasters must take this aspect into appropriate consideration. This will promote responsibility on the part of legal and natural persons for investing more in prevention, and discourage them from expecting somebody else to do it for them.

DR AVGUSTIN LAH, member of the Environmental Protection Council of the Republic of Slovenia. First, he expressed his personal satisfaction regarding the operation of the Ministry of Defence, the Civil Defence Sector, the Ministry of Environment and Physical Planning, Nature Conservation Administration and Land Planning Administration, and recently also the Ministry of Health.

In his written paper, he showed a review of the problem of environmental protection in terms of defence. He drew attention to the complex of ethical and protection issues. He wanted to point out two foundations of defence. Firstly, a strong and healthy community - state - is secure. Secondly, everything that happens is nature and is closely linked to it. He had just returned from a conference where they had discussed the transition in ethical and environmental terms. They found that power in all its forms is asserting itself: financial, economic, production or political power; and that it is becoming the chief ambition and development tendency. Power and money are the main factors which determine everything. It is so much more important that those of us who know that we breathe every minute, that we need water, that we cannot be separated from our land, that we live off food, and so on, have to be vociferous. The first warning was to the countries in transition, saying that first of all, what they get from the west would be the negative characteristics or phenomena, starting with criminals. The second important warning concerned the attitude towards science. On the one hand we are greatly strengthening science and its potential to create and change whatever, while on the other hand we are failing to promote and even weakening science which concerns itself with man and the relationship to nature, which concerns itself with environmental protection. Given the nature of our science, this is strengthening of science for its own sake and because of its elite role, as well as strengthening of science for technological

NATURE CONSERVATION, ENVIRONMENTAL PROTECTION, NATIONAL SECURITY

development. There is no mention of nature, not a word on man and the attitude towards man. He feels that this is very important, since it is written down in the Resolution of the National Science Council. The scientific-research sector has lost 24% of the people working in it. This speaks for itself, and we have to make a special struggle for national science which deals with the environment, a necessary requirement for our life.

One of the questions arising today is the dividing line or link between group or individual interests. Private interests are being heavily emphasised, while we know that the community is the sum, not just of private interests, but of some common life, which we must support; this question has not been sufficiently cleared up in Slovenia.

Furthermore, each self-government must have its own very good base if it wants to mobilise people, which is necessary for environmental protection. Slovenia has 640,000 households, 140,000 of which have land which they farm. We have around 70,000 companies, 300,000 forest owners, of which 100,000 are tied to the land, while the other 200,000 don't have such a relationship to the land. He warned that if there is no awareness, education and science, and if we don't know that healthy people create happiness and a future, then it will be difficult.

He pointed out the material basis of defence, the basis of life. One of the least studied but most important things is the chemicalisation of the environment with dangerous and all other substances present in Slovenia.

At this international discussion, the emphasis was placed on the relationship of each community to global, planetary or continental problems. Figures were repeated: 20% of the rich, 1.5 billion people, have 82.7% of the world's income, while the poorest 40%, 3 billion people, have just 3.3% of the world's income and the intermediate 40% have just 14%. They also drew attention to the statistic that the world's population is expected to rise from 4 billion in 1975 to more than 6 billion in 2000. He closed with a list of the responsibilities we face; from responsibility for climate change to preservation of eco- and bio-diversity, and we should also prevent civilisational diseases, which are also developing in Slovenia.

VOJKO ROBNIK, Ministry of Internal Affairs

They prepared two papers: on crime and transport of hazardous substances.

Until 1991, we had terrible environmental pollution, when a tanker overflowed into the River Soča, spilling 20-30,000 litres of petroleum derivatives. The first cause lay in the education, or rather lack of it, of the people responsible. They began activities, and to date, together with the authorised institutions such as the Institutes for Safety at Work in Maribor and Ljubljana, they have trained over 5,000 drivers, directors and other people who work directly on such transports. We were also the first in Europe to require drivers to take part in such education, whatever they are driving. International conventions such as ADR, the international agreement on road transport RID, rail transport of hazardous substances where only drivers of tankers are required to have professional education. Statistics can be highly relative: such accidents increased strongly

NATURE CONSERVATION, ENVIRONMENTAL PROTECTION, NATIONAL SECURITY

in 1995 over 1994, but this is merely a consequence of the fact that we have begun reporting all accidents to Geneva, even if they cause minor material damage and have no environmental consequences.

Secondly, that, as supervisory bodies, they are directly involved in the committees which operate under the aegis of the Council of Europe in Geneva. Thus they now regularly monitor all the changes and amendments of the guidelines and rules adopted and amended every year by the western European countries, the European Union countries.

Slovenia, as an associate member of the European Union, must by 1997 unify specific regulations, and by 1999 must adapt to or adopt all EU regulations which govern the transport of hazardous substances by road, rail and air. Tankers transport poisonous gases, very, very hazardous substances, on all roads, including areas where surface and groundwaters are at risk. If there is an accident in such an area, it is clear that the measures taken will be very different from those in established companies, where we already know what we will do.

TIMI EČIMOVIĆ, Slovene Ecological Movement, director of the Institute for Climate Change. He stressed that we need also to consider how and in what manner we can have a development vision for Slovenia. It is also of importance for Slovenia that we are aware that in the last five years we have genuinely lost numerous researchers who have left for government jobs, meaning that they are permanently lost to the research sphere. Speaking of accidents, between 1990 and 1996, 9,300 tonnes of pesticides were released into our environment, the equivalent of two

Peskokopi, glinokopi in kamnolomi so samo na gozdnih površinah zahtevali v obdobju od leta 1981 do 1990 134 ha površin

NATURE CONSERVATION, ENVIRONMENTAL PROTECTION, NATIONAL SECURITY

atomic bombs exploding in Slovenia. We can also not escape the fact that we have no basic plan for the water industry in Slovenia; such a plan is so important that without it, any planning regarding the development of Slovenia which ignores the basis of the water industry is extremely questionable.

MARKO SLOKAR, Ministry of Environment and Physical Planning, state secretary. He agreed with the finding that environmental protection is part of national security. The problem of environmental protection is increasingly spreading to become a global problem. For this reason, he thinks that as early as the 70s Slovenia followed without delay in the footsteps of environmental awareness at the level of the most developed industrialised countries, since the Green Paper on the Environment, which followed the first United Nations conference on the environment in 1972 in Stockholm, shows that this was in fact the case. The problem was that we declared ourselves to be in favour of environmental protection, but with little effectiveness.

Slovenia was the first country in central and eastern Europe to establish its own environmental fund at the end of the 80s and to introduce an environmental tax, while following independence, the Environmental Protection Act had an important impact in changing environmental protection policies. Environmental protection is no longer just a Slovene problem, but a European, if not a world problem. We are increasingly involved in integration processes, and by acceding to associate membership of the European Union, we are becoming increasingly involved in the common environmental protection policies, and thereby probably also common national security policies.

By its very nature, the national environmental protection programme is the highest agreement on the aims and measures regarding environmental protection in the near future. In preparing the Slovene national programme, we didn't have access to a model which would be completely appropriate for the problems and specific conditions in Slovenia as a small country with large biodiversity; where we are the first in Europe, and hope to remain so. They drew upon the documents from Rio, Agenda 21 and the European Union. They also took into account the fifth action programme of the European Union described in the White Paper, and the guidelines and recommendations of the intergovernmental conference in Lucerne in 1995 and in Sofia, as well as our economic conditions and the Slovene economic development strategy. This strategy is based on specific preconditions and starting points, under which Slovenia should increase funding for environmental protection.

The national programme foresees the introduction of new instruments, mainly the principle that the polluter pays. The principle of prevention, the principle of systems integration, the principle of protection of natural resources and returning substances to nature. Individual measures are aimed primarily at ensuring the strengthening and more effective operation of the state administration, and at the same time also at adapting Slovene legislation to that of the European Union. He finished by saying that the debate on the budget for next year provides an excellent opportunity to shift from a declarative approach to the environment to the implementation of concrete programmes.

NATURE CONSERVATION, ENVIRONMENTAL PROTECTION, NATIONAL SECURITY

IVAN JANČAR, Slovene Ecological Movement. He appeared as a member of several non-governmental organisations and as an independent cultural worker. He spoke about the culture of co-existence, which is education, attitude awareness of individuals and the nation as a whole, which should run along the lines of understanding the modern components of the overall structure and operation of some society. Governmental and particularly non-governmental organisations are called upon to do this kind of work, together with aware individuals. Together, this is the onwards march of all the above and the implementation of new initiatives for the operation of the culture of co-existence.

PRESIDENT DR LEO ŠEŠERKO. Due to the absence of Janez Černač, Dr Šešerko read an extract from the paper on natural parks with a proposal to protect Kočevje National Park.

RADOVAN TAVZES, Ministry of Environment and Physical Planning, state secretary. He presented the problems of the hydro-electric power plants and fish farms as an example of the conditions in the water industry and water areas, and the land-use legislation or legislation covering interventions in the landscape. The problems of small hydro-electric power plants are linked to the problem of fish farms, which provide an example of poorly planned landscape interventions. They came to the conclusion that, as far as the hydro-electric power plants or the exploitation of our rivers for the generation of electricity are concerned, no water-industry basis for guiding in advance such construction in water areas was composed or planned; last but not least, they also determined whether such interventions in water areas were justified or not. The physical plans and acts required a classification of waterways. They came to the interesting conclu-

Škode v gozdu povzroča tudi gradnja gozdnih komunikacij.

NATURE CONSERVATION, ENVIRONMENTAL PROTECTION, NATIONAL SECURITY

sion that certain rivers are categorised in terms of nature conservation, while interventions in water areas, either for fish farms or for hydro-electric power plants, are categorised in another way. We need to produce a categorisation based on nature-conservation principles and to determine the exploitation of waterways. All other water potentials on rivers which are already used, that is on waterways which in one way or another are ranked poorly in terms of nature conservation, are completely exploited. They encountered understandable opposition from special interest groups, commercial interests and they hope that they have in some way persuaded businesspeople who would like to generate electricity high in the mountains to abandon their plans and to devote their capital and combine their interests to the construction of hydro-electric power plants on low-lying waterways. Here we encounter the contradiction that construction of low-lying hydro-electric power plants is more expensive but continues nevertheless. The right way is to determine using a good water-industry basis whether a particular river is suitable for such exploitation and not the reverse, that it is the commercial interests which are forcing their way into water areas, only subsequently obtaining permits through extortion; after this, we of course find that such a river is badly exploited or inappropriately used with regard to nature-conservation principles.

BORIS SOVIČ, Ministry of Economic Affairs, state secretary for energy

He began by asking how the use of renewable sources of energy could affect the national security of the Republic of Slovenia. Apart from domestic coal, renewable sources of energy are the only strategic sources of energy which Slovenia has. The energy dependency of the Republic of Slovenia is now 3/4, which we import. Within the domestic 1/4, 1/3 is from renewable sources while the remaining 2/3 is from coal. Of the domestic renewable resources, almost 1/2, that is 1/6 of the total is hydro-energy, while 1/6 comes from biomass. The energy consumption and supply strategy of the Republic of Slovenia foresees a doubling of the proportion of energy acquired from renewable sources by 2010. It is realistic to increase the exploitation of the hydro-electric potential from the current 49% to 75%. In fact, Slovenia would need several large accumulation hydro-electric power plants in the form of upgrades on: the River Drava, the lower Soča, the middle Sava and the upper Mura. Small hydro-electric power plants are an important part of renewable energy, while there is a tender in progress for solar panels with approximately 500 installations in 1996 under the PHARE programme. Efficient energy use is a constituent part of the European cultural environment which begins at home and spreads to the whole of society, which itself is also a constituent part of the European cultural environment.

Another constituent part of the European cultural environment is environmental protection. The Ministry has had specific successes, such as: land rehabilitation to deal with the consequences of years of mining, particularly the law on the closure of the Senovo, Kanižarica and Zagorje, thereby providing the green light for activities relating to land rehabilitation for the areas affected by the mines. As regards water, we have begun to repay the debt to Slovene rivers. We have begun to remove silt from accumulation reservoirs and rivers and also to face the issue of restock-

NATURE CONSERVATION, ENVIRONMENTAL PROTECTION, NATIONAL SECURITY

ing these lakes: Maribor Lake, Zbilje Lake and Most na Soči. A closed water cycle was installed in the Šoštanj power plant in Velenje, separation was constructed at Trbovlje, the Senovo mine was closed - all these things helped make the River Sava cleaner.

The greatest progress was made concerning air. By replacing widely consumed fuels, by switching to environmentally acceptable fuels, that is by replacing coal with gas, district heating and oil, we have radically improved the environmental situation in many Slovene towns. The construction of flue-gas desulphurisation equipment on block 4 at Šoštanj, and the beginning of the construction on block 5 will radically reduce the emissions of sulphur dioxide in the wider area. By replacing the fuels used in the Ljubljana district-heating and power plant, emissions have been dramatically reduced, and the reconstruction of the turbines in the majority of Slovene coal-fired power plants has also reduced emissions of nitrogen oxides. Energy-industry emissions of sulphur dioxide have fallen in the last four years by 61 thousand tonnes or 40%, 12% per year. Emissions of solid particles have been reduced by 2,100 tonnes (25%, 6.9% per year). In general consumption, emissions of sulphur dioxide have fallen by 4,400 tonnes (6.3% per year), while emissions of solid particles have fallen by 7.8% per year. This means that we have somewhat stabilised the structure of end-energy consumption, established a clear ecological trend of reductions in emissions, reduction of the negative environmental impacts in all segments: air, soil and water. He hopes that it will also be this way in the future.

Ministry of Health, Health Inspectorate of the Republic of Slovenia

Health is also linked to food harvested in the fields, in the environment. Waters flow through the environment, while raw materials for other food items which are later industrially processed, for the most part come from fields. He particularly stressed the urgency of links between ministries, especially the Ministry of Environment and Physical Planning and the Ministry of Agriculture, Forestry and Food, since previous discussions have to a large extent been dominated by the problems of farming, pollution and the poisoning of land and food, and thereby also people.

DR. DUŠAN PLUT, Member of the Council and professor at the Faculty of Arts. He began by stating that there is an extremely small risk and probability of a nuclear accident and that the consequences are very serious. He opted for this theme, since the attempt to gather enough signatures to force a referendum in Slovenia on the Krško Nuclear Power Plant. Related to this is the existence of the fear that this problem could be underestimated.

Secondly, since global terrorism is on the rise, unfortunately also in Slovenia, as can be seen from speeches and recent events, and also since global nuclear terrorism is also growing. He is aware that the planet is one and that the latest wave of terrorism could also reach Slovenia, although we don't want it.

The third starting point is the fact that since 1973, the world has recorded 8 violent actions against nuclear power plants. In fact, the geostrategic status of the territory of the former Yugoslavia has

NATURE CONSERVATION, ENVIRONMENTAL PROTECTION, NATIONAL SECURITY

weakened. We are all aware that the risk during the war for independence was much higher. We expected an attack on the Krško nuclear power plant after the bombing of Ljubljana.

He didn't consciously deal with the possibility of a nuclear accident, which of course we all wish to avoid, and I consciously avoided various considerations among professionals, seismologists, regarding the earthquake safety of the Krško nuclear power plant.

Croatia obtains half of its electricity from Krško, and Plut personally felt that Croatia's responsibility for national security and for reducing the nuclear risk is the same as our responsibility, since it produces half of the electricity, and we are insufficiently aware of this fact. He didn't want to argue over known figures - what is Croatia's contribution to the decommissioning fund for Krško - but he did speak openly of the fact that Croatia, like Slovenia, uses yellowcake from the Žirovski Vrh uranium mine, but it has not taken part in the environmental rehabilitation programme. Thus the bomb attack on the reactor chamber and the steam generator in a Spanish nuclear power plant and the fact that more than 100,000 people of Serb nationality have emigrated from Croatia show that this risk should not be underestimated, nor should the fact that a dispute could always arise between the Bosnians and the Croats, since Krško nuclear power plant is only 40 km away from Zagreb; he feels that this fact should also not be underestimated. He concluded with three points:

1. ensuring optimal financial, security and technological conditions for the safe operation of the Krško nuclear power plant and its immediate shutdown in the event of any increased nuclear risk.
2. consistent application of the legal provisions regarding the gathering of funds for the decommissioning of Krško nuclear power plant and the construction of a dump for low and medium-level radioactive waste; spent nuclear fuel will also have to be stored somewhere, a fact which Slovenia will be unable to avoid, and this too represents a nuclear risk with very important political and particularly sociological ramifications, which we have probably even underestimated.
3. the agreement with Croatia which, as the user of half of the electricity from Krško, should take greater financial responsibility for ensuring reduction in the nuclear risk as an element of national security, which is linked to the whole nuclear cycle.

CIRIL STANIČ, civil society

Before you is a man who has devoted his life to the water. He is afraid that his last words when he expires in some clinic or another will be: give me a glass of clean water! He spoke of the problems of water and floods, particularly in the Karst and the Ljubljana marshes. He continued with the problem of motorways, stating his opinion that Slovenia was completely divided by motorways. He supports the construction of roads, but he is also a defender of nature, and supports agreement and suitable compromise.

ANTON KOMAT, nongovernmental organisation Centre Harmony

He immediately proposed amendments to the Resolution in three areas. These are factors which

NATURE CONSERVATION, ENVIRONMENTAL PROTECTION, NATIONAL SECURITY

affect the chemical security of the state and its citizens, factors which affect the biological security of the state and its citizens, and factors which affect environmental justice. He very briefly discussed chemical security, even though technologies are being pushed in Slovenia which are less environment- and health-friendly. We also have a range of production processes which, during the phase of production and transport or warehousing and storage, have no adequate safety measures or environmental safeguards built in. The problem of chemically aided farming in reservoir areas. Slovenia has an extremely small amount of fertile land per capita, and we treat it very uneconomically, even though we are fourth from last in Europe in terms of the amount of cultivated land per capita. Lowland areas, where the biggest reservoirs are, coincide with chemically aided farming on protected areas of biodiversity. This is undoubtedly an area where a great deal of work awaits us. Slovenia signed the biodiversity convention, including a protocol on biological security, which is extremely important. Apart from programmes to save or preserve soil fertility, some states already have soil funds because of destruction by erosion. Prevention of the destruction of biodiversity is very important for Slovenia, which still doesn't have a law on protecting the habitats of wild animals. We protect animals but not their habitats, which is unacceptable. Another problem is the introduction of non-native species without any previous consideration. Today, there has been discussion of fish farms. We know that European fresh waters already have 80% of non-native, non-European fish species. Recently, an extremely topical problem has revealed itself: genetic piracy or the theft of genes which are then sold as patented animals in the countries from which they were stolen. Slovenia is extremely varied, in all likelihood a real European phenomenon in terms of the number of traditional or historical varieties of cultivated plants and breeding animals. The question of protecting our own biological sources is extremely important, and activities geared towards a national gene bank and the prohibition of exports of all germplasms from Slovenia. These are strategic services in the world, probably more so than nuclear weapons. Also linked to this is the question of the introduction of biogenetic experiments. A whole list of reports from all around the world suggest that they be transferred to developing countries and even to Slovenia. The western public and legislation are so restrictive that they ban these exceptionally risky experiments or the application of technology in open spaces; for this reason, Slovenia must, in order to protect its biodiversity, urgently ban or adopt a moratorium on conducting such experiments in Slovenia, as was done by Austria two years ago when it adopted a moratorium on all forms of transgenic technology. The final aspect is the activities which affect the environmental justification. We have already mentioned taxation, in other words the rule that the polluter pays. We are awaiting tax reform, which Scandinavia has already succeeded in doing, whereby profiting at the expense of environmental degradation or of the health of the population must be prevented and paid for. This is an extremely widespread reform happening all around the world. The last initiative ***

Suppression of data of importance for public decisions on technologies which can affect degradation of the environment or the health of citizens must be legally punishable. By way of comparison, he presented the US "Right to no act" law, which guarantees during the phase of preparation

NATURE CONSERVATION, ENVIRONMENTAL PROTECTION, NATIONAL SECURITY

of the regulations the participation of public and nongovernmental organisations. He concluded with the suggestion that it should be similar in Slovenia.

DR IVAN KREFT

He wanted to point out that hazardous substances include not only substances in our environment which quickly or slowly poison us, but also those substances and factors which through us poison and harm our children and the next generation. It is true that the nuclear power plant is a potential hazard, a major hazard. The former mine at Žirovski Vrh is an even greater risk, as is that which surrounds us every day, particularly heavy metals, especially lead, which is not the most dangerous but given the scale of its use it is very dangerous. The extent of the real danger in our environment is still unknown as we don't have a status report. Through genetic effects, they cause mutations in microorganisms, plants, animals and people, and also cause sterility. It has been known for a long time that lead kitchen utensils, lead water pipes, and lead hunting pellets can cause poisoning, death or serious illness. Today, we encounter another kind of danger that this will break down into a wide range of forms in the air, in water and in soil, and that we will be at risk not only at specific times when we drink from leaded kitchenware, but permanently, everywhere in the environment. Transport is one of the most important sources of pollution, not only on account of the amount, but also because of fine disintegration and dispersion of dangerous metals, not only due to leaded petrol but also through batteries. Thus we can't talk only about poisonous substances which poison us in the short term, but also about mutagenic substances and particularly heavy metals and certain chemicals which we introduce dangerously in spraycans, but in terms of quantity, heavy metals are a very serious problem.

He proposed an initiative whereby the responsible ministries would produce an inventory of heavy metals in the environment: in the air, in water and in the soil.

KAREL LIPIČ, chief secretary of the Slovene Ecological Movement

He spoke of the threat to inhabited areas and of his experience from daily practice. In the living environment of the Republic of Slovenia, we can seriously threaten national security, unless we immediately and speedily move towards urgently adopting secondary legislation of the Environmental Protection Act, as well of course as implementing this law. We are speaking of national security from the field of environmental protection. He warned of anarchy and the problem of inspection services and penal legislation, which is not following on as it should. The Ministry of Internal Affairs does not register spillages of different substances.

He drew attention to four elements: waste and the problems of storage, of which there are more than 50,000 unofficial sites; we have 147 municipalities and 144 storage sites; at the Rakek storage site, there are 50 cars with batteries, oil and petrol, in a landfill site. As for water, primarily the quality of Slovene waters, we must persist in our efforts to improve water quality from the third to the second grade. He pointed out the problem of future irrigation supported by the Ministry of Agriculture for around 10,000 hectares of fertile land in the Drava and Ptuj plains. Without supervi-

NATURE CONSERVATION, ENVIRONMENTAL PROTECTION, NATIONAL SECURITY

sion of waters, for the River Drava as much as the River Mura, such irrigation is impossible. He proposes a review of the status of all existing cleaning equipment in Slovenia. Of course, there are numerous items of cleaning equipment in Slovenia, but only half of them work. He stressed the problem of water pollution in relation to chronic illnesses and the findings of a research project at Bakovci Primary School, where they found a high incidence of cancers, which is also a threat to national security and the Slovene nation. The third segment is the air, its level of pollution and the consequences thereof; for the most part, we talk too little about transport, since this transport runs on Slovene roads, the motorway cross. This was pointed out last year at the consultative meeting "Car and Environment" and "Cars and Sustainability", and at the environmentally themed commercial vehicle fair "Cars and a Clean Environment". The next element comprises individual stoves, which are becoming less numerous, partly thanks to the successful campaign by the Ministry of Economic Affairs. They persist with alternative sources of energy, and they will stick to the idea that the Krško nuclear power plant is not safe in the long term: earthquakes, ageing technology and instances of extremist attack. They cannot agree in any way with the rehabilitation and decommissioning of Krško lasting 96 years. Unless, of course, the nuclear power plant closes in 2040. Illegal, harmful alterations to the landscape: destruction and construction on fertile land. Dr Lah spoke of unregulated building and housing construction in Slovenia, and the construction of motorways, non-environmentally friendly routes. In the last three years, they have frequently discussed at these meetings the loss of fertile land, so he himself emphasised that what has been lost across the Savinja

Gradnja avtocest povzroča hude rane v gozdnem prostoru.

NATURE CONSERVATION, ENVIRONMENTAL PROTECTION, NATIONAL SECURITY

valley, the Vipava valley, the Domžale corridor or across Pomurje and elsewhere is a great deal of fertile land, and there would be nothing wrong with building an overpass, an underpass or a viaduct so as to preserve fertile land for future generations. The amount of fertile land is continually decreasing, and I wonder how future generations will reproach us.

The second problem we feel surrounds such alterations to the landscape: we have over 2000 illegal sand, rock and gravel quarries, in addition to those legal ones with all the necessary permits. These are wounds in the landscape, and we often speak of non-environmentally friendly and commercial exploitation by individuals and the social sector, who forget to clean up behind them. When we drive along the roads, we see a whole range of damaged hills, and this is one of the problems that harms Slovenia's tourism image.

Another problem we encountered just three days beforehand was Livar Ivančna Gorica and the dumping of industrial waste, not just by Livar Ivančna Gorica, but also a whole range of other problems, all drainage waters are highly poisoned and flow into the Krka, which we would like to restore. I think that without rehabilitation of the storage site, the River Krka will never be clean.

Public awareness. We can also speak of a threat to the nation if public awareness does not grow. Sharp growth in education, primary and nursery schools, through ecoschools and ecological circles. We are half way regarding adult education, and I would suggest in this context that the impact of civil society, nongovernmental organisations and citizens on the Government will also in the future have to be present for the government and deputies, especially new deputies in parliament. I personally believe that enough deputies will be elected who are environmentally aware. Unfortunately, we cannot talk of such a mandate, particularly when they voted against certain environmental laws, and I hope that the new deputies will be able to protect the environment and the health of the people, which I think will be more important than point-scoring.

Regarding the arrival of capital into Slovenia, and the fact that we are joining the world, Europe and NATO, I think that we will have to be very strict towards the introduction of dirty industry, for example Slovenski Gradec or Akomulator Meižca; there is also a trend for Akomolator to operate in the middle of Ljubljana, and there are many such pressures; I think that even the Ministry of the Environment successfully defends these things. However, such pressures will become increasingly apparent if we are not strict.

Finally, he said that, once the budget is accepted, he would like the Ministry of the Environment to devote more funding, not just to the operation of civil society but also nongovernmental organisations, and that this funding should amount to at least as much as the cost of one good tank. Funding of 8 million tolars attracted bids from around 200 nongovernmental organisations and from other representatives of research organisations; consequently one in twenty of them could get 100 to 300 thousand tolars; those which got nothing found themselves in a different position.

FRANCE ŠOLAR: B.Sc.

He deals with the hygiene of bathing waters which have their own closed system. In other words,

NATURE CONSERVATION, ENVIRONMENTAL PROTECTION, NATIONAL SECURITY

the baths are filled with water and then operate for practically the whole year with the same water - they force the water through filters, disinfect it with chlorine and add only as much fresh water as is required by the rules on the hygiene of bathing water. Water on the order of magnitude of 5% of the capacity of the baths daily must be changed. Baths all around the world operate in this fashion, whereas in Slovenia I encountered the phenomenon of thermal baths which daily replace enormous quantities of fresh water, just less than half the volume of the baths, while I even found one baths in Slovenia which daily replaces six times the volume of water. At present, this water always goes into the sewage system, and water from baths is sufficiently dangerous for the environment. Slovene waters in the environment have a medium level of carbonates, which means that they are slightly alkaline. In slightly alkaline water, chlorine works very poorly as a disinfectant, and as a result, polluted water enters the environment.

The second bad property of these waters is the high temperature, since organic substances break down quicker and consequently the water uses a lot of acid. Here there is a simple solution: introduce meters and account for water. People will then rapidly start to consider building a system where water will only circulate, where only temperature will be taken from the ground, while the same quantity of water will be put back in the ground.

NEVENKA BOGATAJ: Forestry Institute

She came with data on forest damage, with which she wanted to draw attention to the inseparable link between national security and the stability of ecosystems, of which we too are a part. She mentioned only some key points of emphasis; the remainder will be in the collection of papers.

The first point was that the study of forest decline has for decades already been part of the European system, and that Slovenia is not entering it for the first time.

The second point was forests. A stable, undamaged forest is a continental ecosystem, a renewable natural resource. And I want to stress that it sustainably satisfies the needs of society and the individuals within it. Let me remark that most of our water sources originate precisely in forested areas.

The third point was the status of forests on the basis of systematic monitoring.

The fourth point was defoliation, which is increasing on deciduous trees, especially oak. The defoliation increases most at altitudes of between 200 and 400 metres above sea level, with young leafy systems being damaged, and at this altitude, defoliation even increases on conifers. Average forest defoliation is 20%. Some types of trees are more affected: fir trees 36%, chestnuts 32% and oaks over 28%. Least defoliated are systems in Alpine regions, more in submediterranean, particularly due to damaged beech trees, and also strongly in the Dinaric-Karst regions, where fir trees are particularly badly affected.

NATURE CONSERVATION, ENVIRONMENTAL PROTECTION, NATIONAL SECURITY

The last point was that for the most part we know on a local level the reasons for the damage: weather, forest clearances, say for infrastructure, or air pollution. These causes remain largely unresearched on the regional level.

The Forestry Institute of Slovenia is responding to the dilemma of the inseparable link between national security and the stability of ecosystems with continued monitoring of data on the state of the distribution and trends of forest damage on the national level.

FRANC PERKO, M.Sc.: Forestry Institute

This abstract comes from a book with which the Union of Forestry Societies attempted in the spring to raise the consciousness of and mobilise the Slovene public, including politically. The title of the book is "What Threatens Slovene Forests", and he proposed at this public presentation that he attempt to include the conclusions in his material.

A forest is a renewable natural resource with a multipurpose role and a long productive life, life cycle, which does not bring permanent monitoring of the relationship towards it. A polluted atmosphere has a bad affect on forests. The numerous droughts, wind damage, snow damage and so on also reduce the stability of Slovene forests. Between 1986 and 1990, some five times as many trees suffered weather damage than in the period 1955-1965. Every day around 1000 cubic metres of forest trees are cut down or cleared, 50 truck loads, particularly by snow, ice and wind.

On the Snežnik-Javornik massif, in the last 13 years, the number of young fir trees has fallen by half. The disordered and unstable financing or cofinancing of public services and research work, and of forestry investment can to a large extent contribute to the negative situation or to the fact that the situation is not improving.

Živan Veselič, M.Sc.: Institute for Forests of Slovenia

He was surprised that there was no one at the presentation from the Ministry of Agriculture, Forestry and Food. He came, because certain assessments of the status of forests had been expressed which required clarification.

Forests are in difficulty and the need attention, protection and more understanding from the whole of society. Slovene forestry has a pioneering role in the area of close-to-nature forestry, both in Europe and the world. Everybody acknowledges it. Slovenia is also one of the cradles of mixed management, a method of working with forests which opposed the mechanical German school. We are one of the first countries to ban strip-clearing immediately after the war. Also, the Society of Engineers was founded in Slovenia to strive for close-to-nature work with forests. Close to nature also means biologically stable, it means the preservation of biodiversity. Close-to-nature, multi-purpose and sustainable management is built into all documents and practices of Slovene forestry. Wood stocks have risen by more than 50% in the last fifty years, meaning an estimated annual growth of over 5 million cubic metres; the plans allow for around 3 million cubic metres of felling annually, but in fact last year it was around 2 to 2.5 million cubic metres, down from somewhat over 3 million before the 90s. This means that forestry is not the destabilising fac-

NATURE CONSERVATION, ENVIRONMENTAL PROTECTION, NATIONAL SECURITY

tor, the cause of negative phenomena, which are of course circling over the forests. We are third in Europe in terms of afforestation at 54%, which is perhaps even too much by some cultural measures. According to official figures, Slovenia has the highest proportion in Europe of natural renewal, one of the fundamental contributions to the preservation of diversity. In 1993, a unified forestry service was founded, the Institute for Forests of Slovenia. In February this year, the National Assembly adopted the Forest Development Programme of Slovenia, which has close-to-nature principles built in; rulebooks are being prepared, and so on. There are problems with the non-harmonisation of previous laws in the area of land management, hunting and so on.

Undoubtedly there are problems which affect forests, and they are also expressed in their defence role. The question of herbivorous wild animals and professional hunting operations, which is resolved in such a way whereby we have a rulebook on hunting-rearing planning. Landscape alterations, interventions in border areas, alterations for drainage, forest pastures and the problem of financing all these activities, from public services to other activities.

DR LOJZE ČAMPA, Forestry Engineer

First, he spoke of forests and their strategic value for national security, stressing the fact that he has worked in forestry for 20 years, and has remapped the whole of Slovenia, which is so important for forestry that the JUFRO conference of the world organisation of foresters, chose Slovenia in 1986 as an example of close-to-nature and appropriate approaches, which was sufficient thanks.

He continued by saying that there is no mention of the problem of demographic changes in the population of Slovenia. This is probably a bigger risk than any war. We know how it is with our population growth. Then nothing on rural depopulation, on the creation and dwindling of popula-

Panjevski gozd

NATURE CONSERVATION, ENVIRONMENTAL PROTECTION, NATIONAL SECURITY

tions followed by concentration in towns, in short the subject of demography. This would be very important, especially since certain disproportions have arisen.

The importance of the rural landscape as a Slovene characteristic, which is not just a place to produce food, but is something else altogether. There is a great deal of countryside transformation, on the one hand land is overgrown, while on the other are dormitory settlements and holiday homes.

The field of the relationships between nature, the environment and national security should encompass everything relating to agriculture, forestry, water management, the energy industry and the food industry in relation to health. These materials fail to mention: agriculture and its appearance in the landscape, the place of agriculture in mountainous and low-lying areas, and environmental pollution from agriculture. This is why it should be included. Then it would be very good if industry, construction, in short, the polluters, the energy industry, mining, mineral wealth. Then about the protection of land in general; we know that, due to erosion, which is still relatively minor in Slovenia, we lose 5 million tonnes of fertile soil and erosion materials and the like every year. Then there is not enough about air protection; it is not mentioned anywhere in different contexts, but it should be. Then there are animal habitats, which together with vegetation make a whole, and they should be mentioned in terms of risk, limitation; motorways have now completely cut through these habitats.

Based on the latest information, there are at least 150 nongovernmental organisations operating in Slovenia; they have great commitment, goodwill and ecological energy; they are mostly young people, which should show that they would either in the future or are already included in some national ecological programme. Then there are certain areas - border areas, particularly with Croatia. This is not a problem of the border-line, but it is a functional border area. The problem of water collection areas or drinking water. The Metliška aqueducts were - on the Croatian side, this was a water collection area, precisely where this border is, thus gravitational - when the Croats cut down the forests extremely intensively, the Metliška aqueducts simply almost dried out.

Well, then he would suggest that Radio Television Slovenia should have programmes on the environment and environmental protection. Then negative phenomena: traffic accidents, decline of traditions, suicides, murders, rising illness and mortality. We have a war every day on the roads. In brief, we Slovanes will be completely extinguished from history, just like the Illyrians, the Celts and all those who preceded us on our land.

PRESIDENT DR LEO ŠEŠERKO:

Regarding the paper of Dr Lojze Čampa, he commented on a detail of the topsoil or major agrarian land, where there were also plans which anticipated a forested border or topsoil, but farmers have not consciously carried it out. He is of the opinion that they partly violated the law, and in terms of nature conservation, preservation of biodiversity, which is linked to it, and defence interests, we can expect the Ministry of Defence to take this warning very seriously in the future and to

NATURE CONSERVATION, ENVIRONMENTAL PROTECTION, NATIONAL SECURITY

work with conservationists so as in the first place to arrange the necessary legislation and in the second place to ensure that in places where farmers had forest borders in their plans for this region and failed to implement them, then we must simply insist that they make these forest borders and make sure that this happens in the interests of defence, and not just in the interests of nature conservation. This may shake the arguments in the heads of some opponents of nature conservation.

DR NIKOLA KRSTIČ: Slovene Green Alternative

He spoke of certain special features of environmental protection and national security. In Slovenia we have as a rule one centre of excellence in the science-research field. He himself comes from the field of health care, and he can say that it is so. There are countries with tens of such centres of excellence. He noted a special problem. Apart from the scientific-research and professional core, we are designing something specific. Some forms of manifestation are perhaps known, perhaps not, but they are very important: so many resources, including financial ones, are used that the transition from quantity to quality must be thought of in terms of national security. There has already been some talk along these lines, not just on harmonisation with the EU, but also something more.

BOGDANA ŠPELC: AJDA nongovernmental organisation

Too little is being done for farmers and for agriculture. Chemicals, like phytopharmaceutical substances, benefit neither the farmer nor the environment, and we should study how to farm without using negative substances. We know the methods for solving this problem, but why are we so deaf to it? They propose amendments to the resolution as follows: "In terms of defence, security and protection, of special importance is the protection of the sustainable provision of the population with healthy food and preserving our own potentials, food processing, military threat, violent threats to internal security, human rights and freedoms, cultural and natural heritage and the human environment." The final correction is under clause 2: "threat to the living environment of the Republic of Slovenia, the use of chemical means to protect plants, and auxiliary means in agriculture, which have not been investigated in terms of their overall operation, thus with regard to other plants and animals, not just on weeds and harmers or causes of illness and those which have not been researched, that is researched with regard to its behaviour in the environment from the moment of use to the moment of degradation into non-dangerous compounds."

DR MARJAN MOZETIČ: retired doctor

As a medical virologist, he follows the daily literature, and as far as drinking water is concerned, the standards of the World Health Organisation are clear. Throughout the summer, we read in the newspapers about the cleanliness or otherwise of bathing waters in terms of chemicals and bacteria, but not in terms of viruses. Bacteria in the water can be shown by bacteriological investigations, and they can also be indirect indicators that the water is also polluted with viruses. Just by licking, an adult human can drink between 20 and 50 millilitres of bathing water a day.

NATURE CONSERVATION, ENVIRONMENTAL PROTECTION, NATIONAL SECURITY

The second thing is a problem which arises every day in agriculture - crop spraying. They go to the fields with liquid manure and spray, spray, spray. Do you know how the Japanese deal with this in the end? They require a large canopy over those sprays to keep things under control, since it has been shown that viruses can carry for 25 or 30 kilometres.

The third thing which also seriously disturbed me in agriculture is air pollution. Automatic hay stacking has been introduced, and I have seen that this machine has an endless track almost half a metre wide, and it packages with unbelievable speed: 600 kg of hay in a couple of minutes, but I ask myself this: where will all this plastic go?

PRESIDENT DR LEO ŠEŠERKO: At the end, he thanked all the speakers on behalf of the committee. The discussion was exceptionally interesting, and concrete proposals for amendments to the Resolution were included. We will publish the report on the work of the committee, including the proposals made and the whole material for the discussion, including abstracts, in the English language. I can also express my hope that the National Assembly will take into consideration the proposals given here. Some pessimism, which we have heard here, is certainly in place, much useful information which will have an impact on the decision-making of the National Assembly on the basis of today's debate, and this will also be material for various proposers of amendments for both the National Security Resolution and the operation of the National Assembly and legislation in the field of environmental protection. Today has shown that the field of national security is extremely interesting and linked in a complex fashion to nature conservation, as well as the fact that conservationists are forced to move to other social fields if they want to understand their own field, and that national security is simply too important to leave to soldiers alone. Full credit to the ministries here today for joining in the debate and enabling us to reach the results we have achieved today.

NATURE CONSERVATION, ENVIRONMENTAL PROTECTION, NATIONAL SECURITY

CONCLUSIONS

We must strive for a wider view of national security, where nature is a constituent part of cultural identity, which is itself an important element of national security.

Preserving areas of natural and cultural heritage by declaring national parks, preserving settlement on the border and establishing a defence-protective belt on the border, which coincides with a demographically threatened area. All of this is part of the development strategy and legislative protection of the interests of Slovenia on entering the European Union.

Defence and the Slovene army must act in accordance with the general regulations of the Republic of Slovenia, including natural and environmental restrictions, as demanded by our legislation, so they are not extraterritorial.

The whole attitude to nature and the environment, which includes the conservation ethic and requires efforts to preserve and protect nature, from responsibility for climate monitoring, environmental and biodiversity of water, soil, to the preservation of fertile land to preventing civilisational diseases and suitable education for the whole population.

The development of civil defence within the framework of the Administration of the Ministry of Defence and the entry into force of legislation relating to rehabilitation after natural disasters and informing the public of the consequences, of preventive measures and of proprietary insurance.

Traffic causes much pollution, particularly large transit traffic, so we need to reduce the number of traffic accidents, consistently provide education and strict control of drivers who transport dangerous substances.

It is necessary to prepare a starting position, suitable measures for chemical, virological and biological safety (NKBV), to introduce a prohibition on and supervision of genetic engineering until the adoption of the national programme (NP KBV) and suitable legislation, and to found a national gene bank and an independent agency for NP KBV.

REPUBLIKA SLOVENIJA

DRŽAVNI ZBOR

Odbor za spremljanje uresničevanja Resolucije o izhodiščih zaslove nacionalne varnosti Republike Slovenije

NATURE CONSERVATION, ENVIRONMENTAL PROTECTION, NATIONAL SECURITY

